

ДЖОН ГОЛСУЪРТИ
Първите и последните

ПРОФИЗАТ

ДЖОН ГОЛСУЪРТИ ПЪРВИТЕ И ПОСЛЕДНИТЕ

Превод: Цветан Петков

chitanka.info

ПЪРВИТЕ И ПОСЛЕДНИТЕ

*„И последните ще станат първи,
а първите последни.“*

Библията

I

В шест часа вечерта стаята беше тъмна, само през зеления си абажур една настолна газена лампа хвърляше шарена светлина върху персийския килим, върху подвързиите на томове, извадени от своите рафтове, върху отворените страници на избраната книга, върху тъмносиньото и златото на сервиза за кафе, сложен на малката стара масичка с ориенталски инкрустации. През зимата тук ставаше много тъмно: пердетата стояха дръпнати, рафтовете с подвързани в кожа томове се редяха един над друг, а стените и таванът бяха облицовани с дъбова ламперия. Освен това стаята беше толкова голяма, че осветеното петно пред камината, където седеше той, напомняше оазис в тъмното. Но след работния ден, започнал в ранни зори с упоритото проучване на „дела“, продължил със суетнята и напрежението в съда, Кийт Дарънт харесваше точно това. Това беше неговата почивка — тези два часа преди вечеря, при книгите, с кафето и лулата, или отпуснат в лека дрямка. С червени турски чехли и в старо кадифено сако, той подходеше на тази рамка от светлина и сянка. Един художник би се заловил с жар да рисува ясните черти на жълтото лице с черни вити вежди над очи сиви или кафяви, това човек трудно би могъл да каже, и сивееща коса, все още обилна, въпреки часовете, прекарвани ежедневно с перука на глава. Когато седеше така, той много рядко мислеше за работата си, отмахваше с привична лекота напрежението, натрупано през деня от необходимостта да следи продължително нишките на доказателствата и показанията и да ги разплита — работа обикновено безкрайно интересна за ясения му интелект, приучен почти инстинктивно да отхвърля всичко, освен най-същественото; да отбира важните от юридическа гледна точка, от масата объркани, по тактически или по чисто човешки съображения подробности, поставени за разглеждане пред него; и все пак работа понякога скучна и уморителна. Като например днес, когато заподозря своя клиент в лъжесвидетелство. Беше почти убеден, че трябва да се откаже от това дело. Още в самото начало му направиха неприятно

впечатление безволевото лице на този човек, нервните, уклончиви отговори, изпъкналите, смутени очи — такива типове се срещат прекалено често в днешното време на либерална фразеология и немощна хуманитарност. Лошо! Лошо!

От трите книги, които извади от рафтовете: един том от Волтер (странно очарование имаше този французин, въпреки унищожителната си ирония), един том пътеписи от Бъртън и „Нови приказки от хиляда и една нощ“ на Стивънсън, се спря на последната. Тази вечер чувствуваше необходимост от нещо успокоително, желание да се освободи от каквито и да е мисли. В съда беше препълнено и задушно, а докато се връщаше пеша, духаше мек югоизточен ветреца и въздухът беше зареден с влага, а не с енергия. Усещаше се отпуснат, уморен, даже изнервен. Този път самотната му къща изглеждаше странна и неспокойна.

Намали пламъчето на лампата и обърна лице към огъня. Може би ще успее да поспи, преди скучната вечеря у Теласонови. Щеше му се да е ваканция, за да си е Мейзи в къщи. От много години вдовец, той беше отвикнал около него да има жена. Тази вечер обаче съвсем осезателно копнееше за компанията на младата си дъщеря с резките движения и ясните тъмни очи. Странно как някои мъже имат непрекъснатата нужда от жени! Брат му Лорънс... пропилял живота си заради жените... атрофия на волята! Човек, който живее на ръба на нещата, едва свързва двата края, изчерпал всичките си възможности! Би трябвало шотландската му жилка да го спаси, но пък от друга страна, когато един шотландец тръгне по наклонена плоскост, друг трудно би го настигнал! Странно как майчината кръв се проявява така различно у двама сина. Самият той винаги е живял с чувството, че дължи успеха си на нея.

Мислите му внезапно се насочиха към нещо, което тревожеше професионалната му съвест. Не че се разколеба в увереността си, че знае всичко, но пък и съвсем не бе положителен, че е дал правилен съвет. Че какво пък! Без силата да взема решения и да държи на тях, даже и да не е убеден, не би бил достоен за положението, което има в професията си, пък и за каквото ще. Колкото повече живееше, толкова повече се убеждаваше в първостепенната необходимост от мъжествени и решителни действия във всички области на живота. От дума и удар, но преди всичко ударът! Съмнения, колебания, сантименталност —

какво лигаво и гадно време...! И на красивото му лице се прокрадна една почти демонична усмивка — какви ли не шеги може да си прави светлината от огъня! После усмивката се замени от сънливост, той задряма...

Стресна се от усещането, че там, зад границата на светлината, стои някой си и, без да обърне глава, попита:

— Какво има?

Човекът затаи дъх. Кийт повдигна пламъка на лампата.

— Кой е там?

Откъм вратата се дочу:

— Аз съм... Лари.

Нещо в тона на гласа го накара да потрепери, а може би просто се сепна в съня си.

— Заспал бях. Влизай!

Трябва да се отбележи, че след като разбра кой е дошъл, той не стана, даже не обърна глава, а зачака, вперил в огъня притворени очи, брат му да дойде пред него. Посещенията на Лорънс не винаги вещаеха добро. Чуваше го как диша и до обонянието му достигна миризма на уиски. Защо този човек не се въздържа да пие поне когато идва тук! Чиста детинщина! Такава липса на чувство за мярка, или приличие! Запита рязко:

— Е, Лари, какво има?

Винаги имаше по нещо. Често се учудваше на силата на това настойническо чувство, което все още го правеше търпелив към тревогите и достъпен за молбите на своя брат, или към това го тласкаше кръвната връзка, шотландското чувство за вярност към своята кръв, отживяло времето си достойнство, което разумът и половината инстинкт му сочеха за слабост и въпреки всичко то го свързваше с този непрекъснат източник на тревоги? Пиян ли е, че стои още на вратата? Затова каза по-меко:

— Защо не влезеш да седнеш?

Сега вече се приближи. Избягваше светлото, движеше се покрай стените, точно там, където не достигаше светлината на лампата. Беше ярко осветен до кръста, но лицето му се размиваше в сянката като лицето на някакъв зловещ призрак.

— Болен ли си бе, човече?

Отново не получи отговор, ако не се смята едно поклащане на главата. Видя една ръка да минава въвн от светлината към призрачното чело под разрошената коса. Сега вече мирисът на уиски стана по-силен и Кийт помисли: „Наистина е пиян. Тъкмо да го види новият иконом. Като не може да се държи...“

Облегнатата на стената фигура въздъхна — такъв звук може да се откъсне само от смазано от тревога сърце и Кийт осъзна с известен смут, че все още не е разгадал причината на това неестествено мълчание. Стана, обърна гръб към огъня и рече с жестокост, породена по-скоро от раздражение, отколкото съзнателна:

— Какво има, човече божи? Да не си извършил убийство, та стоиш и мълчиш като риба?

Последва секунда мълчание, даже дъх не се чу, а после Лари прошепна:

— Да.

Чувството, че нещо не може да е истина, което идва на помощ в критични моменти, даде сили на Кийт да отсече енергично:

— Дявол да го вземе! Ти наистина си пиян!

Но после го изпълни смъртен ужас.

— Какво искаш да кажеш? Ела насам, за да мога да те видя! Какво става с тебе, Лари?

Брат му залитна, едва не падна, напускайки скривалището си в сянката и се строполи на един стол, в кръга на светлината. После отрони още една продължителна, сърцераздирателна въздишка.

— Нищо ми няма, Кийт! Вярно е!

Кийт пристъпи бързо напред и заби поглед надолу в лицето на брат си. Веднага разбра, че това е истина. Никой не би могъл да симулира ужасеното удивление в тези очи. Те сякаш никога повече нямаше да се сдобрят с лицето, към което принадлежаха. Те накараха сърцето му да се свие — такъв поглед може да породя само истинското нещастие. После неволното съжаление премина в гневно объркване.

— Какви са тези глупости, за бога?

И все пак той заговори по-тихо, даже отиде до вратата да види дали е затворена. Лорънс бе придърпал стола напред и седеше приведен над огъня — слаба фигура, изхабено скулесто лице с дълбоко потънали сини очи, с вълниста коса в пълен безпорядък, лице, в което все още имаше нещо красиво. Кийт сложи ръка на рамото му и рече:

— Хайде, Лари! Ела на себе си и престани да преувеличаваш.

— Казвам ти, че е вярно. Убих човек.

Силата, с която изрече тези думи, подействува на Кийт като студен душ. Какво смяташе, че прави този човек, та крещи такива неща! Но изведнъж Лорънс вдигна ръце и започна да ги кърши. Жестът беше така безкрайно мъчителен, че накара лицето на Кийт да трепне.

— Защо идваш на мене да го кажеш? — запита той.

От време на време му се струваше, че лицето на Лари не принадлежи на този свят, така странни бяха отблясъците, които пробягваха по него!

— А при кого другого да отида? Дойдох да ми кажеш какво да правя, Кийт. Да се предам ли, какво?

Кийт почувствува как сърцето му трепна, при тази внезапно възникнала практическа страна на въпроса. Значи наистина е така! Но каза много спокойно:

— Кажи ми само... как се стигна до това..., до това нещо?

Въпросът му свърза този мрачен, страхотен, фантастичен кошмар с действителността.

— Кога стана това?

— Снощи.

Както винаги, лицето на Лари излъчваше някаква детинска искреност. Никога нямаше да успее да излъже в съда!

— Как? Къде? Я ми разкажи всичко спокойно, от самото начало. Изпий това кафе, ще ти проясни главата.

Лорънс взе синята чашка и я пресуши.

— Да — рече той. — Ето как стоят нещата, Кийт. Има едно момиче, с което се познавам от няколко месеца...

Жени! Кийт процеди през зъби:

— Е, и?

— Дъщеря е на поляк, който умрял тук, когато била на шестнадесет години и тя останала сама. Един човек на име Уолън, американец със смесена кръв, който живеел в същата къща, се оженил за нея, или поне дал вид, че го прави — тя е много хубава, Кийт — после я изоставил с бебе на шест месеца и при това бременна. Новото се родило мъртво, а самата тя едва не си отишла покрай него. След това гладувала, докато не я прибрал някакъв друг. Живяла с другия две

години, но Уолън се появил отново и я заставил да се върне при него. Този звяр често я биел до посиняване, ей така, за нищо. И отново я оставил. Когато я срещнах, беше загубила и първото си дете и спеше с всеки срещнат.

Вдигна очи към Кийт.

— Но по-сладка жена не съм срещал, нито пък по-вярна, мога да се закълна в това. Каква ти жена! Тя е едва двадесетгодишна! Когато снощи отидох при нея, този звяр..., този Уолън... отново я беше открил и когато този наперен побойник се хвърли срещу мене... виж! — Лари докосна една синина на челото си. — Хванах го за врата и когато го пуснах...

— Да?

— Мъртъв. Едва после разбрах, че тя го е дърпала отзад.

И отново започна да кърши ръце.

Кийт запитва със суров глас:

— После какво направи?

— Дълго време седяхме край него. След това го изнесох на гръб по улицата до един свод.

— На какво разстояние?

— Около петдесет метра.

— Имаше ли някой?... Видя ли те някой?

— Не!

— Колко беше часът?

— Три.

— После?

— Върнах се при нея.

— Защо, за бога?

— Беше сама и уплашена. Аз също, Кийт.

— Къде се намира това нещо?

— В Сохо, „Бороу стрийт“ 42.

— А свода?

— На ъгъла на „Глав лейн“.

— Боже мой! Та..., та аз четох за това във вестника.

Кийт грабна от бюрото си вестник и отново прочете следния параграф: „Тази сутрин е намерен труп на човек под един свод на «Глав лейн». Белезите по гърлото говорят за убийство. Очевидно

убитият е бил обран и няма нищо, което да помогне за установяване на самоличността.“

Значи си беше чиста истина. Убийство! Собственият му брат! Обърна се с лице към него и рече:

— Видял си го във вестника и си го сънувал. Разбираш ли, сънувал си!

Лари отвърна с мрачен копнеж:

— Ех, да беше наистина така, Кийт..., да беше наистина така!

Сега Кийт едва не започна на свой ред да кърши ръце.

— Взехте ли нещо от... убития?

— Докато сме се борили, от него е паднало това.

Извади празен плик с пощенска марка от Южна Америка, адресиран до: „Патрик Уолън, хотел Саймън, «Фариър стрийт», Лондон.“ Отново познато свиване на сърцето.

— Хвърли го в огъня!

После внезапно се наведе да го измъкне оттам. Давайки това нареждане... той се бе..., той се бе свързал с това... това... Но не го измъкна. Пликът почерня, сгърчи се и изчезна. Отново запита:

— Какво за бога те накара да дойдеш тук и да ми го кажеш?

— Ти разбираш от тези неща. Нямах намерение да го убивам. Обичам това момиче. Какво да правя, Кийт?

Просто! Колко просто! Пита какво да прави! Съвсем по ларивски!

— Смяташ, че не са те видели?

— Улицата е тъмна. Наоколо нямаше никого.

— Кога излезе от момичето? Втория път.

— Към седем часа.

— Къде отиде?

— У дома.

— На „Фицрой стрийт“?

— Да.

— Някой видя ли те да влизаш?

— Не.

— Какво си правил оттогава?

— Там си стоях.

— Не си излизал?

— Не.

— Не си се виждал с момичето?
— Не.
— Значи не знаеш какво е правила тя след това?
— Не.
— Би ли те издала?
— Никога.
— Би ли се предала сама... нали знаеш — истерия?
— Не.
— Кой знае за връзките ти с нея?
— Никой.
— Никой?
— Смятам, че никой, Кийт.
— Видя ли те някой да влизаш снощи, когато отиде първия път у

тях?

— Не. Тя живее на партера, а аз имам ключове.
— Дай ми ги. Какво друго те свързва с нея?
— Нищо.
— В квартирата ти?
— Нищо.
— Снимки? Писма?
— Не.
— Внимавай!
— Нищо.
— И никой не те видя като влизаше у тях втория път?
— Никой.
— Никой не те видя да излизаш от тях сутринта?
— Никой.
— Имал си късмет. Седни бе, човече! Трябва да помисля.

Да помисли. Да обмисли това проклето нещо — така далеч от мислите му, така невероятно. Но не можеше да разсъждава. Не му идваше нито една свързана мисъл. И отново започна:

— Той за първи път ли се появи след завръщането си?
— Да.
— Тя ли ти каза?
— Да.
— Как е открил къде живее?
— Не зная.

- Ти много пиан ли беше?
- Не бях пиан.
- Колко беше пил?
- Около една бутилка бордо — нищо.
- Казваш, че не си имал намерение да го убиваш?
- Бог ми е свидетел, че не съм имал!
- Това все пак е нещо. Какво те накара да избереш онзи свод?
- Беше първото тъмно място.
- По лицето му личеше ли, че е удушен?
- Недей!
- Личеше ли?
- Да.
- Много разкривено?
- Да.
- Погледна ли да видиш, дали по дрехите му има етикети?
- Не.
- Защо не?
- Защо не? Господи божичко! Ако ти го беше направил...!
- Казваш, че е било обезобразено. Ще могат ли да го разпознаят?
- Не зная.
- Когато е била с него за последен път... къде са живели?
- Не зная със сигурност. Струва ми се в Пимлико.
- Не в Сохо?
- Не.
- Откога живее на това място в Сохо?
- Горедолу от година.
- Все в същите стаи?
- Да.
- Има ли в къщата или на същата улица някой, който да знае, че му е била жена?
- Смятам, че няма.
- Какъв е бил той?
- Струва ми се професионален побойник.
- Разбирам. Значи е прекарвал повечето време в чужбина?
- Да.
- Знаеш ли, дали е бил известен на полицията?

— Не съм чувал такова нещо.

— Тогава слушай какво, Лари! Като излезеш оттук, си отиваш право у дома и няма да излизаш, докато не дойда у вас утре сутринта. Обещай ми!

— Обещавам!

— Трябва да ходя на една вечеря. Ще обмисля всичко. Не пий! Не говори! Съвземи се!

— Не се бави повече, отколкото е необходимо, Кийт!

Това бяло лице, тези очи, треперящата ръка! И в порив на съжаление сред бурята от негодувание, страх и отвращение, Кийт сложи ръка на рамото на брат си и рече:

— Кураж!

И изведнаж му дойде на ума: „Божичко! Кураж. Аз самият ще имам нужда от кураж.“

II

След като напусна къщата на брат си на „Аделфи стрийт“, Лорънс Дарънт тръгна в северна посока отначало бързо, после бавно, после отново бързо. Защото, ако има хора, които поради силната си воля в даден момент вършат само по едно нещо, има и други, които поради липса на воля вършат със същото напрежение ту едно, ту друго. Когато такива характери попаднат в лапите на възмездието, което често кара хората да губят власт над себе си, те съвсем не стават по-овладени. По-скоро у тях се засилва убеждението: „Какво от това? Утре ще умрем!“ Волевото усилие, което употреби, за да отиде у Кийт, го остави едновременно облекчен, изтощен и раздразнен. И темпото, с което се движеше, отговаряше на тези три състояния. Тръгна от вратата твърдо решен да си отиде у дома и да стои там, без да вдига шум, докато дойде Кийт. Оставил се бе в ръцете на Кийт. Кийт знаеше какво трябва да се прави. Но не измина и триста метра и се почувствува напълно отпаднал телом и духом, до положение, че ако имаше в джоба си пистолет, щеше да се застреля на улицата. Даже и мисълта за момичето — тази млада нещастница, която, с нейната необикновена привързаност го държеше в правия път през последните пет месеца, която събуди у него чувство с непозната дотогава дълбочина — не му помогна да преодолее това мрачно отчаяние. Защо да продължава да живее — жертва на собствения си характер, сламка носена насам-натам с всеки възникнал у самия него порив? Защо не свърши веднъж за винаги и да намери убежище в съня?

Наближи злокобното място, където двамата с момичето прекараха ранните утринни часове, притиснати един до друг, търсейки забрава в любовта. Дали да влезе? Обеща на Кийт да не прави това. Защо обеща? Видя отражението си в осветената витрина на една аптека. Жалък, призрачен звяр! И внезапно си спомни за кучето, което намери на улицата в Пера, същество на черни и бели петна — различно от останалите кучета, чуждо на своя род, парий сред парии, озовало се там по някаква случайност. Взе го у дома, противно на

всички обичаи на тази страна, привърза се към него, после сам го застреля, за да не го остави отново на милостта на събратята му от улицата. Това стана преди дванадесет години! А онези копчета за ръкавели, направени от дребни турски монети, които донесе на момичето от бръснарския салон — създание с красотата на дива роза. Поиска в замяна една целувка. Какво странно вълнение го обзе, когато тя му поднесе лицето си за целувка — някаква чувствена нежност и срам от нежната топлина на зачервената буза, от красотата и доверчивата благодарност. Не след дълго това момиче би му се отдало. Но той повече не стъпи там! И до ден днешен не можеше да разбере защо се въздържа. И до ден днешен не знаеше, дали да се радва или да съжالياва, че не е откъснал тази роза. Сигурно е бил различен тогава! Странно нещо е животът, наистина много, много странно. Да живееш и да не знаеш какво ти предстои да преживееш. Е, друго би било, ако си като Кийт уравновесен, горд от собствения си успех, стълб на обществото! Веднаж като момче той за малко не уби Кийт, защото онзи му се подиграваше. Веднаж в Южна Италия едва не уби един колар, който биеше жестоко коня си. И сега вече го направи! Уби тази тъмнолика свиня, този побойник, който е провалил живота на любимото момиче. Уби човек! Той, който не можеше и муха да убие. Витрината на аптеката го накара да се сети, че в къщи има нещо, което ще го спаси, ако го арестуват. Повече няма да излиза от къщи без тези мънички бели таблетки, зашити в хастара на сакото. Тази мисъл му донесе облекчение, даже го опияни. Казват, че човек не бивало да отнема собствения си живот. Я, накарайте тези сладкодумни типове да вкусят от ужаса! Накарайте ги да живеят така, както е живяло това момиче, както живеят милиони хора по света — във властта на лицемерните им догми! По-добре да сложиш край на живота си, отколкото да си свидетел на тяхната проклета безчовечност.

Влезна вътре да си купи бром и докато аптекарят го приготвяше застана на един крак като уморен кон. Как „изцеди“ живота от тялото на този тип! Че какво! Безброй живи същества се прощават всеки ден със своя живот и в повечето случаи някой го изцежда от тялото им. А сигурно ни едно от тях не заслужава смъртта така, както този отвратителен тип. Живот! Дъх! Пламък! Нищо! Защо тогава тази ледена ръка го стиска за гърлото?

Аптекарят донесе праха.

— Не можете да спите ли, господине?

— Не мога.

Онзи сякаш му казваше: „Да, горите свещта от двете страни, зная!“ Странен е животът на аптекаря. По цял ден бърка хапчета и прахове, за да запази от разпадане човешката машина. Древен, дяволски занаят!

На излизане видя лицето си в едно огледало. Не изглеждаше прекалено зле за човек, извършил убийство. То излъчваше някаква светлина, в сенките му се таеше прикрито добродушие. Възможно ли е? Как може това да е лицето на човек, извършил това, което извърши той? Олекна му, а стъпките му станаха по-леки. И отново забърза.

Странно, смесено чувство на облекчение и униение! Ужасно нещо — да копнееш да си с хора, да говориш с някого, да се разтушиш, а да се страхуваш от това! Момичето... момичето и Кийт бяха сега единствените, които не събуждаха у него това чувство на страх. А от тях двамата... Кийт не е...! Търпи ли се човек, който никога не греши, човек преуспяващ и добродетелен, човек устроен така, че да не знае нищо за самия себе си, да не иска да знае нищо за никого, човек, който постъпва винаги правилно? Лошо е да си като тресавище, което поглъща собствената ти решителност! Но и да си като Кийт — целият изтъкан от воля, да крачиш право напред, като тъпчеш под себе си собствените си чувства и слабости! Не! Не може да е приятел с човек като Кийт, па макар и да му е роден брат! Единственото същество на този свят си остава момичето. Само тя разбира и чувства същото, което чувства и той, само тя може да го стопли и да го обича, независимо от това какво е направил, или какво са му направили. Спря в един вход, за да запали цигара.

И изведнаж почувствува страхотно желание да мине под свода, където остави трупа. Безсмислено, с нищо необосновано желание, един неутолим копнеж да види отново тъмното място. Пресече „Бороу стрийт“ по посока на малката пряка. На другия ѝ край видя само един човек. Ниската тъмна фигура, присвила рамене срещу вятъра, пресече и се приближи до него в трептящата светлина на уличната лампа. Какво лице! Жълто, опустошено, скрито почти до очите от набола сивееща брада, с почернели зъби и натрапващи се кръвясали очи. В какви парцали беше облечен! Единият му крак — по-къс и по-тънък от другия, едното му рамо по-ниско от другото! Лорънс се задави от

съчувствие към това явно по-нещастно и от него същество. Значи имаше и по-дълбоки бездни от тези, до които той е достигнал. Заговори го:

— Какво, братче, май не тънеш в благоденствие?

Усмивката, която озари очите на човечето прилягаше на лицето му толкова, колкото би прилягала на едно плашило.

— Благоденствието бяга от мен — рече той със скрибуцащ глас. — Аз съм пропаднал човек, несполуката винаги ме е преследвала. И все пак, колкото и невероятно да ви се струва, навремето си бях свещеник.

Лорънс му подаде един шилинг, но човечето поклати глава.

— Задръжете си парите. Сигурно днес имам повече пари от вас, но ви благодаря за това, че проявихте малко интерес към мен. За един пропаднал човек това е по-ценно.

— Прав сте.

— По-добре да умра, отколкото да продължавам да живея по този начин! — проскърца отново предрааният глас. — Сега пък загубих себеуважението си. Често съм си мислил, колко ли време може да издържи един гладуващ човек, преди да престане да се уважава. Не много, повярвайте ми!

И без ни най-малко да промени равната интонация, скрибуцащият глас добави:

— Четохте ли за убийството? Точно тук. Оглеждам мястото.

На устата на Лорънс беше да каже: — „И аз!“, но той го сподави с някакъв ужас и вместо това рече:

— Желая ви повече щастие! Лека нощ! — и се забърза. В гърлото му напираше някакъв противен смях. Нима всеки говори за извършеното от него убийство? Даже и такива плашила!

III

Има хора, така устроени, че като им предстои да бъдат обесени в десет, могат в осем часа да играят шах. Такива винаги се издигат. Стават много добри владици, редактори на вестници, съдии, импресария, министър-председатели, лихвари и генерали, или с други думи, те могат достойно да заемат всякакви постове, които дават власт над останалите. Те разполагат с камера за дълбоко духовно замразяване, където пазят нервните си системи. У такива хора има съвсем малко, или въобще липсва тази променливост и приемственост на чувствата, известна под мъгляви понятия като гадание, поезия, или философия. Хора на фактите и на решенията, които пускат в ход или спират по желание своето въображение, които подчиняват чувствата на разума... За такива не се сещаш, когато пред погледа ти се вълнуват житни нивя или пък се реят лястовици.

По време на вечерята у Теласонови, Кийт Дарънт чувствуваше нужда да е един от тези хора. Когато излезе от голямата къща на „Портлънд плейс“, удари единадесет и той не взе такси. Искаше да походи, за да може по-добре да помисли. Каква груба и безотговорна ирония имаше в неговото положение! Да се превърне в изповедник на един убиец! Той, комуто предстоеше да бъде избран за съдия! Кийт презираше слабостите, които тласкат хората към пропаст и затова всичко му се струваше така недостойно, толкова „невъзможно“, че само с усилие на волята успяваше да мисли разумно за него. Но трябваше! Към това го подтикваха два могъщи инстинкта — инстинктът за самосъхранение и роднинската привързаност.

Все още духаше ленив, мек вятър, но не валеше. Стана му топло и разкопча връхната си дреха. Естеството на мислите му придаваше още по-суров израз на лицето с тънки, добре очертани устни, винаги стиснати, сякаш за да се справят с всяка мисъл още при възникването ѝ. Вървеше мрачен по препълнения с хора тротоар. Дразнеше го празничната атмосфера на весел заговор, която се спуска по улиците,

заедно със запалването на вечерните светлини. Свърна по една потъмня улица.

Каква противна история! Знаеше, че е истина и все пак не можеше да я възприеме. Тя живееше в мислите му, но не като картина, а като неоспоримо доказателство. Разбира се, Лари не го е направил умишлено. И все пак си е убийство. Хора като Лари — слаби, импулсивни, сантиментални, вгълбени в себе си, никога нямат намерение да направят това, което правят! Този човек, този Уолън... доколкото разбираше, такива по-добре да ги няма. Не си струва въобще да мисли за него! Но престъплението... ужасът... неудовлетвореното правосъдие! Прикрито престъпление... и неговият собствен дял в укриването! И все пак... нали все пак са братя! Ставаше въпрос само за това какво да посъветва Лари. Да мълчи, да изчезне! Имаха ли шанс да успеят? Да, стига да е отговорил вярно на въпросите му. А момичето? Ами ако изровят нейната връзка с убийтия? Можеше ли човек да очаква, че тя няма да постави Лари в опасност? Такива жени са непостоянни като водата, емоционални и безотговорни — циреи на обществото. А освен това едно неразкрито престъпление, което да тегне над брат му за цял живот. Тайна, която ще го преследва навсякъде, където и да се скрие и ще търси удобен момент, за да се отрони от устните му в пристъп на пиянско откровение. Неприятна мисъл! Да си признае всичко? Сърцето му трепна. „Братът на известния адвокат, г. Кийт Дарънт...“ ходи при улична жена, удушва с голи ръце мъжа ѝ. Преднамереност няма, но има убит. Убийтът е изнесен от къщата и скрит под тъмен свод! Предизвикателство! Препоръчва се снизхождение — доживотна каторга! Какъв съвет да даде на Лари утре сутринта?

Внезапно пред него възкръсна това, което видя в Пентънвил, когато ходи там на посещение при един затворник: хора с ниско остригани глави и сиви, повехнали лица. Лари! Същият този Лари, когото видя да прохожда, когото караше като малък да върши разни работи вместо него, на когото помогна да завърши колеж, на когото многократно е давал пари назаем и когото многократно е молил да се поправи. Лари е пет години по-млад и на умираше майка им го помоли да се грижи за него. Същият този Лари да се превърне в един от онези хора с лица на болни растения, с ниско остригана коса, с дрехи на жълти райета! Лари! Да го подкарват като овца, да го командуват

някакви простаци! Един джентълмен, собственият му брат да живее робски живот, да го гонят нагоре-надолу ден след ден, година след година! Нещо вътре в него се скъса. Не може да му даде такъв съвет. Невъзможно! Но в такъв случай трябва да е сигурен в почвата, на която стъпва, трябва да провери, трябва да знае. Тази уличка „Глав лейн“, сводът? Сигурно не са много далеч от мястото, където се намира в момента. Огледа се дали има кого да попита. На ъгъла стоеше полицай. Лампата осветяваше безстрастното му лице. Компетентен и бдителен, без съмнение отличен полицай. Но Кийт обърна настрана глава и го отмина, без да попита. Колко странно е да чувствуваш неудобство пред представителя на закона! Мрачно напомняне за значението на станалото! После изведнаж видя, че пресечката отляво е самата „Бороу стрийт“. Тръгна по едната страна, после пресече от другата и се върна назад. Мина край номер 42 — малка къща с фирми по тъмните прозорци на първия и втория етаж, с дръпнати пердета на приземния. Дали наистина от онова ъгълче се прокрадва светлинка? В каква посока е тръгнал Лари? Накъде е тръгнал, приведен под ужасния си товар? Петдесет крачки по тази тясна, тъмна, празна и мизерна уличка. Слава богу! „Глав лейн“! Ето къде е! И внезапно се озова при свода. Тухлен мост, който свързваше две части от един склад. Наистина е тъмна!

— Точно така, началство! Това е мястото!

Обърна се към говорещия, без да бърза, но за това трябваше да събере цялото си самообладание.

— Ето тук намериха тялото. Точно на това място. Ето тук беше облеgnато. Още не са го хванали. Последно издание, господине!

Говореше едно дрипаво момче, което му подаваше смачкан жълтеникав вестник. Под редките кичури надничаха очи на невестулка, в гласа му се четеше собственическата нотка на човек, чийто „ъгъл“ е намерил място в новините. Кийт взе вестника и подаде две пени. Даже извлече известно успокоение от факта, че младият таласъм висеше около мястото. Това означаваше, че тук идваха и други, подтиквани от болно любопитство. На мъждеещата светлина на лампата прочете: „Мистерията с удушения на «Глав Лейн». Все още не е установено нищо във връзка със самоличността на убития. Ако се съди по дрехите, може да се предполага, че става дума за чужденец.“ Момчето беше изчезнало. Кийт видя как към него, по мръсната уличка,

бавно се приближава полицај. За миг се поколеба, после остана на мястото си. Очевидно тук не може да го е довело друго, освен „мистерията“ и той продължи спокойно да оглежда свода. Полицаят дойде и застана до него. Кийт видя, че това е същият полицај, край когото беше минал малко преди това. Видя как, като забеляза блясъка на бялата риза под отворената кожена яка, в очите му замря студеният, обиден въпрос. И като посочи с вестника рече:

— Тук ли намериха убития?

— Да, господине.

— Доколкото разбирам, загадката все още не е разкрита?

— То на вестниците човек не винаги може да вярва, но ми се струва, че не са разкрили много нещо по този въпрос.

— Мястото е тъмно. Има ли да спят под него разни?

Полицаят кимна.

— Няма свод в Лондон, под който да не са спали.

— Струва ми се четох, че по него не са намерили нищо.

— И стотинка нямаше. Джобовете бяха обърнати. Из този квартал се навъртат разни съмнителни типове — гърци, италианци, каквито щеш.

Странно усещане! Да се радваш на доверието, с което ти говори един полицај!

— Е, тогава лека ноц!

— Лека ноц, господине! Лека ноц!

Погледна зад себе си към „Бороу стрийт“. Полицаят все още стоеше там, вдигнал фенера си така, че светлината му да пада под свода, сякаш се опитваше да разгадае тайната му.

Сега, след като видя това тъмно, безлюдно място му се струваше, че шансовете са по-добри. „Джобовете бяха обърнати!“ Или Лари е имал присъствието на духа да направи много умно нещо, или пък друг някой е пипал тялото, преди да го намери полицията. Мястото беше далеч от руслото на живота. В три часа, в най-мъртвия от мъртвите часове, петминутната страховита разходка на Лари дотук и обратно наистина може да е минала незабелязана! Сега всичко зависеше от момичето, от това дали Лари е бил видян да влиза или да излиза от тях, от това, дали ако се разкрие връзката ѝ с убития, на нея ще може да се разчита да не казва нищо. Сега на „Бороу стрийт“ нямаше жива душа, даже и осветен прозорец нямаше и той се реши на една доста отчаяна

стъпка, на каквато са способни само хора, свикнали да вземат непрекъснато подобни решения. Реши да отиде у тях и сам да се увери. Стигна до вратата на номер 42. Беше една от онези сгради, които се заключват само нощно време. Опита с по-големия ключ. Той стана и Кийт се озова в осветен с газова лампа коридор. Подът беше покрит с линолеум, имаше една-едничка врата отляво. За миг се поколеба. Трябва да ѝ даде да разбере, че му е известно всичко. Но не бива да се казва нищо повече от това, че е приятел на Лари. Не бива да я плаши, а от друга страна трябва да я накара да си даде и душата. Враждебен свидетел, с когото не бива да се държи като с враждебен свидетел. Трябва деликатно да пипа. Почука, но никой не му отвори.

Дали да не се откаже от това мъчително, отчаяно усилие да стигне до някаква основа за своята преценка. Да си отиде и да каже на Лорънс, че просто не може да му даде съвет? А после? После какво? Трябва нещо да се направи. Почука отново. Пак не му отговориха. И както не беше свикнал нещата да му се опират, една черта, вродена и развита от условията, при които живее, той опита другия ключ. Вътре беше съвсем тъмно. Чу някой да говори с чужд акцент. В задъхания глас се четеше облекчение.

— О! Та това си бил ти, Лари! Защо чукаш? Така ме изплаши! Светни, миличък. Влизай!

Кийт потърси пипнешком ключа на лампата, но изведнаж усети прегръдката на две ръце около врата си, към него се притисна топло, полуоблечено тяло. После тя сепнато се отдръпна, ахна и прошепна с ужас в гласа:

— Божичко! Кой е?

По гърба на Кийт премина вледеняваща тръпка. Той отвърна:

— Приятел на Лорънс. Не се плашете!

Настъпи пълна тишина, в която чуваше цъкането на часовника и шумоленето на собствената си ръка, която опипваше стената, за да открие ключа на лампата. Намери го и във внезапно лумналата светлина видя, край тъмната завеса, която очевидно отделяше спалнята, да стои вцепенено едно момиче. То притваряше с ръка дълга тъмна дреха при врата си, под късата ѝ, светлокестенява коса и очертанятията на четвъртитото ѝ лице изглеждаха сякаш отделени от тялото. Лицето ѝ беше бяло като алабастр и широко разтворените ѝ, сепнати, тъмносини или кестеняви очи и бледорозовите устни, стояха

като цветни петна върху бяла маска, лице деликатно, искрено и трогателно, с изражение, което само страданието може да създаде. Макар и да не се поддаваше на естетически вълнения, Кийт се почувствува някак странно затрогнат. Заговори внимателно:

— Няма от какво да се страхувате. Не съм дошъл да ви направя нещо лошо. Тъкмо напротив. Може ли да седна и да поговорим? — показва ключовете и добави. — Лорънс не би ми ги дал, ако ми нямаше доверие, нали?

Тя остана неподвижна. Кийт имаше впечатлението, че гледа някакъв дух, излязъл от своята плът. Нито за миг не му се стори странно, че такава мисъл му идва на ума. Огледа се. Стаята беше чиста и безвкусно подредена с потъмняло огледало в позлатена рамка, малка масичка с мраморен плот и плюшено канапе. Сигурно са минали повече от двадесет години откак е бил в подобна стая.

— Защо не седнете? Съжалявам, че така ви изплаших.

Но все още без да се помръдне, тя прошепна:

— Моля ви, кажете ми кой сте вие?

И развълнуван от ужаса в гласа ѝ дотам, че забрави всякаква предпазливост той отвърна:

— Братът на Лари.

Нейната облекчителна въздишка го прободде в сърцето. И като продължаваше да придържа с ръка черното палто при врата си, момичето мина напред и седна на канапето. Той видя, че е обула чехлите си на бос крак. С късата си коса и тези откровени и стреснати очи тя имаше вид на пораснало дете. Притегли един стол и седна.

— Трябва да ми простите, че идвам по такова време. Видите ли, той ми каза.

Очакваше да трепне или да възкликне, но тя само приплете ръце на коленете си и попита:

— Така ли?

И у него отново оживя ужасът и неудобството.

— Ужасна история!

Шепотът ѝ бе като негово ехо.

— Да, да! Ужасна... Съвсем ужасна!

Кийт изведнъж осъзна, че човекът сигурно е паднал мъртъв точно на мястото, където седеше той и застина в мълчание, втренчил очи в пода.

— Да — прошепна тя, — точно там. Все ми е пред очите как се свлече.

Как го каза! С какво странно, кротко отчаяние! Какво имаше в това създание, родено от грозната страна на живота, момичето, което им донесе тази трагедия! Какво имаше у него, та го вълнуваше и го караше да изпитва неволно съчувствие.

— Изглеждате много млада — рече той.

— На двадесет години съм.

— А обичате ли... брат ми?

— Бих умряла за него.

Нейният тон, изразът в очите ѝ — очи дълбоки, истински славянски и тъмнокестеняви, а не сини, както помисли отначало, не оставяха място за съмнение. Лицето беше много хубаво. Или животът, който водеше, не го бе похабил, или страданието през последните часове, или пък нейната любов към Лари бяха изчистили от него всички следи. Седнал тук с това двадесетгодишно дете, той, четиридесетгодишният човек с жизнен опит, чиято професия го е свикнала с всички страни на човешката природа, се чувствуваше объркан. И рече с леко заекване:

— Аз... аз дойдох тук да видя доколко сте в състояние да помогнете да го спасим. Слушайте и отговаряйте на въпросите, които ви задавам.

Тя вдигна ръце от скута си, стисна ги и прошепна:

— О, на всичко ще ви отговоря.

— Този човек, вашият... вашият съпруг... той лош човек ли беше?

— Ужасен човек.

— Колко време не го бяхте виждали, преди да се появи отново снощи?

— Година и половина.

— Къде живеете тогава?

— В Пимлико.

— Тук има ли някой да ви познава като госпожа Уолън?

— Когато дойдох тук, след смъртта на момиченцето си, дойдох, за да водя един лош живот. Никой не ме познава. Аз съм съвсем сама.

— Ако установят кой е, ще търсят ли жена му?

— Не зная. Той не оставяше у хората впечатление, че е женен за мен. Бях много млада и ми се струва, че е имало още много, с които се е отнасял по същия начин.

— Смятате ли, че е бил известен на полицията?

— Беше много хитър — поклати глава тя.

— Под какво име сте известна сега?

— Ванда Ливинска.

— Това ли е бащиното ви име?

— Собственото ми име е Ванда. А Ливинска просто съм си го избрала.

— Може би откакто сте дошли да живеете тук?

— Да.

— Виждал ли е брат ми този човек преди това?

— Никога.

— Вие ли сте му разказвали как се е отнасял с вас?

— Да. И освен това Уолън първи се нахвърли върху му.

— Видях синината. Дали според вас някой е видял брат ми да идва тук?

— Не зная. Той казва, че не.

— Знаете ли дали, докато е носил... това нещо, не го е видял някой?

— На улицата нямаше никого. Аз гледах.

— И на връщане ли?

— И на връщане.

— А когато излезе оттук сутринта?

— Мисля, че и тогава.

— Имате ли прислуга?

— Само една жена, която идва сутрин в девет и стои един час.

— Тя познава ли Лари?

— Не.

— Приятели? Познати?

— Не. Аз не вдигам шум около себе си. А откакто познавам брат ви, с никого не се виждам. Вече от много време тук не е идвал друг, освен него.

— От колко време?

— От пет месеца.

— Излизахте ли днес?

— Не.

— А какво правихте?

— Плаках.

Каза го с някаква ужасяваща простота и като стисна ръце, продължи:

— Той е в опасност заради мен. Така се страхувам за него.

Кийт вдигна ръка, за да я успокои и рече:

— Погледнете ме!

Тя спря тъмните си очи на него. Палтото се беше отворило на шията и той видя как храбро преглъща своята възбуда.

— Ако се стигне до най-лошото — ако успеят да проследят връзките на този човек и да стигнат до вас, мога ли да разчитам, че няма да предадете брат ми?

Очите ѝ блеснаха. Тя стана и отиде до камината.

— Вижте! Изгорила съм всичко, което ми е дал — даже и неговата снимка. Сега вече нямам нищо негово.

Кийт също стана.

— Добре! Още един въпрос. Известна ли сте на полицията с... с вашия живот?

Поклати отрицателно глава и тъжните и искрени очи се вгледаха напрегнато в него. Почувствува срам.

— Длъжен бях да попитам. Знаете ли къде живее брат ми?

— Да.

— Не бива да ходите там. И той не бива да идва тук при вас.

Устните ѝ потрепераха. Тя наведе глава. И изведнъж той я усети близо до себе си, чу я да шепти:

— Моля ви, не ми го отнемайте съвсем. Много ще внимавам. Няма да направя нищо, с което да му навредя, но ако поне от време на време не го виждам, ще умра. Не ми го отнемайте! Моля ви!

Хвана с отчаяние ръката му с двете си ръце и я стисна. Минаха няколко секунди, преди Кийт да може да каже:

— Оставете това на мен. Ще уредя всичко. Трябва да оставите всичко на мен.

— Добре, но вие ще бъдете добър?

Кийт усети, че момичето му целува ръката. При допира на нежните, влажни устни го обхвана някакво странно чувство — покровителствено и едновременно с това малко животинско,

примесено с чувственост. Дръпна ръката си. Сякаш доловила, че е била прекалено настоятелна, тя смирено се отстрани. Но внезапно се обърна, вцепени се, после едва доловимо прошепна:

— Чуйте! Отвън има някой.

После се стрелна покрай него и угаси лампата.

Почти веднага на вратата се почука. Осезаемо усещаше ужасът, който обхвана момичето, застанало в тъмното до него. Самият той почувствува ужас. Кой ли можеше да е? „Никой освен Лари“ — му каза тя. Кой друг би могъл да е? Отново се почука. Тя зашепна и той долови дъха ѝ.

— Ами ако е Лари? Трябва да отворя!

Кийт се притисна до стената. Чу я да отваря вратата и тихо да пита:

— Да, моля! Кой е?

По отсрещната стена пропълзя тънка ивица светлина. Кийт чу познат глас да казва:

— Не се бойте, госпожице. Оставили сте отворена външната врата. Трябва да я заключвате, след като се стъмни.

Господи! Онзи полицай! За това е виновен той! Той не затвори на влизане вратата след себе си. Чу я да казва покорно с чуждестранния си акцент:

— Благодаря ви, господине!

Стъпките на полия се отдалечиха, външната врата се затвори и той отново я почувствува до себе си. Сега, като не я виждаше, остротата на неговото раздражение не се притъпяваше от младостта и странната ѝ красота, която го покърти и го накара да бъде нежен с нея. Всички тези жени са едни и същи! Не могат да говорят истината! И рече припряно:

— А ми казахте, че не ви знаели!

Гласът ѝ беше като въздишка:

— Така смятах, господине. Толкова отдавна не съм излизала из града. Откакто имам Лари.

При тези думи отвращението, което през цялото време клокочеше у Кийт, се надигна. Неговият брат, синът на неговата майка. Един джентълмен — притежание на това момиче, свързан с нея телом и духом чрез това отвратително събитие! Но тя светна лампата. Дали не почувствува интуитивно, че тъмнината работи против нея? Да, тя е

наистина красива, с това нежно лице, което някак странно го вълнува, лице, излъчващо детска доброта.

— Сега си отивам — рече той. — И помнете! Лари не бива да идва тук. Вие не бива да ходите у тях. Утре ще се видя с него. И ако наистина го обичате така, както казвате, внимавайте! Внимавайте!

Момичето прошепна: „Да! О, да!“ и Кийт тръгна към вратата. Тя остана така, облегнала гръб на стената и само с извъртане на главата проследи неговото движение. Това подобно на гълъб лице! Целият живот му е в очите, които сякаш казват: „Надникнете в нас. Ние нищо не крием! Всичко, всичко е тука вътре!“

Кийт излезе.

Преди да отвори външната врата, Кийт се спря за момент в коридора. Не искаше да се среща отново с полицая. После реши, че в своята обиколка полицаят би трябвало вече да се е отдалечил много от тази улица, натисна внимателно дръжката и се огледа. Не се виждаше никой. Остана за момент така, питайки се дали да тръгне наляво или надясно, след което бързо пресече улицата. Чу глас отдясно да му казва:

— Лека нощ, господине!

Полицаят стоеше в сянката на един вход. Този сигурно го е видял как излиза! Той не съумя да се овладее навреме, трепна, промърмори „Лека нощ“ и закрачи бързо.

Измина няколкостотин метра, преди да преодолее това сепване и неудобство и да изпита саркастично раздражение, че него, Кийт Дарънт, го бяха взели за човек, който ходи при проститутка. Всичко това... Всичко това е някаква зловеца и отвратителна история! Сякаш самото му съзнание бе сепнато и зацапано и трябваше да мине много време, преди неговият дух, излязъл от калъфката си, да се плъзне отново на място и Кийт отново да е в състояние да разсъждава. Наистина вече разполага с необходимата информация. Има много по-малко опасност, отколкото си представяше. Очите на момичето! Не може да има и съмнение в нейната преданост към Лари. Тя не би го издала. Да! Лари трябва да изчезне. Южна Америка! Далечният изток! Няма значение къде. Но не изпита облекчение. Евтината и безвкусно наредена стая бе завладяла въображението му със своята атмосфера на мрачна любов, на чувства, заключени между жълтеникавите стени и червения плюш на мебелите. Лицето на момичето! Преданост и

искреност, и красота, рядка и вълнуваща на този мрачен и ужасен фон, в това гнездо на разврат и безпътица!... Тъмният свод, ликуващият уличник, който казва: „Още не са го пипнали!“, допирът на голите ръце около врата му; ужасеният шепот в тъмното и над всичко, отново над всичко, нейното детинско лице, което така доверчиво гледа нагоре към него! И той изведнаж спря. С какво за бога се е заловил? Какво е това гротескно ровене из сенките, каква загадъчна и страшна приумица е всичко това? Силите на реда и рутината, навикът, цялата действителност на неговото ежедневие се втурнаха и пометоха всичко друго пред себе си. Това е сън, кошмар! Това не може да е истина! Просто смешно! Той, не друг, а той, да се свърже с такава мрачна и необикновена история!

Стигна до „Стренд“, булевардът, по който всеки ден отиваше в съда, на работа. Булевард, изпълнен с достойнство и ред, безупречен и установен. Не! Цялата тази история е някакъв чудовищен кошмар! Ще се освободи от него, ако се съсредоточи върху познатите предмети, ако чете имената по витрините, ако гледа лицата на минувачите. Далеч надолу по булеварда той различи очертанятията на старата църква, а по-нататък сградата на съда. Чу камбаната на пожарната кола, край него преминаха двама полицаи, крепейки помежду си пиан, който налиташе на бой и ругаеше — гледка успокоителна, в реда на нещата, която предизвика само временно раздражение, интерес и отвращение. Започна да вали и дъждът по лицето му беше приятен, нещо действително, обикновено, ежедневно.

Тръгна да пресича улицата. Последният омнибус беше минал и такситата профучаваха по нея с ужасяваща скорост. Необходимостта да поеме този действителен, обикновен, ежедневен риск, го отвлече от мислите му. Докато пресичаше булеварда и дъждът мокреше лицето му, а край него фучаха такситата, той за първи път възвърна своята увереност, отърси се от чувството, че е в плен на нещо, и тръгна решително към ъгъла, където завиваше за в къщи. Докато пресичаше това по-тъмно разстояние, спря отново. От другата страна на улицата се зададе полицаи. Не, не можеше да бъде... Абсурдно! Та те всички изглеждат еднакви... Невъзможно! Тръгна рязко и влезе в къщи. Но докато се качваше, все пак не можа да се сдържи, повдигна ъгълчето на пердето и погледна от прозореца на стълбището. Полицаят крачеше

невъзмутимо — отминал бе на около двадесет метра и не обръщаше на нищо внимание.

IV

Кийт се събуди както обикновено в пет часа, без да си спомня каквото и да е. Но призрачната сянка се изправи отново, когато влезе в кабинета си, където гореше лампата, проблясваше огънят и го чакаше кафето, също както вчера следобед, когато Лари стоеше облегнат на стената. За момент се опита да се пребори с мисълта, после, като изпи кафето, седна навъсен на бюрото, за да изучава както обикновено в продължение на три часа делата, които му предстоеше да защитава през деня.

Но нито дума от тях не му влизаше в главата. Там владееше една бърканица от размазани образи и страхове и в продължение на половин час той не можа да се освободи от умствената си парализа. А после само необходимостта да знае нещо по делото, с което трябваше да започне в десет и половина сутринта, го застави да се съсредоточи. И все пак не успя да потисне напълно онова, което глождеше на дъното на съзнанието му. Но когато стана в осем и половина, за да отиде в банята, извлече известно мрачно удовлетворение от победата на своята воля. В девет и половина трябваше да е у Лари. На другия ден от Лондон тръгваше кораб за Аржентина. Трябваше да уреди въпроса с парите, за да може Лари да замине с него. Но на закуска срещна следното съобщение във вестника:

„УБИЙСТВОТО В СОХО

Късно снощи, след едно запитване, разбрахме, че полицията е установила самоличността на човека, намерен удушен вчера сутринта под един свод на «Глав лейн». Извършен е арест.“

За щастие беше свършил с яденето, защото му прилоша. Може би в същия момент Лари е под ключ и очаква да го подведат под

отговорност. Може би даже са го арестували, преди той да е отишъл снощи при момичето. Ако Лари е арестуван, не може да не е замесена и тя. Какво ще бъде в такъв случай неговото положение? Какъв идиот — да отиде да гледа свода, а после да ходи при момичето! Да не би полицаят наистина да го е проследил до тях? Укривател! Кийт Дарънт, изтъкнатият адвокат, известният човек. С усилие, граничещо с героизъм, се освободи от това паническо чувство. Паниката никога не помага. Трябва да погледне нещата в очите и сам да се убеди. Той се застави да не бърза, спокойно прибра документите, които му бяха необходими за през деня и отговори на едно две писма, преди да тръгне с такси за „Фицрой стрийт“.

Ако някой го видеше как стои и чака в сивата утрин да му отворят, би го помислил за човек, който знае точно какво иска, една решителна личност. Но трябваше да събере цялата си воля, за да попита без трепет в гласа:

— Тук ли е господин Дарънт?

В тона, с който му отвърнаха: „Още не е станал, господине“, не пролича нищо особено. Почувствува невероятно облекчение.

— Нищо, ще вляза да го видя. Казвам се Кийт Дарънт — рече той и тръгна към спалнята на Лорънс. Веднаж окопитил се, помисли: „Този арест е най-доброто, което можеше да се случи. Това ще ги насочи по погрешна следа, а в това време Лари ще избяга. И момичето трябва да се изпрати някъде, но не с него.“ Твърда решимост измести паниката. Влезе в спалнята с чувство на отвращение. Този тип лежеше вътре, сключил ръце под рошавата глава, втречен в тавана и пушеше цигара. По целия стол до леглото имаше пръснати угарки. Те изпълваха стаята с гадната си воня. Това бледо лице с изпъкнали скули и брадичка, хлътнали бузи и дълбоко потънали сини очи — какви похабени възможности!

Погледна Кийт през цигарения дим и съвсем спокойно попита:

— Е, братко, каква е присъдата? Доживотна каторга в колониите и глоба от четиридесет лири?

Несериозният тон възмути Кийт. Съвсем в стила на Лари! Снощи ужасен и смирен, тази сутрин безгрижен и лекомислен. Затова кисело рече:

— Охо, значи вече можеш да се шегуваш по този повод?

Лорънс се обърна с лице към стената.

— Трябва.

Фатализъм! Как презира такива хора!

— Ходих да я видя — каза Кийт.

— Ти?

— Снощи. Може да ѝ се има доверие.

Лорънс се засмя:

— Та нали ти казах.

— Исках сам да се убедя. Лари, трябва незабавно да се измиташ. Тя може да дойде при теб със следващия кораб, но заедно не бива да тръгвате. Имаш ли пари?

— Не.

— Мога да поема пътните и да те кредитирам за една година. Но запомни! — Веднаж след като заминеш оттук, никой, освен мен не бива да знае къде се намиращ.

В отговор чу продължителна въздишка.

— Ти си много добър с мене, Кийт. Винаги си бил. Не зная защо.

Кийт отвърна сухо:

— И аз. Утре има кораб за Аржентина. Имаш късмет. Арестували са някого. Пише във вестника.

— Какво?

Цигарената угарка падна, облеченото в пижама мършащо тяло скочи, хвана се за таблата на леглото.

— Какво?

През главата на Кийт се стрелна мисълта: „Глупаво постъпих. Той го прие много странно. Ами сега?“

Лорънс потърка чело с ръка, седна на леглото и рече:

— За това не бях помислил. То ме свърши!

Кийт разтвори широко очи. На него хич и не му мина през ума, само изпита облекчение, че арестуваният не е Лари. Колко глупаво от негова страна!

— Че защо? — рече бързо той. — Ако е невинен, за него няма опасност. Винаги хващат първо този, когото не трябва. Имаме късмет и толкова. Печелим време.

Колко често беше виждал това изражение на лицето на Лари — печално, питащо, като че се стараяше да види нещата през очите на Кийт, опитваше се да помисли по-трезво. И добави с известна нежност:

— Виж какво, Лари. Това е нещо прекалено сериозно, за да си играем с него. Не се безпокой. Остави на мен. Просто се пригответи за заминаване. Ще ти купя билет и ще уредя необходимите формалности. Ето ти пари да си набавиш необходимото. Ще дойда някъде между пет и шест да ти съобщя какво съм направил. Съвземи се, човече! След като момичето се присъедини към теб, ще направите добре веднага да заминете още по-далеч — за Чили. Колкото по-далеч, толкова по-добре. Налага се да изчезнеш. Сега трябва да тръгвам, за да мога да мина през банката, преди да отида в съда.

И като впи поглед в брат си, Кийт добави:

— Хайде! По този въпрос трябва да мислиш не само за себе си, но и за мен. Няма да говорим едно, а ти да правиш друго. Разбрахме ли се?

Но Лари продължаваше да стои, вдигнал своя печален, питащ поглед към Кийт. Получи утвърдителен отговор едва след като повтори: „Разбрахме ли се?“

Докато таксито го откарваше, си помисли: „Странен човек! Не го разбирам и никога няма да го разбера“ и веднага съсредоточи вниманието си върху практическите въпроси. От банката изтегли 400 лири, но докато чакаше да преброят парите, се разколеба. Много нескопосано постъпваше! Да имаше повече време на разположение! Сега навсякъде го преследваше думата „укривател“. Могат да проследят банкнотите. Но нямаше друг начин да го махне незабавно оттук. За да избегне големите, човек трябва да приеме малки рискове. От банката отиде в бюрото на параходната компания. Каза на Лари, че ще му купи билет, но не бива да го прави! Без да казва кой е, ще попита само дали имат места. Разбра, че има незаети кабинни и отиде в съда. Ако успее да се освободи тази сутрин, ще отиде в полицейския съд да види как подвеждат под отговорност онзи човек. Но при неговата известност и това няма да е безопасно. Какво ще излезе от този арест? Сигурно нищо! Полицията винаги арестува някого, за да успокои общественото мнение. И отново го обзе чувството, че всичко това е само един кошмар. Лари не е извършил такова нещо, полицията е арестувала точно този, когото трябва! Но също така внезапно у него се събуди споменът за изпълненото с ужас лице на момичето, свито на канапето и думите: „Все ми е пред очите как се свлече!“ Господи! Каква история! Имаше впечатление, че мисълта му никога не е била

по-ясна, а аргументите му по-силни, отколкото тази сутрин. Когато отиде да обядва, купи най-сензационния от вечерните вестници, но беше прекалено рано за новини и трябваше да се върне в съда, без да знае нищо повече за арестувания. Най-сетне хвърли перуката и тогата, свърши едно съвещание и с някои други необходими работи, излезе на „Чансъри лейн“ и по пътя си купи вестник. После спря едно такси и се отпрати още веднаж към „Фицрой стрийт“.

V

Лорънс остана дълго време седнал на леглото. Ако е невинен, не е в опасност! Каза го Кийт — нашумял адвокат! Можеха ли да разчитат на това и да отидат с момичето на 12 000 километра отгук и да оставят едно човешко същество в смъртна опасност за нещо, извършено от него?

А смяташе, че е премислил всичко през изминалата нощ, че се е подготвил за всичко. Когато дойде Кийт, той без протест би приел съвета: „Предай се!“ Готов бе да захвърли остатъка от живота си така, както захвърляше угарките от цигарите си. И продължителната въздишка, която отрони, когато чу, че е помилван, беше само наполовина облекчителна. После с невероятна скорост в гърдите му се втурна някаква неизмерима радост и надежда. Далеч отгук, в нова страна, един нов живот! Момичето и той! Там за него няма да има значение станалото, даже ще се радва, че е изцедил живота от този шумен бръмбар. Там! Под ново слънце! Там, където кръвта тече побързо в жилите, отколкото в тази мъглива страна! Там, където хората вземат правосъдието в собствените си ръце. Защото, макар и да нямаше намерение да го убива, той изпълни една справедлива присъда над този звяр. А след това научи за ареста! Днес щяха да подведат под отговорност някого. Можеше да отиде да види как обвиняват бедното същество в убийството, извършено от него! И се засмя. Да иде да види доколко вероятно е да обесят друго вместо него! Облече се, но ръцете му трепереха прекалено силно, за да може да се обръсне сам, затова отиде в бръснарница. Там прочете новините, за които му каза Кийт. В този вестник даваха името на арестувания: „Джон Евън, без адрес.“ Щяха да го подведат под отговорност в полицейския съд на „Боу стрийт“. Да, трябва да отиде! Един, два, три пъти подмина вратата на съда, преди да събере смелост да влезе и да се провере между отрепките на обществото.

Залата беше препълнена и от разговорите на присъстващите разбра, че тълпата е дошла тук точно заради неговия случай. Замаян

гледаше как със светкавична скорост минават дело след дело. Нямаше ли най-сетне да стигнат до неговото? И изведнаж зърна как към подсъдимата скамейка се приближава, водено от двама полицаи, същото онова дребничко плашило, което срещна снощи, по-дрипаво и жалко на дневната светлина. Някакво проскубано, отпуснато, сиво животно, обиколено от стройни, лъскави хрътки.

Наоколо се чу доволен шепот и Лорънс осъзна с ужас, че това е човекът, обвинен в престъплението, извършено от него — този странен, очукан нещастник, към когото прояви малко добро отношение. После всичко се сля в един страховит интерес към това, което имаше да чуе. Доказателствата бяха много кратки. Свидетелски показания от съдържателя на хотела, където е живял Уолън, идентификация на тялото и на пръстена във формата на змия, който е носел на вечеря убитият. Свидетелски показания от един собственик на заложна къща, за това, че арестуваният е заложил същия пръстен при него веднага, след като е отворил на сутринта. Свидетелски показания от един полицай, че на няколко пъти е забелязал този Евън на „Глав лейн“ и на два пъти го е гонил да не спи под свода. Свидетелски показания от друг полицай за това, че когато са го арестували в полунощ, Евън казал: „Да, взех от него пръстена. Намерих го мъртъв. Зная, че не биваше да правя това... образован човек съм. Глупаво постъпих, че заложих пръстена. Когато го намерих, джобовете му бяха обърнати.“

Какво чувство — хипнотично и ужасяващо! Да гледаш човека, на чието място би трябвало да си ти. Да се питаш кога тези мънички, светлосиви кръвясали очи ще те открият и как ще посрещнеш този поглед. Дребничкото човече стоеше свряно в ъгъла като животно в клопка, печално, цинично, ожесточено, с ръбато, затъпяло, пожълтяло лице, с прораснала посивяла брада и коса, а очите му търсеха от време на време из тълпата. Но събрал всичките си сили, Лорънс стоеше с непроменено лице. Тогава чу термина „предварителен арест“ и видя да отвеждат човечето, което повече от всякога наподобяваше пленено диво животно.

Лорънс остана на мястото си. Челото му се ороси със студена пот. Значи преди Джон Евън да свали пръстена, някой друг е открил тялото и е обърнал джобовете. Човек като Уолън не би ходил нощем без пари в себе си. Освен това, ако Евън е намерил у убития пари, той

не би се изложил на риска да вземе пръстена. Точно така! Някой друг преди него е претърсвал трупа. И този някой трябва да излезе да свидетелствува, че пръстенът все още е бил на пръста на убития, когато го е оставил и по този начин да освободи от отговорност Евън. Хвана се за тази мисъл, тя го правеше по-малко отговорен за положението, в което е изпаднало дребничкото човече, поставяше него и неговата постъпка на по-заден план. Ако намерят човека, който е взел парите, това ще бъде доказателство за невинността на Евън. Излезе от съда почти в транс. Нападна го желанието да се напие. Човек не може да кара така, без да потърси облекчение в забравата. Ех, да може само да се напие и да остане пиян през цялото време, докато тази работа се реши и най-сетне знае дали трябва да се предаде или не. Сега вече не се боеше, че всички го подозират. Сега се страхуваше само от себе си — че ще отиде и ще се предаде. Сега вече можеше да отиде при момичето. Сега това беше по-малко опасно от собствената му съвест. Обеща на Кийт да не ходи у нея. Кийт се отнесе добре и лоялно с него — добрият стар Кийт! Но той никога няма да може да разбере, че сега единственото нещо, което го интересува на този свят, е момичето и той по-скоро би приел да умре, отколкото да се раздели с нея. Вместо да означава все по-малко и по-малко за него, тя означаваше все повече и повече — едностранно и вълнуващо чувство! В бездната на несретничеството тя позна щастието, и то чрез него. След жалък и променлив живот, си възвърна равновесието и разцъфтя — чрез своята преданост към него. Не към другиго, а към него! Това бе някакво чудо. Тя нищо не искаше. Обожаваше го така, както никоя друга жена не го е обожавала и затова неговата носена от теченията лодка хвърли котва там. Затова и заради нейния правдив и кротък интелект и заради тази горяща топлина на жена, обикнала най-сетне истински, след като цял живот мъжете са се отнасяли с нея като предмет, с който задоволяват половите си желания.

Потъпка желанието да се напие и тръгна към Сохо. Глупаво постъпи като даде ключовете на Кийт. Сигурно се е изплашила от неговото посещение, а после мъките ѝ са се удвоили, без нищо да знае и всичко да очаква. Кийт положително ѝ е вдъхнал ужас! Бедната!

Когато стигна до улицата, по която мина с мъртвото тяло на гръб, почти побягна, за да се скрие в нейната къща. Вратата се отвори, преди да почука, ръцете ѝ го обгърнаха, устните ѝ се впиха в неговите. В

камината нямаше огън — тя сигурно не е усещала студ. До прозореца беше притегвила висок стол, на който очевидно е седяла, като птица в клетка, вперила поглед в сивата улица. Някакъв инстинкт, или пък трогателната, болезнена, отчаяна надежда, която никога не напуска влюбените, я е карала да стои там, макар да са ѝ казали, че той няма да дойде.

Сега, след като вече беше при нея, тя помисли първо за неговото удобство. Огънят пламна. Даде му да яде, да пие, накара го да запали цигара. При нея нямаше „правя това за теб, но ти трябва да направиш друго за мен“, което е характерно за много бракове и връзки. Тя беше като предан роб, влюбен в своите окови така, че въобще не ги усеща. И това караше Лорънс, комуто беше съвсем чуждо чувството за собственост, да се изпълва с още по-голяма нежност към нея, да чувствува още по-голяма привързаност. Беше решил да не ѝ казва за нововъзникналата опасност от собствената му съвест, но при него обикновено ставаше точно обратното на онова, което е решил да направи, и в края на краищата от устата му се изплъзнаха думите:

— Арестували са някакъв човек!

По израза на лицето ѝ разбра, че веднага е схванала опасността, може би даже я е отгатнала, преди да проговори. Но тя само го прегърна и целуна по устата. И той долови, че го моли да постави любовта си към нея над своята съвест. Кой би помислил, че ще изпитва такива чувства към момиче, минало през ръцете на толкова други. У някои мъже опетненото и изпълнено със страдания минало на любимата жена събужда само кавалерство, докато у други, по-порядъчни — свирепия звяр, злостна ревност по това, което някога е било раздадено. Намират се и мъже, у които има и двете. Когато я държеше в обятията си, Лари не съжаляваше, че е убил вулгарното и красиво животно, което я е провалило. Даже чувствуваше някакво дивашко задоволство! Но когато тя зарови глава във врата му и обърна към него своето бяло лице с леките цветни петна на разтворените устни, страните и клепачите, когато тъмните ѝ широко поставени очи се вдигнаха към него, отдавайки се пълно на своето щастие, той изпита само нежно и покровителствено чувство.

Тръгна си в пет часа. Не бе изминал две пресечки и отново го завладя споменът за дребничкия сив уличник, сврял се в ъгъла на подсъдимата скамейка като звяр в клетка, за неговия безрадостен

скрибуцащ глас и в душата му се надигна някаква злоба към света, където могат да измъчват по този начин човек, който на никого нищо лошо не е искал да направи.

Кийт слизаше от едно такси пред вратата на неговата квартира. Влязоха заедно и останаха прави. Кийт затвори внимателно вратата и облегна гръб на нея. Лорънс пък застана с гръб към масата. Сякаш знаеха, че им предстои схватка. Кийт каза:

— За този кораб има места. Върви да си купиш билет, преди да са затворили. Ето ти парите! — направи крачка и сложи купчина банкноти на масата.

— Аз оставам, Кийт!

— Виж какво, Лари. Четох протокола от заседанието на полицейския съд. Няма нищо опасно. На нощна птица като тази ѝ е все едно дали ще прекара няколко седмици в затвора или извън него. Освободи се от тази мисъл. Няма достатъчно доказателства, за да го осъдят на смърт. Това ти дава една възможност. Възползувай се от нея като мъж и започни нов живот.

Лорънс се усмихна, но в усмивката му имаше лудост и злоба. Той взе банкнотите.

— Изчезни и запази честта на брат си, Кийт^[1]. Слагай ги обратно в джоба си, Кийт, или ще ги хвърля в огъня. Хайде, вземай ги! — отиде до огнището и се надвеси над решетката. — Вземай ги, или ги хвърлям.

Кийт прибра парите.

— Все още ми е останала някаква чест, Кийт. Ако изчезна, няма да ми остане никаква. И следа от чест няма да ми остане. За мен тя може да е по-скъпа от... Не мога още да кажа... Не мога!

Мина доста време, преди Кийт да отговори:

— Казвам ти, че грешиш! Няма съдебно жури, което ще го признае за виновен. А даже и да стане такова нещо, никой съдия няма да издаде смъртна присъда. Мястото на мародер, способен да обере труп, е в затвора. В края на краищата той е направил нещо по-лошо от тебе.

Лорънс вдигна очи и рече:

— Не съди, братко, тъмен кладенец е сърцето.

Жълтеникавото лице на Кийт почервения и подпухна, сякаш той се помъчи да потисне порив на бронхиална кашлица.

— В такъв случай какво смяташ да правиш? Мисля, че мога да те помоля да не забравяш съвсем нашето име, или пък тези съображения са под твоето чувство за чест.

Лорънс наведе глава. С това движение каза по-ясно, отколкото с думи: „Не ритай падналия!“

— Не зная какво ще правя... Сега засега нищо. Много съжалявам, Кийт, наистина съжалявам.

Кийт го изгледа и излезе, без да каже дума.

---

[1] Изчезни и запази честта на брат Кийт (в англ. оригинал *Clear out, and save the honour of brother Keith*). — Бел.ел.кор. ↑

VI

Трябва да си философ, за да не приемаш като личен позор опозоряването на семейното име и да не смяташ, че това накърнява твоя престиж. Подтикван от своята природа, Кийт винаги посрещаше активно опасностите. Но този удар нямаше как да предотврати. Той можеше да се стовари върху него от разкритие, или признание. Виновен или не, калта на скандала щеше да го опръска. Нямаше как да отбие удара. Даже нямаше как да се наведе, за да го отбегне! Ще е брат на убиец, изпратен на доживотна каторга! Неговата дъщеря ще е племенница на убиец. Покойната му майка — майка на убиец! И да чака ден след ден, седмица след седмица, без да знае кога ще се стовари ударът — за високо нравствен човек като Кийт това беше едно незаслужено наказание, несправедливост, която с всеки изминал ден му се струваше все по-чудовищна.

Следствието изнесе, че убийтът е пил много през нощта на убийството, както и нови доказателства за това, че обвиняемият е професионален скитник и просяк. Доказа се също, че от известно време се навъртал под свода на „Глав лейн“. Насрочиха делото през януари. Въпреки опасенията си, този път Кийт присъства на делото в полицейския съд. За голямо негово облекчение Лари отсъствуваше. В замяна на това полицаят, който дойде при него, когато оглеждаше свода, а след това го изплаши при жилището на момичето, беше главен свидетел за това, че обвиняемият се е навъртал непрекъснато около „Глав лейн“. И макар да се прикриваше зад копринения си цилиндър, Кийт остана с неприятното чувство, че полицаят го позна.

Съвестта не го измъчваше особено, даже едва ли въобще го бодеше за това, че оставя един човек да стои под сянката на обвинение в убийство. Той наистина вярваше, че няма достатъчно доказателства, за да го осъдят, пък и съвсем не му бе присъщо да съчувствува на някакъв скитник затова, че е в затвора. Негодникът заслужаваше да е там затова, че е обрал един труп, а от друга страна, за такова плашило е по-добре да бъде в затвора, отколкото да спи под разни сводове през

декември. Сантименталността бе чужда на Кийт, а чувството му за справедливост се ръководеше от вярата, че съдбата на слабите и несполучилите трябва да се подчинява на установената върховна власт на силните и преуспяващите.

Дъщеря му се върна в къщи за коледната ваканция. Тежко му беше, вдигайки поглед от блесналите ѝ очи и порозовелите ѝ страни да види сянката, която тегнеше над неговия спокоен и добре подреден живот, тъй както се сепва окото, което долавя в добре осветената стая петънцето от приближаващия се здрач, разтеглило се като паяжина в угълчето на тавана.

След обяда преди Бъдни вечер тя поиска да отидат в една църква в Сохо, където изпълняваха Коледната оратория, а на връщане кривнаха по погрешка и излязоха на „Бороу стрийт“. И изведнаж у него възкръсна споменът, за това как се сепна, когато момичето се притисна в тъмното към него и за изпълнения ѝ с ужас въпрос: „Божичко! Кой е?“ Навсякъде тази история, тази ужасна история! След процеса ще се опита да отпрати и двамата отново. И като хвана дъщеричката си под ръка, я накара да побърза. Далеч от тази улица, където сенките изпълваха зимния въздух.

Но вечерта, след като тя отиде да спи, се почувствува много неспокоен. Не бе виждал Лари от седмици. Какво ли прави той? Какви ли отчаяни мисли се въртят в объркания му мозък? Дали се чувствува нещастен, или се е потопил в затъпяващ разврат? И у него се събуди старото покровителствено чувство, една топлина, породена преди много, много коледи, когато, преди да легнат, окачваха чорапите си, за да ги напълни с подаръци един Дядо Коледа, чиято ръка никога не пропускаше да ги завие, чиято целувка ги приспиваше всяка вечер.

Там, над реката, проблясваха звезди. Небето беше черно, ясно, мразовито. Камбаните още не биеха. И като се подчини на някакъв неясен, дълбок порив, Кийт отново се загъна в коженото палто, нахлупи шапката над очите си и излезе.

На „Стренд“ взе такси до „Фицрой стрийт“. Прозорците на Лари не светеха. Видя надпис: „Дава се под наем“. Заминал ли е? Дали все пак не се е измел завинаги? Но как? Той нямаше пари. А момичето? Камбаните вече звънтяха в мразовитата тишина. Бъдни вечер! И Кийт си помисли: „Стига само тази нещастна история да не ми беше в ума! Чудовищно е, когато хората страдат заради чужди грешки!“

Избра посока, която го преведе покрай „Бороу стрийт“. Там тегнеше самота. Мина уверено по другия тротоар, като се вглеждаше внимателно в прозорците на момичето. Пердетата не бяха плътно затворени, през тях се процеждаше тъничка ивица светлина. Пресече улицата и надникна вътре.

Престоя така може би не повече от двадесет секунди, но понякога гледки наблюдавани само миг живеят по-дълго, отколкото други, които са пред очите ни часове и дни наред. Лампата не светеше. На малка масичка в средата на стаята горяха четири свещи. Момичето бе коленичило по нощница пред тях, скръстило ръце на гърди, а светлината блестеше по русата, късо подстригана коса, по бузата и брадичката ѝ, по приведения бял врат. За момент Кийт помисли, че е сама, но после видя брат си по пижама, облегнат на стената, да я гледа със скръстени ръце. Изразът на лицето му накара съзнанието на Кийт да запечата тази малка сценка така, че винаги след това да си я представя. Такъв израз може да има човек, който и за миг не би помислил, че го наблюдават. На лицето на Лари бе изписано цялото му сърце, цялата му душа. Копнеж, подигравка, любов, отчаяние! Дълбочината на чувствата му към това момиче, напрежението, под което живееше, страховете и надеждите. Цялото добро и зло, което познаваше, бе изплувало на лицето му. Всичко бе изписано на него, открито и незабравимо. Пламъчетата на свещите осветяваха лицето, изкривено в странна усмивка, очите, по-тъмни и печални, отколкото се полага на един смъртен, като че умоляваха и едновременно с това се надсмиваха над облеченото в бяло момиче, а то, без нищо да подозира, стоеше коленичило, неподвижно, като статуя на набожността. Сякаш устните на Лари мълвяха: „Моли се за нас! Браво! Хубаво! Моли се за нас!“ И изведнаж Кийт я видя да протяга ръце, да вдига в екстаз лице и Лорънс да отива към нея. Какво ли видя тя отвъд пламъците на свещите? Това Кийт не бе очаквал — тази странна сцена в съмнителното гнездо на разврата. И неочакваното направи гледката покъртителна. Но тласкан от страх, че може да го забележат как наднича, той се отдръпна и забърза.

Значи Лари живее при нея! Ще може да ги намери, когато дойде моментът.

Преди да влезе, постоя облегнат на площадката пред къщата си, загледан в мразовитото звездно небе, към реката, в която сенките на

дърветата очертаваха тъмни кладенци, а крайбрежните лампи разливаха светли, мазни петна. И някъде дълбоко вътре в него, под мислите, които го изпълваха, имаше болка. Зад всичко видяно, чуто и помислено долавяше нещо, което не можеше да разбере. Но нощта бе студена, ударило бе полунощ и камбаните мълчаха. Влезе и тихичко се качи горе.

VII

Ако за Кийт шестте седмици преди процеса по убийството на „Глав лейн“ бяха изпълнени с неспокойствие и мрачно настроение, то за Лорънс те бяха най-щастливите дни от живота му, след детството. От момента, когато напусна квартирата си и се премести да живее при момичето, го завладя някакво спокойствие и екзалтация. Не че с някакво усилие на волята се отърва от надвисналия над него кошмар. Не бе и в любовно опиянение. Просто изпадна в духовно вцепенение. Пред лицето на съдба, по-силна от неговата воля, престана да се вълнува, тревожи, даже загуби привичното си неспокойствие. Животът му се носеше по упойващите вълни на „каквото има да стане, ще стане“. Понякога духът му излизаше от това вцепенение и той потъваше с главата надолу в мрачни води. На Бъдни вечер се бореше да излезе точно от такъв един водовъртеж. Когато момичето стана от пода, той го попита:

— Какво видя?

Тя се притисна силно към него, притегли го на пода пред огнището. Двамата седнаха така, със свити колене, преплели ръце като две деца, които се опитват да надникнат отвъд края на света.

— Видях Дева Мария. Облегната на стената, тя се усмихваше. Скоро ще бъдем щастливи.

— Ванда — рече внезапно той, — ако ще мрем, нека заедно да мрем. Така ще се топлим един друг в отвъдното.

Тя се сгуши до него и прошепна:

— Да! О, да! Не бих могла да живея, ако тебе те няма.

Точно тази абсолютна зависимост от него, чувството, че е спасил някого, му даваше опора, това и прикътаното му съществуване в тишината на двете стаи.

Жената идваше да чисти от девет до десет сутринта. През останалото време не се мяркаше жива душа. Никога не излизаха заедно. Той оставаше до късно в леглото, докато Ванда купуваше каквото им беше необходимо за ядене през деня. Лежеше по гръб, с

ръце под главата, спомняше си лицето ѝ, нейните движения, докато обличаше стройното, закръглено и гъвкаво тяло, усещаше целувката ѝ преди излизане, блясъка в топлите очи, много тъмни за такова светло лице. Лежеше в някакъв транс, докато Ванда се върнеше. Ставаше към обед да закуси с нещата, които тя приготвяше, и да пие кафе. След обяд излизаше сам и се разхождаше с часове. Нямаше значение къде, стига да е в източна посока. На изток, там, където винаги можеше да види страдащи, там, където се убеждаваше, че той и неговите тревоги са само мъничка частица от нещастieto, да почувствува, че докато на света живеят толкова други скърбящи и нещастни същества, той не е изолиран. Ако отидеше на запад, щеше да затвърди своето отчаяние. На запад всичко беше като Кийт — преуспяващо, безукорно, подредено, целенасочено. Връщаше се много уморен и седнаше да я гледа как готви вечерята им. Вечерите бяха посветени на любовта. Странно състояние на унес, което и двамата се бояха да нарушат. Тя не даваше никакъв признак, че ѝ липсват забавленията, които (така се смята) са необходими на момичетата, живели макар и няколко месеца живот като нейния. Не го молеше да я изведе. Не даваше признак с думи, дела и вид, че чувствува нещо повече от едно възторжено блаженство. И все пак двамата знаеха, че само изчакват да разберат дали съдбата ще им обърне гръб. През тези дни не пиеше. С част от приходите си изплати дълговете, които имаше — имаха много малки разходи. Не отиде да види Кийт, не му писа, почти не си спомняше за него. А от страшните видения — Уолън проснат удушен на пода и мъничкото, сиво преследвано животно на подсъдимата скамейка — се криеше така, както се крие човек, за когото това означава края. Но всеки ден купуваше вестник и трескаво, със страх преглеждаше какво пише в него.

VIII

На 28 януари след обяд Кийт излезе от съда като победител в едно отчаяно оспорвано наследствено дело и изведнаж пред очите му се изпречи един плакат: „Убийството на «Глав лейн»: процесът и присъдата.“ Изпълни се с ужас при мисълта: „Господи, боже мой! Даже и не погледнах вестника тази сутрин!“ Изведнаж приповдигнатото му настроение, опиянението от така трудно спечеленото дело му се сториха отвратително тривиални. Как можа даже и за момент да забрави тази ужасна история? Стоеше като вкаменен на препълнения с хора тротоар и не беше, наистина не беше в състояние да си купи вестник. Но когато най-сетне пристъпи с монета в ръка, лицето му беше като излято от стомана. Ето: „В последната минута“ — „Убийството на «Глав лейн». Съдебните заседатели признаха подсъдимия за виновен. Наложено му бе смъртно наказание.“

Отначало само се подразни. Как са могли да свършат такава дивотия? Чудовищно! Доказателствата... После внезапно и с ожесточение си помисли, че няма никакъв смисъл да чете подробностите, даже да преценява как са могли да стигнат до такава присъда. Станалото бе станало и той не може да направи или да каже нищо, с което да го промени. Каквото и да прави, не може да промени тази идиотска присъда. Положението наистина е отчайващо! Петте минути, необходими му, за да стигне от съда до кантората си му се сториха безкрайно дълги.

Решителните хора рядко знаят предварително какво биха направили при непредвидени обстоятелства. Защото те просто не могат да приемат, че наистина има непредвидени обстоятелства. Всъщност Кийт не бе и помислял за това, какво ще прави, ако все пак осъдят скитника. През изминалите седмици често си казваше: „Разбира се, друго би било, ако го признаят за виновен.“ Но след като това стана, той се изправи пред същите аргументи и чувства — привързаността и покровителството над Лорънс, интуитивното

желание да защити и двамата, само че сега те бяха подсилени от непосредствената опасност. И все пак има човек, комуто предстои да бъде обесен за нещо, което не е направил! Но пък, от друга страна, този човек е безполезен скитник, мародер, ограбил един труп. А ако на негово място бяха осъдили Лорънс? Щеше ли съдебната грешка да е по-малка? Продължил си да стискаш за гърлото няколко секунди повече, отколкото е трябвало, звярът, който те е ударил, и си го удушил. Има ли в това повече вина?... Повече, отколкото ако ограбиш съзнателно един труп? При хората, за които успехът е насъщен, лицемерието често върви рамо до рамо с преклонението пред реда, пред справедливостта и установените факти.

В тесния, покрит с плочи коридор, който водеше към стълбите за неговата кантора, един приятел се провикна:

— Браво, Дарънт! Голямо нещо направи! Поздравявам те!

Кийт изкриви едва-едва устни в горчива усмивка и си помисли: „Поздравяват ме! Мен!“

Веднага след като му се откри възможност, излезе бързо на „Стренд“, спря такси и поиска да го оставят на един ъгъл близо до „Бороу стрийт“.

Почука. Отвори момичето. То се стресна и преплете пръсти. Стори му се странна, облечена в черна пола и блуза от подобна на кадифе материя с цвета на увехнали рози. Закръгленият ѝ, доста дълъг врат стоеше открит. Кийт забеляза с раздражение, че носи златни обеци. Очите ѝ, катраненочерни на фона на бялото лице, и късата, подгънатата навътре коса, сякаш търсеха и едновременно с това умоляваха.

— Брат ми?

— Няма го, господине. Не се е върнал още.

— Знаете ли къде е?

— Не.

— Сега при вас ли живее?

— Да.

— Значи все още го обичате по същия начин?

Тя притисна ръце към сърцето си, сякаш с това движение искаше да му каже, че няма думи, с които да го изрази, и той продължи:

— Разбирам.

Изпитваше същото чувство, което го обхвана при първото му посещение, и тогава, когато я видя през цепката на пердетата коленичила — съжаление, примесено с някакво слабо полово влечение. Отиде до огъня и попита:

— Мога ли да го почакам?

— Но моля ви се. Няма ли да седнете?

Кийт поклати глава. Тя задавено попита:

— Няма да ми го вземете, нали? Иначе ще умра.

— Аз не искам да ви го отнема. Искам да ви помогна да го имате. Готова ли сте веднага да тръгнете с него?

— Да, о, да!

— А той?

— Ами бедният човек? — прошепна тя.

— Бедният човек е гробищен крадец, хиена, мародер. Не си струва да се мисли за него! — сам се учуди на резкия си тон.

Тя въздъхна:

— Може да е така, но аз го съжалявам. Може да е бил гладен. Аз съм била гладна. Когато е гладен, човек прави неща, които не бива да прави. А може би не е имал кого да обича. Когато нямаш кого да обичаш, ставаш много лош. Често си мисля за него... за това, че сега той е в затвора.

Кийт процеди през зъби:

— А Лорънс?

— Никога не говорим за това. Страхуваме се.

— Значи не ви е казал за процеса?

Очите ѝ се разшириха.

— Процесът? Аха, значи затова се държа така странно снощи. А тази сутрин стана рано. Той... той приключи ли?

— Да.

— Какво стана?

— Виновен.

За момент Кийт помисли, че тя ще припадне. Затвори очи, олюля се, а той направи крачка и я хвана за ръцете.

— Слушайте! Помогнете ми! Не оставяйте Лорънс без наблюдение! Трябва да печелим време. Трябва да разбере какво имат намерение да правят. Не ми се вярва да обесят този човек. Трябва ми

време, разбирате ли? Трябва да направите така, че той да не се предаде.

Тя стоеше, вперила поглед в лицето му, докато той продължаваше да я държи за ръцете, впил пръсти в меката плът под кадифените ръкави.

— Разбирате ли?

— Да..., но ако го е направил вече!

Долови трепета, който премина по тялото ѝ. После в главата му се втурна мисълта: „Боже мой! Ами ако полицията дойде, докато аз все още съм тук! Ако Лари наистина е отишъл там! Ами ако онзи полицай, който го видя в нощта след убийството, го намери отново тук, веднага след произнасянето на присъдата?“ И рече с някакво ожесточение:

— Мога ли да разчитам на вас да не оставяте Лари без наблюдение? Бързо! Отговорете ми!

Притиснала ръце към гърдите си, тя смирено отвърна:

— Ще се опитам.

— Следете го неотлъчно, ако все още не го е направил! Не го оставяйте да излиза без вас. Ще дойда утре сутринта рано. Католичка сте, нали? Закълнете се пред мен, че няма да го оставите да направи нищо, докато не се срещне с мен!

Тя не отговори. Гледаше покрай него към вратата. Кийт чу как в ключалката се превъртя ключ. Беше Лорънс, с голям букет розови лилии и бели нарциси. Лицето му бе бледо и изпито. Рече тихо:

— Здравей, Кийт!

Очите на момичето не се отделяха от лицето на Лари и Кийт, който поглеждаше ту единия, ту другия, разбра, че трябва да внимава така, както никога не е внимавал.

— Видя ли? — попита той.

Лорънс кимна. Изражението на лицето му, което обикновено издаваше неговите чувства, остана съвсем неразбираемо.

— Е?

— Очаквах го.

— Това няма да остане така. Положителен съм. Трябва ми обаче време и да прегледам протокола, за да видя какво мога да направя. Разбираш ли ме, Лари, трябва ми време!

Знаеше, че говори напосоки. Имаше един изход — да ги изпрати по-далеч, за да не могат да направят признания, но не смееше да го

каже.

— Обещай ми, че няма да предприемеш нищо! Че даже няма да излезеш, преди да дойда утре.

Лорънс отново кимна. Кийт обаче гледаше момичето. Щеше ли то да се погрижи Лорънс да не наруши обещанието си? Очите ѝ все така не се отделяха от лицето на Лари. И Кийт тръгна да си ходи с чувството, че нищо повече не може да направи.

— Обещай ми! — рече той.

— Обещавам! — отвърна Лорънс.

Усмиваше се. Кийт не можа да разбере нищо от тази усмивка, нито пък от израза в очите на момичето. И си тръгна с думите:

— Имам твоето обещание. Разчитам на него!

IX

Един мъж може да скрие от любещата го жена своето настроение също толкова трудно, колкото е и това, да заставиш сърцето си да остане безразлично към музиката. И ако това е страдала жена, познала за първи път благото на любовта, нейният любим няма да успее да прикрие това, което го вълнува, колкото и да се опитва! Но с по-силно развитото си чувство за саможертва, в повечето случаи, жената успява да запази в себе си онова, което знае.

Когато Кийт си отиде, момичето не се завайка, не заразпитва, не даде на Лари повод да подозира какво е уловила нейната интуиция. През цялата вечер се държа така, сякаш не разбираше онова, което става в него, а чрез него и в нея.

Думите му, милувките, голямата готовност, с която ѝ помагаше да приготви угощението, цветята, които донесе, виното, което я накара да пие, старанието, с което отбягваше всяка дума, способна да наруши тяхното щастие — всичко, всичко това ѝ говореше. Беше пресилено весел и любещ. За нея всяка дума и всяка целувка имаха отчаяната стойност на последна дума и целувка, и тя се стараяше да не направи нещо и да се лиши от тях, да не издаде със знак или жест това, какво знае. Приемаше всичко, би приела и повече, стократно повече. Не искаше да пие виното, което Лари ѝ наливаше непрестанно в чашата, но с търпението на жените, живели като нея, не му отказваше. Никога и нищо не му отказваше.

Лорънс пи много. Виното направи още по-приятни тези няколко часа удоволствие, вдъхна му огромна енергия. То притъпи и милостта му. Страхуваше се точно от тази милост, милост към себе си и момичето. За да направят тази жалка стая красива на светлината на огъня и свещите, с тъмния кехлибар на виното в чашите, с дългите розови лилии, които сега изпускаха своя тежък аромат, трябваше тя и той да изглеждат по-добре от всякога. И музика не липсваше на тяхното угощение. От другата страна на улицата някой свиреше на пианола. Съвсем слабият звук идваше крадешком — засилваше се,

заглъхваше, весел, тъжен, със свой собствен далечен живот, също като трептящите пламъци на огъня, пред който лежаха прегърнати, или като нежните лилии сред свещите. Лари слушаше музиката, проследяваше с пръст тъничките вени на гърдите ѝ, лежеше като човек, който след унес идва на себе си. Никаква раздяла, а сън, подобен на съня на пламъците, когато огънят угасне, като съня на музиката, когато струните престанат да трептят!

А момичето го гледаше.

Стана почти десет и той я помоли да си легне. Тя отиде послушно в спалнята, а той взе мастило и хартия и седна до огъня. Човекът, който се оставяше на течението, неуравновесеният, за нищо негодният човек не се поколеба. Мислел си бе, че като дойде този момент ще измени на себе си, но някаква ярост го тласкаше напред. Ако остане жив и си признае, ще го затворят, ще го отделят от единственото обичано същество, ще го откъснат от нея, ще затрупат единствения извор в неговата пустиня. Да вървят по дяволите! И той пишеше на светлината на огъня, който смекчаваше белотата на листовете, а момичето, в сянката на тъмната завеса, облечено в нощницата си, не усещаше студа, стоеше и го гледаше.

Когато човек се дави, спомня си миналото. Дотук Лорънс бе живял като „отнесен от вихъра“ поет. Сега му оставаше да бъде верен на себе си по свой собствен начин. В продължение на седмици човек може да се колебае, волно, неволно, даже и насън, но идва момент, когато няма повече място за колебание. Мъничкото, подплашено сиво човече, което гледа с удивление към черната барета^[1] — нямаше място за колебание! Свърши да пише, но остана загледан в огъня.

Огънят, свещите и огънят — идваше краят на трепета и пламъка!

А при тъмната завеса момичето гледаше.

---

[1] При произнасяне на смъртна присъда, съдиите в Англия са слагали на главите си черни барети. — Бел.пр. ↑

Х

Кийт не се прибра, а отиде в клуба и в стаята, предназначена за приемане на гости, празна в този час на деня, прочете подробностите по делото. Глупаците бяха изградили едно съвсем тежко обвинение. Дълго ходи замислен назад-напред по дебелия килим, който правеше стъпките му безшумни. Може да се срещне със защитника в ролята си на специалист, който смята, че е извършена съдебна грешка. Трябва да обжалват, в краен случай да се направи молба за помилване. Цялата тази работа може, не, трябва да се уреди, стига Лари и момичето да не направят нещо.

Нямаше апетит, но привычката да се храни бе прекалено силна. Ядеше и гледаше с раздражение членовете на клуба. Изглеждаха съвсем спокойни. А над човек невинен като тях да виси такъв черен облак — каква несправедливост! Приятели, ценители на този род неща, между тях и един съдия, дойдоха специално на неговата маса да изразят своето възхищение от начина, по който спечели наследственото дело. Тази вечер имаше всички основания да е горд със себе си, но гордост не чувствуваше. И все пак добре отопленото и приятно осветено помещение, пълно с хора, които се хранеха възпитано, разговаряха възпитано, той почувствува някакво успокоение, макар и за него да нямаше разумно обяснение. Това беше действителността, а онова, другото — само жалостивият писък на вятъра — него човек оставя да звучи въвн от къщи, също като беднотията и мръсотията, които не съществуват реално за осигурените и заможните. Пи шампанско. То му помогна да закрепил чувството за реалност, направи сенките да изглеждат още по-смътни.

Слезе в пушалнята и седна пред огъня в едно от онези кресла, които са в състояние да балсамират сънищата, родени от пълния стомах. Към единадесет часа му се доспа и стана да си ходи. Но веднаж слезнал по ниските мраморни стъпала и излязъл навън през въртящата се врата, която не пропускаше студа, страхът го връхлетя отново, сякаш влезе в него, заедно със студения полъх на януарския

вятър. Лицето на Лари и момичето, което го гледаше! Защо го гледаше така? Усмивката на Лари! Цветята, които носеше! Да купува цветя в такъв момент. Момичето е негов роб и ще направи каквото му каже. То няма да може да го спре. Може би точно в този момент той тича да се предаде!

Бръкна дълбоко в джоба на коженото си палто и ръката му докосна нещо студено. Ключовете, които Лари му даде още на времето. Така са останали, забравени в джоба. Случайният допир го накара да се реши. Сви към „Бороу стрийт“. Вървеше бързо. Ще отиде да види още веднаж. Ще спи по-спокойно, ако знае, че е опитал всичко. На ъгъла на неприветливата улица изчака, за да се увери, че е наистина сам, преди да се отправи към къщата, която сега го изпълваше със смъртно отвращение. Отвори външната врата и я затвори зад себе си. Почука, но никой не отвори. Може би са легнали? Почука отново и отново, после отвори вратата, влезе и внимателно я затвори зад себе си. На масата горяха запалени свещи, гореше и огънят в камината, на пода пред нея имаше разхвърляни възглавници и цветя! На масата също имаше цветя и остатъци от вечеря. През полуотворените завеси видя, че вътрешната стая също е осветена. Дали са излезли и са оставили всичко както е било? Излезли! Сърцето му се разтупка. Бутилки! Лари е пил!

Дали това, от което се плашеше, вече е станало? Значи ли това, че трябва да си отиде в къщи опръскан с тази кал и да знае, че брат му е признал се и осъден убиец? Бързо отиде до открянатата завеса и надникна. До стената видя легло, а в него тях двамата. Отскочи с удивление и облекчение. Да спят? Когато пердетата са дръпнати и лампата свети? Да спят след всичкото това чукане! Трябва и двамата да са пияни. Кръвта нахлу в главата му. Спяха ли наистина! И като се втурна напред извика:

— Лари!

При леглото простена:

— Лари!

Никой не му отговори! Никой не помръдна! Хвана брат си за рамото и грубо го разтърси. Рамото беше студено. Лежаха прегърнати, притиснали устни и лицата им бяха бели на светлината на нощната лампа. Разстроен, Кийт се хвана за бронзовото табло на леглото. После се наведе и като навлажни пръст, го поднесе до слетите им устни.

Никой не може да спи така непробудно, като тях. Колкото и да са пияни двама души, не биха могли да останат така плътно притиснати един към друг. На влажния си пръст не почувствува и най-слабо дишане, не можа да напипа и пулс в китките им. Бездиханни! Безжизнени! Очите на момичето бяха затворени. Как необикновено, невинно изглеждаше то! Отворените очи на Лари бяха сякаш вперени в нейните затворени очи, но Кийт видя, че са безжизнени. Изхлипа и дръпна клепачите надолу. После някакъв необясним импулс го накара да сложи едната си ръка на главата на брат си, а другата на русата коса на момичето. Завивката се беше смъкнала малко от голото ѝ рамо и той я дръпна, сякаш да го завие. Забеляза блясък на метал: мъничко позлатено кръстче, не по-голямо от нокътя на палеца му, закачено на тъничка стоманена верижка. Беше се изплъзнало от пазвата ѝ в свивката на ръката, с която прегръщаше Лари. Кийт го скри под завивката и забеляза на нея един плик, закачен с карфица. Наведе се и прочете: „Моля, предайте това веднага в полицията. — ЛОРЪНС ДАРЪНТ.“ Пъхна го в джоба си. Като ластик, опънат извън предела на своите възможности и после отпуснат в съзнанието му, с трясък се прибраха разумът, волята, способността за преценка, решителността. През ума му премина: „Трябва нищо да не зная за това! Трябва да си ходя!“ И още преди да усети, че се движи, вече бе изкочил на улицата.

Нямаше да е в състояние да каже какво е мислил на път за в къщи. Дойде на себе си едва когато се озова в своя кабинет. С треперяща ръка си наля уиски и го изпи на един дъх! Ако не беше отишъл там, чистачката щеше да ги намери сутринта и да предаде плика в полицията! Извади го! Той имаше право... имаше право да знае какво пише вътре! Отвори го.

„Аз, Лорънс Дарънт, преди да сложа край на живота си, заявявам, че настоящето е тържествено и искрено признание. Аз извърших престъплението, известно като «убийството на „Глав лейн“ през нощта на 27 ноември миналата година по следния начин...» и така нататък до последните думи: Ние не искахме да умрем, но не бихме могли да понесем раздялата, а аз не можех да понеса мисълта един невинен да увисне на въжето заради мен.

Друг изход не намерих. Моля да не се извършва аутопсия върху нашите тела. Гълтнахме част от отровата, която ще намерите на тоалетката. Моля да бъдем заровени заедно.

ЛОРЪНС ДАРЪНТ

28 януари, около 10 часа вечерта“

Дълго стоя с листовете в ръка, а часовникът тик-такаше, отвън вятърът стенеше слабо в клоните на дърветата, пламъците ближеха пъновете с глухо пукане и пращане и живееха някакъв свой живот там, долу в огнището. После Кийт се сепна и зачете отначало.

Всичко беше така, както му го разказа Лари — нямаше нищо изпуснато, всичко беше ясно, даже и адресът на хората, които биха могли да идентифицират момичето, като бивша жена или любовница на Уолън. Звучеше убедително. Да! Наистина звучеше убедително.

Листовете паднаха от ръката му. Много бавно до него стигна мисълта, че там долу на пода край стола, лежи нещо, от което зависи животът или смъртта на един човек, че като е взел самопризнанието, е взел в собствените си ръце съдбата на скитника, над когото тежеше смъртна присъда, че не може да му върне живота, без да си навлече петното на позора, даже без да постави самия себе си в опасност. Ако остави това самопризнание да стигне до властите, той не би могъл да избегне най-сериозното подозрение, че през двата месеца е знаел за тази история. Ще се наложи да присъствува на предварителното следствие, а това означава да го познае полицаят, който го видя да стои при свода и да посещава момичето в нощта след убийството. Кой би повярвал, че тези посещения са просто съвпадение, след като е брат на убиеца? А освен подозрението, скандалът, който ще се разрази във връзка с една такава сензационна афера, ще опетни неговата кариера, живота му, живота на дъщеричката му. И без това двойното самоубийство на Лари и момичето ще предизвика голяма сензация, но тя по нищо няма да може да се сравни с другото. В такава смърт има нещо романтично. Тя по никакъв начин не го засяга, освен като опечален, даже би могла да се потули! А другото — нищо няма да е в състояние да го потули, нищо няма да е в състояние да предотврати ужасния шум, който ще се вдигне. Стана от стола и дълго ходи назад-напред из стаята, без да може да вземе решение. Пред него се появяваха различни образи. Образът на човека, който всяка сутрин му

подава перука и тога, с гадна усмивка на подпухналото и любопитно лице, което никога преди не е забелязвал; вдигнатите вежди на дъщеричката си, извитите надолу устни, тревожните ѝ очи; мъничкото позлатено кръстче, което блестеше в свивката на ръката на мъртвото момиче, безжизнените, отворени очи на Лари; даже собствената си ръка, която затваря клепачите. А после видя някаква улица и безкраен поток от хора, които минават край него и се обръщат да го видят. И като спря на едно място, си каза на глас: „Да вървят по дяволите! Всяко чудо за три дни!“ Не е ли той всъщност довереник на това признание! Довереник! В края на краищата той не е направил нищо, от което да се срамува, даже и това, че е знаел и нищо не е казал. Брат му е! Кой ще го обвини? И той взе от пода листовете хартия. Но като някаква лепкава ръка по него премина видението на скандала. Сякаш груб и злорад глас крещеше: „Вес’ци!... Вес’ци!... Убийството на «Глав лейн»! Самоубийство и признание на брата на известен адвокат... убийство и самоубийство... Вес’ци!“ Да отприщи ли този поток от мръсотия? Трябва ли той, който нищо не е направил, да опетни живота на собствената си дъщеричка, да опетни името на мъртвия си брат, покойната си майка — самия себе си, своето важно, ценно бъдеще? И то заради един плъх от каналите! Нека го обесят, нека увисне на въжето, ако трябва! Пък и не е сигурно, че ще го обесят. Обжалване! Молба за помилване! Той би могъл... наистина би могъл да бъде спасен! Да стигнеш толкова далеч, а после сам да направиш така, че да се сринеш!

С внезапно, рязко движение бутна признанието сред горящите въглени. И в гънките на неговото тъмно лице заигра усмивка, така както пламъците заиграха в листовете. После листовете се сгърчиха и почерняха. С върха на обувката си Кийт разпръсна сбръчканата и крехка пепел. Да я затъпче сред останалата пепел! Да стъпче живота на един човек! Нека изгорят! Стига съмнения и колебания! Стига този разяждащ страх! Изгорял? Един човек, един невинен... един плъх от каналите! Отскочи от огъня и се хвана за челото. То пламтеше.

Е добре, всичко свърши. Само глупци без воля и цел в живота могат да страдат от съжаления. И изведнаж се засмя. Значи Лари умря напразно! Той нямаше ни воля, ни цел в живота и сега е мъртъв! Той и момичето можеха да живеят, да се обичат в топлата вечер, далеч оттук, на другия край на света, вместо да лежат мъртви и студени в

мразовитата нощ! Само глупците и слабите духом съжаляват и страдат от угризения на съвестта. Истинският мъж върви твърдо напред, право към своята цел, независимо от това, което ще се случи по пътя му към нея!

Отиде до прозореца и дръпна пердето. Какво е това! Бесило, от което се люшка тяло? О, не! Това са само дърветата, тъмните дървета-скелети! Върна се и седна на стола пред огъня. И тогава, когато Лари дойде при него, онзи след обяд преди два месеца, огънят проблясваше по същия начин, пламъчето на лампата беше намалено, а столът му придърпан към камината. Ами! Та той изобщо не е идвал! Това е бил някакъв кошмар. Той е спал. Как му гори главата! Скочи и погледна календара на бюрото. „28 януари!“ Не е било сън. Лицето му стана кораво и потъмня. Напред! Не като Лари! Напред!

1914 г.

СМЕЛОСТ

По онова време — започна Феран — бях изпаднал в нищета. Но не такава, при която оставаш само без вечеря, а нищета, от която си и без закуска, и без обяд, и без вечеря и караш колкото можеш, само на хляб и тютюн. Живеех в един от онези пансиони около Уестминстър, където вземат по четири пени на вечер. В стаите има по три, пет или седем легла и ако плащаш редовно, пазят ти леглото, ако не — слагат друг да спи в него и той положително ти оставя нещо за спомен. Това не е квартал на чужденци. Там почти всички са англичани и пияници. Три четвърти от тях въобще не ядат — просто са загубили способността да поглъщат истинска храна. Само пият ли, пият. Пукната пара не струват: хопове, вестникари, амбулантни продавачи и така наречените хора-сандвичи^[1]. Повечето животът е смазал безвъзвратно. И как иначе? Те могат да изкарат само толкова, колкото да задържат душата в тялото и не им остават сили да помислят за каквото и да е друго. Връщат се нощем и заспиват. Какъв мъртвешки сън! Те изобщо не се хранят. По хапка хляб — останалото е алкохол!

В пансиона идваше дребничък французин, около тридесетгодишен, с пожълтяло и сбръчкано лице. Животът е бил суров с него. Та ако животът му е бил лек, кой би дошъл в такъв пансион, още повече ако е французин. Французите не обичат да напускат своята страна. Идваше да ни бръсне. Вземаше по едно пени и тъй като повечето забравяха да му платят, излизаше, че бръсне по трима за пени. Ходеше и по други подобни пансиони — от това всъщност бяха приходите му, защото макар и да имаше наблизко магазин, в него нищо не можеше да продаде. А как работеше! Ходеше и в един приют, но там печелеше още по-малко, защото за едно пени трябваше да обръсне десет души. Докато движеше уморените си, приличащи на тънки, жълти клечки пръсти, той ми разправяше:

— Ох! Робувам! За да изкарам едно, харча четири пени. Вие какво си мислите! Човек трябва добре да се храни, за да има сила да обръсне десет души за едно пени!

Беше като някаква мравка, която тича ли тича около своята малка дупчица без друг шанс, освен този да оцелее и без да губи надежда, че ще може да спести достатъчно, за да се върне във Франция и да отвори магазин там. Взаимно се харесвахме. С изключение на един човек-сандвич, бивш актьор, много интелигентен, тогава, когато не е пиян, в тази бърлога той едничък можеше да мисли. Имаше слабост към музик-хола и ходеше поне два пъти годишно. А после непрекъснато говореше за него. Всъщност малко познаваше удоволствията, които могат да се извлекат там — нямаше достатъчно пари за това. Оставяше ме последен и ме бръснеше бавно.

— Това ме отморява — твърдеше той.

И на мене ми беше приятно, защото цели дни прекарвах, без да отворя уста. Та и с кого ли да разговаряш! Повечето ти се подиграват, струва им се, че си глупак ли, чудак ли, изобщо нещо, което трябва да се сложи в клетка, или да се върже за крака.

— Да! — ми казваше дребничкото човече. — Отначало, когато дойдох, си мислех, че скоро ще се върна, но сега вече не съм така сигурен. Губя си илюзиите. Парите имат криле, но не летят към мен. Повярвайте ми, приятелю, душата ми се къса по тези екземпляри. Колко нещастни са бедните същества! Как са принудени да страдат! „Алкохолът!“ — ще кажете. Но това ги спасява — от него те извличат поне малко щастие. За съжаление ей тук не ми държи! — и ми показваше точно къде не му държи. — И вас, приятелю като че ли ви е напуснал късметът, но вие сте все още млад. Наистина човек трябва да е философ, но представяте ли си как се чувствавам аз в този климат, особено след като съм роден на юг.

Когато се магнах оттам, а това стана веднага след като повече нямах какво да залагам, той ми даде пари — по тези места не може да става и дума за даване назаем: ако човек дава пари, той ги дава не назаем, а въобще и ще има късмет, ако отгоре на всичкото не го оберат. Има такива хора, които следят дали някой не се е сдобил с чифт нови обувки или хубаво сако, чакат го да заспи, за да го оберат, и после незабавно да изчезнат. Пред лицето на нищетата няма място за морал — за това е необходимо човек да е от стомана, а онези там са от слама. Но едно трябва да се признае на английските низини — сред тях не се пролива толкова кръв, колкото сред френските и италианските.

И така, намерих работа като огняр на параход, в продължение на шест месеца пътувах от пристанище на пристанище, а после се върнах. Още на другата сутрин видях французина. Беше ден за бръснене и той повече от всякога приличаше на мравка. Работеше с ръце и крака, малко по-жълт и може би, малко по-сбръчкан.

— Охо! — подвикна ми той на френски. — Ето ви и вас. Знаех си, че ще се върнете. Почакайте да свърша с този екземпляр. Имам да ви разказвам много неща.

Отидохме в кухнята — обширно помещение с каменен под и маси за хранене и седнахме край огъня. Беше януари, но лято или зима, в тази кухня винаги гори огън.

— И така — рече той — вие се върнахте? Не ви провървя, а? Имайте търпение! На вашата възраст няколко дни повече няма да ви сломят. Каква мъгла, а? Виждате ли, все още съм тук, но моят приятел Пижон умря. Спомняте ли си го? Чернокосият, който държеше магазин по-надолу на нашата улица. Приятен човек, добър мой приятел. Беше женен за чудесна жена — малко презряла, като се има предвид, че е раждала деца, но изобщо бяха добро семейство. Умря внезапно от сърце. Нека ви разкажа за това.

Един чудесен октомврийски ден, скоро след вашето заминаване, седях в магазина и пиех кафе, тъй като бях свършил с тези екземпляри тук. Мислех за нещастния Пижон, който бе умрял преди три дни, когато се почука и на вратата се появи госпожа Пижон! От добро семейство, добре възпитана, добре облечена, изобщо чудесна жена. Бедната душица стоеше съвсем спокойна, с преbledняло лице и зачервени очи.

— Госпожо — попитах, — какво мога да направя за вас?

— Изглежда бедният Пижон е умрял разорен, защото в магазина няма нито стотинка. Не са минали и два дни от погребението и се появиха съдебните пристави. Кажете ми, господине, какво да правя? — рече тя.

— Почакайте, госпожо! — казах, взех си шапката и отидох с нея в магазина.

Каква сцена! Двама съдебни пристави, които биха направили добре да се избръснат, седят в магазина пред мивките и навсякъде, о боже, навсякъде деца. Едно малко десетгодишно момиченце, което много прилича на майка си, две малки момченца с малки панталонки,

друго едно само по ризка и още две, съвсем мънички. Всички се търкалят по пода и — о, какъв ужас — всички плачат до пръсване, с изключение на най-малкото момиче. Приставите изглеждаха объркани. Гледката можеше да накара човек да се разплаче. Седем! Някои от тях съвсем мънички! Бедният Пижон — нямах представа, че е толкова плодовит — като заек!

Приставите се отнесоха много добре.

— Хубаво — рече по-едрият от двамата, — давам ви двадесет и четири часа срок, да намерите парите. Моят другар ще остане тук в магазина — не искаме да сме прекалено строги с вас.

Помогнах на госпожа Пижон да успокои децата.

— Ако имах пари, щяха да са на ваше разположение, госпожо, защото във всяко сърце трябва да има човещина, но пари нямам — й казах аз. — Помислете дали нямате приятели, които могат да ви помогнат.

— Господине, нямам никого — ми отвърна тя. — Кога съм имала време да се сприятелявам, с тези седем деца.

— А във Франция, госпожо?

— Никого, господине. Скарана съм с роднините си, пък и помислете — вече седем години откак сме дошли в Англия. Освен това ние дойдохме само защото там нямаше кой да ни помогне.

Работата изглеждаше лоша, но какво можех да направя? Само й казах:

— Човек никога не бива да губи надежда, госпожо! Имайте вяра в мен!

Отидох си. През целия ден мислех за това колко беше спокойна тя — просто великолепна! И все си казвах: „Хайде! Помисли! Помисли! Трябва нещо да се направи!“ Но нищо не успях да измисля.

На другата сутрин дългът ме заведе в приюта. По пътя продължавах да си блъскам главата, да измисля какво за бога бих могъл да направя за бедната жена. Пристигнах късно и за да наваксам, ги бръснах така, както никога преди не съм ги бръснал. Времето беше горещо и се изпотих. Десет за пени! Десет за пени! Мислех си за това и за бедната жена. Накрая свърших и седнах. Рекох си: „Това е прекалено тежко. Защо го правиш? Защо се хабиш?“ После ми хрумна нещо. Поисках да видя управителя.

— Господине — му казах. — Вече ми е невъзможно да идвам тук.

— Какво искате да кажете? — попита той.

— Дойде ми до гуша от вашите „десет за пени“. Ще се женя и не мога да си позволя да идвам повече. Прекалено много се изтощавам за парите, които ми давате.

— Какво? — рече той. — Вие сте щастлив човек, щом можете да хвърляте пари по този начин!

— Да хвърлям пари! Извинете, господине, но я ме погледнете! — все още бях запотен. — За всяко пени, което изкарвам, губя три. Да не говорим за обувките дето хабя по пътя. Докато все още бях ерген, господине, това си беше моя работа, можех да си позволя този разкош, но сега вече трябва да сложа край. Имам чест, господине!

Оставих го и тръгнах. Отидох до магазина на Пижон. Приставът все още стоеше там. Пфуй! Сигурно през цялото време е пушил!

— Повече отсрочка не мога да им дам — ми рече той.

— Няма значение — отвърнах му аз, почуках и влязох в задната стая.

Децата играеха в един ъгъл. Малкото момиченце със златното сърце се грижеше за тях като майка, а госпожата седеше на масата с чифт стари черни ръкавици на ръцете. Приятелю, никога не съм виждал такова лице — спокойно, но така бледо, така ужасно отчаяно, така смазано! Човек би казал, че чака смъртта. Лоша работа, наистина лоша работа — идваше зима!

— Добро утро, госпожо — казах аз. — Някакви новини? Можакте ли да уредите нещо?

— Не, господине. А вие?

— Не! — и отново я погледнах: великолепна жена, ах, великолепна жена! После продължих — Тази сутрин обаче ми дойде една идея. Какво бихте казали, ако ви помоля да се ожените за мен? Може би е по-добре от нищо.

Изгледа ме с черните си очи и отвърна:

— С радост, господине! — а след това, приятелю, едва след това заплака.

Дребничкият французин спря и се вгледа в мен.

— Хм! — рекох най-после аз. — Смел човек сте вие.

Отново се вгледа в мен. Очите му бяха тревожни, сякаш съм му направил неприятен комплимент.

— Така ли смятате? — рече най-сетне той и аз разбрах, че тази мисъл го сепна, като че бях осветил някакво отчаяно и тъмно кътче в неговото сърце.

— Да! — продължи без да бърза той, докато доброто му жълто лице се сбръчкваше все повече и повече и сякаш всяка бръчка потъмняваше. — Макар и да го направих, много се боях. Седем деца! — и пак се вгледа в мен. — А оттогава!... Понякога... Понякога съм в състояние... — спря се за момент, после викна — Тежък е животът! Какво си мислите вие! Ами че аз познавах мъжа й. Можех ли да я оставя на улицата?

1904 г.

---

[1] Хора, наети от рекламни агенции. Привързват им на гърба и гърдите реклама и така ходят по улиците. — Бел.пр. ↑

СКЪСАНАТА ОБУВКА

По обяд, в деня след премиерата на „Надолу по бързеите“, актьорът Джилбърт Кейстър излезе от квартирата си. Беше прекарал шест месеца без работа, но сега играеше в последното действие ролята на доктор Доминик. Той съзнаваше, че със заплата от четири лири на седмица няма да възстанови благосъстоянието си, но походката му бе възвърнала нещичко от своята напереност и въобще имаше вид на човек, който най-после отново има работа.

Той спря пред рибарския магазин, закрепил монокъла и с лека усмивка се загледа в омарите. Откога не е ял омари! Човек може да точи зъби пред омарите, за това поне пари не искат, но едно такова половинчато удоволствие нямаше сила да го задържи. Продължи нагоре по улицата и спря пред витрината на един шивач. До изложението на костюм от туид, в който лесно можеше да си представи как би изглеждал, той видя и своето отражение в износения кафяв костюм, изпросен в годината преди войната от постановката на „Мармадюк Мандевил“. Слънчевата светлина в този проклет град беше прекалено ярка за неговите ръбове и илици, колене и лакти! Все пак изпита известно смътно удоволствие от стройната фигура на човек, който дълго време се е хранил само по два пъти на ден, от монокъла — една прекрасна рамка за мекото кестеняво око, от велурената шапка, спасена през 1912 г. от постановката на „Възпитанието на Саймън“. Свали шапката, за да види във витрината своя бял кичур — една нова придобивка, която все още не бе оценена по достойнство. Но дали ставаше дума за придобивка, или за началото на края? Спускаше се назад от лявата страна и изпъкваше в тъмната коса над загадъчното лице, което не бе престанало да занимава Джилбърт Кейстър. Твърдяха, че се дължало на някакъв си там атрофиран нерв, резултат на войната, или на недохранена тъкан. Струваше му се, че е съвсем представителен, но все пак...

Продължи нататък и усети, че е минал покрай познато лице. Обърна се и го видя обърнато над късата, добре облечена фигура —

лице розово, весело, кръгло, с херувимско изражение, лицето на един организатор на любителски представления.

По дяволите! Брайс-Грийн.

— Кейстър? Разбира се! Не съм ви виждал откак напуснахте добрия стар лагер. Спомняте ли си как се забавлявахме с „Гота-Грампус“? Дявол да го вземе! Радвам се да ви видя. Имате ли някакъв ангажимент? Елате да обядваме заедно.

Брайс-Грийн, богатият меценат, душата на забавата в онзи възстановителен лагер на западния бряг. И проточвайки малко думите си, Кейстър отвърна:

— Ще бъде удоволствие за мен — а нещо дълбоко вътре в него се провикна, без да проточва думите: „Господи, моето момче, ще падне лапане!“

И те закрачиха един до друг: единият строен и охлузен, другият — закръглен и спретнат.

— Познавате ли това заведение? Нека влезем вътре! Филис, коктейли за моя приятел господин Кейстър и за мен. И черен хайвер на бисквит. Господин Кейстър играе понастоящем тук, трябва да отидете да го видите.

Момичето, което сервираше коктейлите и черния хайвер, погледна към Кейстър. Сините ѝ очи проявиха интерес. Чудесно! А стоя без работа цели шест месеца!

— Нищо и никаква роля — проточи отново той. — Взех я, за да запълня една дупка — а дупката долу, там под жилетката, откликна: „Да, доста ще е необходимо, за да се запълня.“

— Вземете си от коктейла, Кейстър. Нека отидем в малката вътрешна стая. Там няма никого. Какво ще ядем — омар?

Кейстър промърмори:

— Обожавам омарите.

— Тук са големи и много вкусни. Е, как сте, Кейстър? Така ужасно се радвам да ви видя! Вие сте единственият истински актьор, който сме имали.

— Благодаря, добре съм — отвърна Кейстър и помисли: „Той е любител, но все пак приятно човече“.

— Да седнем тук. Келнер, донесете един хубав голям омар и салата, после телешко филе с хрупкави пържени картофи и бутилка от

моето специално бяло рейнско вино! А, да, и омлет с ром — с много ром и захар. Съгласен ли сте?

Кейстър помисли: „Слава тебе боже, да!“

Седнаха един срещу друг на една от двете малки маси в тясната задна стая.

— Наздраве! — рече Брайс-Грийн.

— Наздраве! — отвърна Кейстър и коктейлът, който се стичаше вътре в него, отекна: „Наздраве!“

— Е, какво ще кажете за състоянието на театъра?

Охо, този въпрос му беше по сърце. И като балансира монокъла, извивайки обратния ъгъл на устата си в мила усмивка, Кейстър проточи своя отговор:

— Жалка, съвсем жалка история!

— Хъм, да! Няма способни хора, нали? — рече Брайс-Грийн.

А Кейстър помисли: „Няма хора с пари!“

— Някаква голяма роля имали ли сте? Бяхте така ужасно добър в „Гота-Грампус“!

— Нищо особено напоследък... тъъ... хлабава работа! — а панталоните, станали вече съвсем хлабави около кръста му, сякаш отекнаха; „Хлабава!“

— А, ето го! — възкликна Брайс-Грийн. — Обичате ли щипците?

— Благодаря. Няма значение!

Да яде, докато не усети предупредителното притискане на панталоните. Какво угощение! И как му се развърза езикът — гласът му, мек и критичен, стимулиран от широко разтворените очи и възклицанията на неговия дребничък провинциален домакин, се лееше за театъра, музиката, живописата.

— По дяволите, Кейстър! Вие имате бял кичур. Не го бях забелязал досега! Ужасно се интересувам от бели кичури. Може би ще ме сметнете за невъзпитан, но искам да ви попитам — изведнаж ли се появи?

— Не, постепенно.

— А как си го обяснявате?

На устата му бе да каже: „Защо не опитате да погладувате?“, но вместо това рече:

— Не си го обяснявам.

— Според мен е страхотен. Искате ли още омлет? Често си мисля, че е трябвало да стана професионален актьор. Сигурно такъв живот е прекрасен, особено когато човек е талантлив като вас.

Прекрасен?

— Една пура? Келнер! Кафе и пури. Ще дойда да ви гледам довечера. Предполагам, че ще останете поне една седмица тук?

Прекрасен! Смах и овации...: „Изпълнението на г. Кейстър беше безукорно. Неговото... неговата... са наистина в духа на...“

От унеса на колелцата цигарен дим го извади мълчанието на Брайс-Грийн, който седеше, застинал с пура в ръка, с леко отворена уста, а удивените му очи бяха приковани от някакъв предмет ниско на пода, близо до покривката на масата. Да не си е опарил езика? Клепачите му потрепериха. Погледна към Кейстър, облиза се нервно и рече:

— Ъъ, такова, стари приятелю, не ме смятайте за грубиян, но да не сте съвсем... ъъ... ъъ... закъсали? Искам да кажа, че ако мога с нещо да ви бъда полезен, хич не се колебайте! Стари познайници сме, нали знаете и въобще...

Погледът му отново се спусна надолу и Кейстър го проследи. И видя поводът на смущението да виси на около педя над килима — собствената му обувка, разцепена от край до край на две места между връзките и бомбето. Ами, разбира се! Как не се сети! Тези обувки останаха от ролята на Бerti Карстърз в „Лековерният“, която игра непосредствено преди войната. Хубави обувки бяха. Единственият чифт, който имаше, ако не се смятат обувките на Доктор Доминик, които пазеше. Вдигна очи към елегантния и загрижен Брайс-Грийн. От сърцето му се отрони тъжна капка и изпълни окото зад монокъла. Устните се свиха горчиво. Той каза:

— Съвсем не, благодаря! Защо?

— О, ни-ни-нищо. Просто ми дойде наум — очите му..., но Кейстър вече бе скрил обувката. Брайс-Грийн плати сметката и стана.

— Стари приятелю, надявам се ще ме извините. Имам ангажимент в два и половина. Така се радвам, че ви видях. Довиждане!

— Довиждане — рече Кейстър. — Благодаря.

Остана сам. И подпрял с ръка брадичката си, той се втренчи през монокъла в празната кафена чашка. Сам със себе си, с обувката си, с предстоящия си живот... „А къде сте участвували напоследък,

господин Кейстър?“ „Напоследък в нищо особено. Разбира се, играл съм почти всичко.“ „Разбирам. Може би ще ни оставите адреса си, но се боя, че не мога да ви обещаю нищо определено.“ „Аз... всъщност съм готов да репетирам, за да ме одобрите, или пък... или пък само да прочета ролята?“ „Благодаря, но се боя, че все още не сме на този етап.“ „Така ли? Разбирам? Е, добре, надявам се, че ще ми се обадите.“ И Кейстър си представи как гледа директора. Господи! Как гледаше само!... Прекрасен живот! Кучешки живот! Да просиш... да просиш... да просиш работа! Живот, изпълнен със смразяващо чакане, прикрита прося, ужасяващо униение, недояждане!

Келнерът започна да се върти наоколо. Даваше вид, че иска да почисти масата. Трябва да си ходи! Видя, че двете млади жени, които седяха на другата маса, между неговата и вратата гледат насам. Изострените му сетива доловиха шепот:

— Точно така... в последното действие. Не виждаш ли белия му кичур?

— Ами да! Разбира се! Не е ли... нали той беше...!

Кейстър изпъна гръб. На устните му се прокрадна усмивка. Нагласи монокъла си. Бяха забелязали неговия доктор Доминик!

— Да разчиствам, ако вече сте свършили, господине?

— Разбира се. Тръгвам си.

Стегна се и стана. Младите жени го гледаха втренчено. Строен, с лека усмивка, той мина съвсем близо до тях. Толкова близо, че да не видят скъсаната му обувка.

1922 г.

ДОБРОДЕТЕЛ

Харолд Мелеш, дребен чиновник в осигурително дружество против злополука, мина през полицейския съд, за да даде показания във връзка с една разбита кола. И сега стоеше там, прикован на място, с широко разтворени, сини и по бебешки невинни очи, с ръце неволно свити в юмруци и стиснали сламената шапка, с коса къдрава и помръдваща на темето от напрежение, и следеше една съвсем непозната за него проява на закона. Разправяха се с четири проститутки. Вече бяха осъдили трите на затвор и глобяваха четвъртата, когато вълнението му достигна своя връх. Може би защото тя беше по-хубава от останалите, положително по-млада... и плачеше.

— За първи път сте тук. Ще ви струва две лири и десет шилинга.

— Но аз нямам никакви пари, господине.

— Добре, тогава четиринадесет дни.

По остатъците от пудра се стичаха сълзи, тя издаде странен тих звук и чувствата на младия Мелеш закипяха като чайник на огъня. Той докосна синия ръкав на седящия пред него полицай и рече:

— Аз ще платя глобата.

Усети как погледът на полицая премина по лицето му като някакво студено насекомо.

— Ваша приятелка ли е?

— Не.

— Тогава не ви съветвам. След не повече от месец ще бъде отново тук.

Момичето мина покрай него. Той видя как се движи гърлото ѝ докато преглъщаше сълзите си и каза отчаяно:

— Няма значение. Ще платя.

Погледът на полицая пропълзя лепкаво по него.

— Тогава елате с мен.

Младият Мелеш го последва.

— Ето, този господин ще плати глобата — каза полицаят на своя колега, който водеше момичето.

Младият Мелеш усети върху себе си объркани погледи и по лицето му се разля яростна червенина. Той извади парите си — само две лири и петнадесет шилинга и докато подаваше двете лири и десет шилинга, помисли: „Божичко! Какво ли ще каже Алис?“

Чу как момичето ахна: „О, благодаря ви!“, как полицаят промърмори: „Пари на вятъра! И все пак това е едно добро дело!“ и излезе на улицата. Сега, след като чувствата му изпуснаха пара на стойност две лири и десет шилинга, той потръпваше замаян, сякаш от него беше излязла и добродетелта. Някакъв глас зад него каза:

— Много ви благодаря. Наистина беше много мило от ваша страна.

Повдигна сламената шапка и смутено отстъпи място, за да й направи път.

Тя пъкна в ръката му една картичка.

— Когато и да наминете, ще се радвам да ви видя. Много съм ви благодарна.

— Няма защо — рече той, усмихнат като нея смутено, обърна се и тръгна към кантората.

През целия ден, докато се занимаваше със своите злополуки, се колебаеше. Дали постъпи като глупак, или като герой? Мислеше си: „Колко жестоко се отнасят с тези момичета!“, после пък му идваше наум: „Не зная! Предполагам, че все пак трябва да се прави нещо по този въпрос!“ И избягваше да мисли как ще обясни отсъствието на двете лири и десет шилинга на Алис, която разчиташе на тези пари. Душата му беше така невинна, както и изразът на лицето.

Стигна у дома по обичайното време — към шест и половина. Къщата, сива и малка, с късче зеленина отпред, се намираше на „Чок фарм стрийт“ откъдето навсякъде се отиваше удобно с подземната железница.

Жена му беше току-що сложила малката им дъщеричка да спи, седеше в гостната и кърпеше чорапи. Вдигна очи към него — челото й беше силно изпъкнало!

— Ама наистина си голям душманин на чорапите си, Харолд — рече тя. — От този чифт повече нищо не мога да направя.

Очите й бяха порцеланово сини и кръгли като копчета, гласът й — монотонният глас на човек, възпитан да се вълнува колкото се може по-малко. Беше дъщеря на селянин. Младият Мелеш се сгоди за нея по

време на една ваканция в Сомърсет. Самият побледнял от работата в кантората и от горещината, той си помисли колко бледа изглеждаше Алис.

— Ужасна горещина, нали? — рече тя. — Понякога ми се ще да не съм раждала дете. Връзва те вечер. Повярвай ми, очаквам с истинско нетърпение да дойде св. Троица.

Висок и ъгловат, младият Мелеш се наведе да я целуне по челото. Как за бога да ѝ каже, че е „пропилял“ парите за отпуската им. Сега разбираше, че е направил нещо ужасно. Може би... не, тя положително ще разбере, че не е могъл да седи и да гледа как пред очите му натикват в затвора момичето, само защото няма пари да плати глобата. Но едва в края на леката им вечеря той изведнаж изтърси:

— Алис, много се разстроих тази сутрин. Трябваше да ходя в полицейския съд заради онази злополука, дето ти разправях, а после ги видях да вкарват много от онези момичета, дето се навъртат по Пикадили. Просто ми стана лошо, като видях как се отнасят с тях.

Жена му вдигна поглед. Лицето ѝ беше съвсем детско.

— Защо? Какво им правят?

— Хвърлят ги в затвора, защото заговарят мъжете по улицата.

— Предполагам, че не го правят с добри намерения.

Раздразнен от спокойния ѝ тон, той продължи:

— Говорят с тях като че са кал.

— А не са ли?

— Може да са разпуснати, но и мъжете не са различни.

— Мъжете няма да са разпуснати, ако ги няма тях.

— Това предполагам, може да се нарече порочен кръг — и доволен от употребения израз, добави: — Една-две от тях бяха хубавички.

Жена му се усмихна. Усмивката ѝ беше естествено закачлива.

— С тях поне предполагам се отнасят по-добре.

Забележката беше съвсем цинична и затова той тръсна:

— Една от тях беше съвсем млада, за първи път я водеха там. Нямахе пари... дадох ѝ две седмици... не можах да издържа и платих глобата вместо нея.

По челото му изби пот. Жена му съвсем почервения.

— Ти плати! Колко?

На устата му беше да каже „десет шилинга“, но нещо вътре в него въстана.

— Нищо особено — две лири и половина! — рече той и помисли: „Колко глупаво постъпих!“

Поне Алис да не стои така с отворена уста, от която не излизаше нито звук. Това ѝ придава съвсем глупав вид. Лицето ѝ изведнаж се сви, после загуби израз и той се сепна, сякаш я бе ударил или оципал.

— Ужасно съжалявам, Алис — промърмори той. — Нямах намерение, но... но тя... тя плачеше.

— Разбира се, е плакала! Колко си глупав, Харолд.

Той скочи съвсем объркан.

— А ти, ти какво би направила на мое място?

— Аз ли? Разбира се, щях да я оставя да сърба каквото е дробила. Това не те е засягало.

Тя също стана. Той зарови пръсти в косите си. Пред него се изправи, обляно в сълзи, смущаващо хубавото лице на момичето, а в ушите му зазвуча нейният мек, необразован, изпълнен с благодарност глас. Жена му обърна гръб. Аха! Предстои сръдня. Добре! Заслужил си го беше.

— Наистина постъпих като глупак — промърмори той. — Но смятах, че ще разбереш как съм се чувствувал, като я гледах да плаче. Ами ако ти беше на нейно място?

От начина, по който жена му отметна глава назад, разбра, че е казал нещо много лошо.

— Охо, значи за такава ме имаш!

— Разбира се, че не те имам за такава, Алис! Не ставай глупава!

— А чии бяха тези пари? Сега ние с бебето няма да можем да отидем на почивка. Само защото си видял някаква уличница да плаче!

Преди да свари да ѝ отвърне, тя избяга от стаята. Обзе го страшното чувство, че е извършил ужасяваща несправедливост. Беше пропилял нейната почивка, беше пропилял парите за почивката на жена си заради едно улично момиче. Но нали ставаше дума и за неговата почивка, а освен това парите е спечелил той! И не ги е дал на момичето срещу нещо — нищо не получи срещу тях! Ами ако ги беше сложил в дискаса? Щеше ли тогава Алис да изпадне в такава ярост, даже и да ставаше дума за почивката им? Не виждаше някаква особена разлика. Седна с разкрячени крака и облакътен на тях, втренчил поглед

в божурите на брюкселския килим, купен на изплащане. Из главата му вихрено се въртяха всичките тези мисли, които идват на ума, когато хората, живеещи заедно, стигат до несъгласие и те смуцаваха по бебешки откровените му очи. Защо се отнасяха така с нещастните момичета? Само да не беше заплакала! Тя не искаше да заплаче. Това му стана ясно от звуците, които издаде. А кой в края на краищата е съдията — та той съвсем нямаше вид на светец. Как може който и да е мъж да се отнася с нея по този начин! Алис не би трябвало... Не! Но изведнаж си спомни как Алис седеше наведена над чорапите му, бледа и уморена от горещината. Тя тичаше по цял ден по него и бебето, а той ѝ пропиля почивката! Не може да отрече това! Съвестта го загриза. Трябва да отиде горе, да я потърси, да направи опит да се сдобрят... ще си заложи велосипеда — тя няма да се лиши от почивка... Да, точно така ще направи!

Отвори вратата и се послуша. Малката къщурка беше застрашително тиха. Само отвън идваха вечерните шумове — от автобусите, които минаваха по главната улица, от децата, които играеха пред вратите в страничната уличка, от човека, който продаваше банани на количката. Сигурно е в спалнята при бебето. Качи се по стръмната, варосана стълба. Има нужда от килим и пътека, и нова боя, и... и от много други неща, които се иска на Алис да купи, ала при тази скъпотия човек не може да има всичко наведнаж със заплата от четири и половина лири на седмица. Но пък и тя би трябвало да си спомни, че има неща, които на него му се иска да има, много му се иска, а и не помисля да си ги купи. Вратата на спалнята беше заключена. Той тракна с бравата. Тя отвори внезапно и застана лице с лице срещу него на малката площадка.

— Не те искам тук!

— Слушай, Алис, това е несправедливо.

Тя затвори вратата зад себе си.

— Така ли? Върви си долу! Не те искам! Мислиш, че вярвам на това с плача? На твое място щях да се срамувам от себе си!

Да се срамува! Може да е бил препалено мекошав, но защо пък да се срамува?

— Мислиш, че не зная какви сте вие мъжете? Способни сте да отидете при вашите покварени момичета, стига да са хубавички!

Стоеше облегната на вратата срещу него, вдървена и ожесточена. По страните ѝ бяха избили червени петна. Почти успя да го накара да се чувства като някакъв негодник, толкова силно убеждение излъчваше тялото ѝ.

— Боже господи, Алис! Да не си полудяла! Нищо подобно не съм правил.

— Но ти се ще! Махай се! Не те искам!

Пронизителният поглед в сините ѝ очи, сподавената енергия в гласа ѝ, горчивата извивка на устните, всичко това го караше да се чувства... да се чувства сякаш въобще нищо не знае... Собствената му жена да се отнася към него по този начин! Облегна се на стената. Можа само да рече:

— И таз хубава!

— Искаш да кажеш, че не те е поканила?

Дланите му се изпотиха. Картичката на момичето беше в джоба му.

— Е, добре! Щом искаш да се държиш така злобно, нищо не мога да направя. За какъв ме взимаш?

— Да дадеш парите за собственото си дете на някаква мръсна уличница! Цялата работа е, че е трябвало да си платиш, или пък да предплатиш. Махай се! Не стой тук!

Обхвана го неприятното желание да я цапне през устата — така неприятно горчиво беше свита тя.

— Ясно, сега разбирам — процеди Харолд.

Какво всъщност разбираше? Че тя е неделима част от нещо: от полицейския съд, от тона на мъжките гласове, от нещо безмилостно, жестоко и изпълнено с чувство за собствена правда, което се стоварва с ожесточение върху хората?

— Смятах... Смятам, че ти би могла... — изпелтечи той.

— Тъъ!

Този звук така го ожесточи, че той заслиза по стълбите.

— Вампир самодоволен такъв!

Бравата щракна преди да успее да отговори на странната обида, после чу ключа да се превърта в ключалката. Чиста идиотщина! Малката площадка беше прекадено тясна, за да побере неговите чувства. Щеше ли да каже и дума на Алис, ако наистина го е направил? Та той даже не помисли за такова нещо!

Задавен от огорчение, изтича надолу по стълбите, грабна пътъм сламената си шапка от закачалката и излезе навън. Улиците бяха изпълнени с неприятната миризма на лондонска мъгла, пържена риба, бензин, запотени, некъпани хора. Крачеше тревожен, очите му бяха изпълнени с униние. Значи за такава се е оженил, за тази... тази! Сякаш се е оженил за полицейския съд! Това е нечовешко... Да, нечовешко е да си толкова подозрителен и добродетелен! Какъв е смисълът да бъдеш почтен, и честен, след като това е наградата за всичко! Някой го бутна по рамото.

— Господине, цял сте във вар. Дайте да ви изтупам.

Все още объркан, той спря и остави якия рус мъж да го налага по гърба с голямата си длан. Самодоволен вампир! Яростта заклокочи зад устните му и го задуши. Така ли! Ще види тогава! Посегна към картичката на момичето, но изведнъж с удивление установи, че не му е необходима, защото помнеше адреса. Беше недалеч оттук, от другата страна на „Юстън стрийт“! Странно! Дали го е гледал неволно? Казват, че човек имал подсъзнание. Е, та какво от това? Да, точно неговото подсъзнание ще даде на Алис да разбере! Стигна „Юстън стрийт“. Докато я пресичаше, започна да усеща в краката си някаква приятна слабост и това го накара да разбере, че ще сбърка. Отиваше при момичето не само за да се отплати на Алис, а защото перспективата... А това е лошо. Излиза, че Алис е била права. Спря се в ъгъла на тесен площад, на който имаше градина, оградена с перила. Облегна се на перилата. Очите му затърсиха между дърветата. Остана верен на жена си. Сега тя сама му напъха тази мисъл в главата. И все пак фактът, че усеща приятна слабост в краката по някакъв странен начин я извиняваше. Също както съмнението, което се прокрадна у него в полицейския съд — че може би трябва да се направи нещо по този въпрос. Къде би бил той, къде би бил всеки мъж без Алис, без полицейския съд? Без добродетели, без каквито и да е добродетели. В градината изгука гълъб. „Когато и да наминете, ще се радвам да ви видя.“ Това прозвуча искрено, като истинска благодарност. А момичето изглеждаше... не изглеждаше по-лошо, от който и да е друг! Не би и помислил отново за момичето, ако Алис беше проявила разбиране. Това беше... това е добре!... Съмнението накара краката му да се придвижат. Беше женен човек и толкова. Но продължаваше да гледа към номерата на къщите от другата страна на улицата. Двадесет и

седем! Да, ето я. Един люляков храст го погали по лицето. Ароматът го върна рязко назад във времето, в чифлика в Сомърсет и любовта им с Алис. Алис! Но не тази Алис от площадката! Той се вгледа внимателно в занемарената къща и целият пламна. Да предположим, че влезе — какво би си помислило момичето? Че е платил глобата, за да... Но съвсем не е така, о, не... той не е такъв келеш! Обърна се и закричи бързо. По-далеч!

Над театрите вече светеха светлинните реклами. Нямахме голямо движение и по улиците безредно се точеха превозни средства и хора. С настъпването на тъмнината светлинните надписи и уличните лампи наоколо станаха по-ярки. И както седеше, го връхлетя някаква скръб, че животът е такъв. Че на света има толкова неща, а човек получава само мъничка частица от тях! Да събираш по цял ден числа, а после да се върнеш в къщи при Алис — и това ми било живот! Всъщност не е чак толкова лошо, когато Алис се отнася добре с него! Божичко! Колко са нещата, които човек пропуска в живота си. Като в онази книга за островите в Южното море — места, хора, гледки, звуци, аромати, всичко на този свят! Четири и половина лири на седмица, жена и дете! Е да, човек не може да има и едното и другото... но дали всъщност има поне едното? При наличието на тази Алис, която видя днес — не!

Е да, наистина! Бедната Алис! Неприятно е за нея, че изпусна тази почивка! Но можеше да му даде възможност поне да ѝ каже, че ще си заложи велосипеда. А не е ли всичко един лош сън? Бил ли е всъщност някога в този полицейски съд? Видял ли е как подкарват онези момичета като стадо към затвора, момичета, които правят това, което правят, защото... защото като на него самия им липсват толкова много неща. Тази вечер ще заловят нова група. Колко глупаво постъпи като плати глобата.

„Добре поне, че не отидох у момичето“ — си мислеше той, — „щях да се почувствувам като отрепка!“ Единственото хубаво нещо в цялата работа си оставаше погледът, който му хвърли тя, когато каза: „О, благодаря!“ Даже и сега това го накара да почувствува известна топлинка. После и тя изстина. Празна работа! Трябва да се вдига оттук и да си върви в къщи. Ако преди го взе за нехранимайко, какво ли ще си помисли за него сега, като се върне? Е, това ти е! Но станалото — станало! И все пак му се дощя Алис да не е чак толкова добродетелна.

Небето стана по-дълбоко и потъмня, лампите блестяха с бяла светлина. Лехите в квадратната градина изглеждаха като изсечени и наподобяваха театрален декор. Трябваше да се върне и всичко да изтърпи! Нямахме смисъл толкова да се вълнува!

Стана от пейката и се отърси. Очите му, обърнати към светлината на „Алахамбра“ бяха кръгли, откровени и честни, като очите на мъничко дете.

1922 г.

ЗАВЪРШЕКЪТ

Някъде около 1889 г. в Лондон живееше човек, мил и своенравен, на име Харисън. Една сутрин на гара Чаринг крос дамата, към която проявяваше интерес, му каза:

— Но господин Харисън, защо не започнете да пишете? Вие сте човек тъкмо за такава работа!

Харисън прозря истината и след две години имаше вече написани единадесет разказа. От два не остана особено доволен, но тъй като съвсем естествено му беше жал за труда, изпрати и тях заедно с останалите на един издател. След време получи писмо, с което издателят му съобщаваше, че срещу известна комисионна бил готов да поеме риска и да публикува разказите, стига Харисън да поеме разходите. Обхванат от чувството, че публикуването на неговия труд не бива да се отлага нито миг, поласканият Харисън писа на издателя да се заеме с тази работа. В отговор издателят изпрати проектосметка и договор, а Харисън от своя страна — чек. Издателят откликна незабавно с любезно писмо, за да го уведоми, че само би спечелил, ако похарчи известна сума за реклама. Харисън веднага схвана колко е правилно това и изпрати още един чек, с мисълта, че между джентълмени няма място за пазарлъци. Не мина време и книгата „Последите на звездите“ от Катбърт Харисън се появи на бял свят и авторът започна да получава рецензии за нея. Четеше ги с необикновено удоволствие, защото в тях се съдържаше разумна доза ласкателство. Един от критиците се питаше, дали Харисън не е някакъв „съвременен Ланселот“^[1]. Два от вестниците на Либералната партия нарекоха разказите шедьоври, като единият ги сравни с най-добрите постижения на По и Мопасан, докато другият го нарече „втори Ръдиард Киплинг“. Много насърчен, но скромен по природа, Харисън се задоволи да попита издателя какво мисли по въпроса за второ издание. В отговор получи нова сметка. Между другото издателят споменаваше, че е продал вече около четиристотин бройки. Харисън направи справка в чековата си книжка, видя, че тиражът на

първото издание е бил хиляда бройки и реши да изчака. На края на шестия месец писа отново. Издателят отговори, че вече е продал четиристотин и три бройки, но тъй като господин Харисън все още не е известен на читателите, не го съветва да прави второ издание — разкази не се търсели. Според него обаче, разказите на господин Харисън били така добре посрещнати, че може да му препоръча да напише новела. Книгата без съмнение имала успех, поне дотолкова, доколкото един сборник разкази можел да има успех. Писмото беше придружено от чек за малка сума и голям брой рецензии, които Харисън и без това вече имаше.

Харисън реши да не предприема второ издание, а се задоволи с този полууспех. Всички близки бяха крайно поласкани и той почти незабавно се залови да пише новела. Случи се обаче така, че сред приятелите на Харисън имаше и един гениален човек, който му изпрати писмо.

„Нямах представа — му писа той, — че можете да пишете така. Разбира се, драги мой, разказите са «сурови», няма съмнение, че им липсва «завършек». Но Вие имате много време, Вие сте млад и аз виждам, че от Вас има какво да се очаква. Наминете към мен да си поприказваме за това, което пишете в момента.“

Без да се бави, Харисън намина веднага, след като получи писмото. И така един летен следобед, на кана леко вино, гениалният човек му посочи в какъв смисъл разказите нямат „завършек“.

— В тях има външен драматизъм, но отсъствува истинската психологическа драма — каза той.

Харисън му показа рецензиите. На следващия ден си тръгна малко огорчен от къщата на гениалния човек. С течение на времето огорчението премина, думите на гениалния човек започнаха да дават плодове и в края на втория месец Харисън писа:

„Вие бяхте съвсем прав. Разказите бяха «суровички». Мисля обаче, че вече съм на прав път.“

След още една година той завърши своята втора книга и я нарече „Джон Ендакот“. Междувременно я показа един-два пъти на гениалния човек. Горедолу по същото време престана да говори за писанията си като за свои „работи“ и започна да ги нарича „неща“.

Изпрати книгата на издателя с искане да я публикува срещу хонорар. Със значително закъснение издателят му отговори, че по

негово (разбира се, непрофесионално) мнение „Джон Ендакот“ не е задоволил забележителните надежди, които е вдъхнал г. Харисън с първата си книга и за да докаже своята изрядна честност, прилагаше цитат от „рецензента“, в който се казваше, че господин Харисън е „паднал по средата между стола на изкуството и този на английската публика“. Ето защо, колкото и да му е неприятно, издателят смятал, че при това състояние на пазара може да предприеме риска само ако господин Харисън гарантира разходите.

Харисън събра смелост и писа, че не е готов да гарантира разходите. Издателят пък му върна ръкописа с думите, че по негово (непрофесионално) мнение господин Харисън тръгва по погрешен път и той (издателят) дълбоко съжалявал, затова защото е ценял високо приятните отношения, които винаги са съществували помежду им.

Харисън изпрати книгата на един по-млад издател, който я прие при условие, че ще му изплати хонорара допълнително и тя излезе от печат.

След около три седмици Харисън започна да получава рецензии. Те бяха смесени. В една се оплакваха от това, че липсвало достатъчно сюжет, докато в друга, за щастие получена със същата поща, се казваше, че имало прекалено много сюжет. Общо взето, се изразяваше съжаление, че авторът на „По следите на звездите“ не е задоволил очакванията. А с първата си книга дал такива големи надежди, че ще може напълно да задоволи вкуса на публиката. Това би потиснало Харисън, ако не беше получил писмо от гениалния човек, в което се казваше следното:

„Драги мой, просто не мога да Ви опиша колко съм доволен. Сега повече от всякога съм убеден, че можете да постигнете нещо“.

И Харисън се залови веднага с третата си книга.

Благодарение на злочестото отсрочване на хонорара той не получи нищо за „Джон Ендакот“. Издателят продаде триста бройки. През времето, докато пишеше третата си книга (година и половина) гениалният човек му представи един критик с думите:

— Можете да се доверите на неговата оценка, този обесник е непогрешим.

А на критика рече:

— Повярвайте! От този човек може да се очаква да постигне нещо.

Критикът се отнесе добре с Харисън, който, както вече казахме, имаше мил нрав.

Завърши третата си книга и я посвети на гениалния човек. Заглавието беше „Лято“.

„Драги мой — му писа гениалният човек, след като прочете изпратения му екземпляр. — Това вече е наистина нещо хубаво. Няма какво да се каже, хубава е. Прочетох я с неописуемо удоволствие.“

Същия ден Харисън получи писмо от критика, който му пишеше следното:

„Да, това без съмнение е напредък. Не е в пълния смисъл на думата *Изкуство*, но напредъкът е голям“.

Харисън бе значително насърчен. Книгата публикува същият издател, продаде двеста бройки от нея и доста печален писа на Харисън, за да му каже, че сякаш търсенето било „почти напълно изчерпано“! Съзнавайки колко са противни такива сравнения, Харисън се въздържа да съпостави бройката на продадените екземпляри с тази за „По следите на звездите“, с която бе дал надежди „напълно да задоволи вкуса на читателите“. Даже започна да си мисли дали да не изостави досегашните си източници на доходи и да заживее като истински литератор. Не получи много рецензии, но започна четвъртата си книга.

Тази „работа“, която нарече „Изгубен човек“ и я посвети на критика, му отне две години. Изпрати безплатна бройка на гениалния човек, от когото получи почти незабавно отговор:

„Драги мой, удивително е, просто удивително как напредвате! Кой би могъл да си представи, че същият човек е написал «По следите на звездите»! Но аз се лаская от факта, че още с първата Ви книга долових, че сте способен да постигнете нещо. О, как ми се ще да можех да пиша като Вас! «Изгубен човек» е наистина чудесна!“

Бележките на гениалния човек бяха съвсем искрени. Той ги написа, след като прехвърли първите шест глави. Наистина, така и не дочете книгата — почувствува се толкова уморен, сякаш Харисън го е изчерпал, но продължи да говори за нея, като за нещо „наистина чудесно“, сякаш наистина я е дочел.

Харисън изпрати книгата и на критика, който му написа едно наистина топло писмо, за да му каже, че той, Харисън, най-сетне „го е постигнал“.

„Това — пишеше той, — наистина е *Изкуство*. Съмнявам се, дали някога ще напишете нещо по-хубаво... Възхищавам Ви се!“

Харисън веднага започна петата си книга.

Тази творба му отне повече от три години. Нарече я „Странстването“. Срећна големи затруднения, докато успее да я издаде. Но два дни след като тя се появи, критикът писа на Харисън:

„Не мога да Ви опиша, колко добра е Вашата нова книга. Тя е може би по-силна от «Изгубен човек», може би даже и по-оригинална. Не може да се отрече — тя е изключителна... Все още не съм я завършил, но бързам да Ви пиша, за да Ви поздравя.“

Всъщност той така и не можа да я довърши. Не можа, защото тя беше „изключителна“! Но каза на жена си, че тя е наистина прекрасна и я накара да я прочете.

Междувременно гениалният човек изпрати телеграма:

„Ще Ви пиша за Вашата книга, ще Ви пиша, но имам лумбаго и не мога да държа писалка“.

Харисън не получи никакво писмо, обаче в замяна на това критикът получи едно, в което се казваше:

„Можаете ли да я прочетете? Аз не можах! Наистина е прекалено «завършена».“

Харисън беше във възторг. Но не и неговият издател. Той писа малко заядливо, че нямало нито една продадена бройка. Господин Харисън трябвало да внимава какво прави, или щял да изчерпи напълно своите читатели и прилагаше една самотна рецензия, в която между другото се казваше: „Може това да е наистина прекрасно изкуство, прекалено прекрасно. Ние пък я намираме за скучна“.

Харисън замина за чужбина и започна шестата си книга. Нарече я „Завършекът“. Работи над нея като отшелник и за първи път наистина се почувствува доволен от себе си. Сякаш със собствената си кръв писа, с едно почти болезнено задоволство. И често се усмихваше вътрешно, като си мислеше как с първата си книга почти налучка вкуса на публиката, как за четвъртата критикът писа: „Това е *Изкуство*. Съмнявам се, дали някога ще напишете нещо по-хубаво“. Колко далеч му изглеждаха сега тези неща. Тази книга наистина бе „завършек — от бога да го просиш...“^[2].

След време се върна в Англия. Нае къщичка в Хампстед и там завърши книгата. В деня, в който я завърши, взе ръкописа и отиде в

парка да я чете легнал на спокойствие в тревата. Прочете три глави, после захвърли настрана останалите страници и зарови глава в ръцете си.

— Да — мислеше си той. — Наистина най-сетне успях. Тя е чудесна, наистина чудесна!

Поседя така около два часа. Този път наистина изчерпа читателите си. Книгата беше прекалено добра — самият той не можеше да я чете!

Върна се в къщи, сложи ръкописа в едно чекмедже и не написа дума повече.

1904 г.

---

[1] Един от героите около кръглата маса на крал Артур, най-храбрият и най-известният измежду тях. — Бел.пр. ↑

[2] „Хамлет“ — III действие, I сцена. Из прочутия монолог „Да бъда или да не...“. — Бел.пр. ↑

ИМА И ПО-ЛОШО

Осемнадесет години една дребничка англичанка живя в смирено щастие в Путни^[1], където съпругът ѝ, германец, работеше кожена галантерия. Той беше безобиден, вечно залисан в работата си човек, на когото идваше отръпки всичко. Така са свикнали селяните от Шварцвалд, защото горе в планината, сами изработват онова, което е нужно за ежедневието: грубото си бельо — от лена, който отглеждат, кожените принадлежности — от кожите на собствените животни, горните дрехи — от вълната на собствените си овце, мебелите в къщи — от горските борове, хляба — от зърното, което обработват, смилат по най-примитивен начин и пекаат в саморъчно изградени фурни, сиренето — от млякото на своите кози. В Англия бе дошъл толкова отдавна, че едва ли си спомняше защо е станало това, затова пък добре помнеше защо се е оженил за Дора, дъщеря на дърводелец от Путни — защото, както се казва, тя беше солта на земята: една от онези обикновени лондончанки, които са много чувствителни под почти непроницаемата маска на хумора и философското примирение и непрекъснато, без да се замислят за това, правят услуги на другите. За тези осемнадесет години не свариха да се преместят, макар често да имаха намерение да го направят, най-вече заради трите си деца — едно момче и две момичета. Госпожа Герхард — това типично немско име носеше мъжът ѝ, а в едно име има нещо повече, отколкото си е представял Шекспир — беше дребна женица с големи кестеняви очи и тъмна вълниста коса, в която вече се забелязваха няколко бели косъма, когато избухна войната. Тогава Дейвид имаше четиринадесет години, а Мини и Вайолет — осем и пет. Растяха доста хубави деца, особено малкото. Във фирмата, където работеше Герхард, го смятаха за незаменим и му плащаха добри пари, но както става обикновено с истинския занаятчия, той не беше „пробивен“ и не се издигна. Използуваше свободното си време, за да върши разни полезни неща у дома и у съседите, от което нищо не печелеше. Така живееха от ден на ден, без да се погрижат за бъдещето, което изисква човек да

оползотворява времето за себе си. Но бяха щастливи, нямаха врагове и всяка година внасяха някакво, дребно подобрение в безукорно чистата си къщица и мъничка градина в задния двор. На тяхната улица, изградена с къщи-близнаци, госпожа Герхард, която освен съпруга и майка беше готвачка, шивачка и перачка, имаше славата на човек, на когото може да разчита болен или изпаднал в беда. Не пращеше от здраве, защото нещо се беше объркало, докато носеше първото си дете, но обладаваше тази особена душевна твърдост, която често прави съдбата безсилна; виждаше нещата такива, каквито са, и не допускаше отчаянието. Ясно преценяваше както дефектите, така и качества на мъжа си и те никога не се бяха карали. Познаваше характера на собствените си деца с похвална точност, в която все пак оставяше място за неведение, по отношение на бъдещето им.

Избухването на войната съвпадна с един почти безпрецедентен случай — готвеха се да ходят за празниците в Маргейт и това ги накара да почувствуват дълбочината на световната катастрофа толкова силно, както не биха го почувствували хора така обикновени, така свързани с дома си, така далеч от атмосферата, която поражда войната. Господин и госпожа Герхард почти не разговаряха за причините и доколко е справедлива тя, но вечер лежаха в желязното си легло, завити с безсмъртния кафяв юрган на червени шарки и си говореха, че това е нещо ужасно. Бяха единопдушни, че нахлуването в „мъничката Белгия“ е нещо жестоко и зло и с това изчерпваха въпроса, който им изглеждаше като някакво тайнствено и безумно извращение на всичко онова, което бяха свикнали да смятат за нормален живот. Четяха един ежедневник и един седмичник, в които имаха безрезервно доверие, както още милион други читатели и скоро започнаха да се ужасяват от описаните там зверства на „фрицовете“. Толкова се възмущаваха, че открито осъждаха кайзера и неговия милитаризъм, като истински британски поданици. И затова се изненадаха неприятно, когато същите вестници започнаха да пишат за „фрицовете, които се разхождат на свобода между нас“, за „шпиони“ и колко е опасно за една нация „да отхранва такива усойници“. Бяха дълбоко убедени, че не са никакви усойници и такива изрази събуждаха у двамата сподавено чувство за несправедливост. Разбира се, дребничката госпожа Герхард реагираше на това по-остро, защото стрелите бяха насочени не срещу нея лично, а срещу съпруга ѝ. Познаваше мъжа си и знаеше много добре, че не е

нищо повече от едно най-обикновено добродушно и записано същество, и като го слагаха в един кюп с „фрицовете“ и „шпионите“ и го правеха обект на масовата омраза, я караха да се удивлява и стимулираха въображението ѝ, или по-точно така щеше да стане, ако нейният темперамент на обикновена лондончанка би допуснал изобщо да приеме всичко за сериозно. Що се отнася до Герхард, той стана крайно мълчалив, така че тя все по-трудно и по-трудно разбираше какво мисли. Мина доста време преди вестникарското патриотарство да повлияе на добрите обитатели на Путни и докато все още нямаше съседни, които да показват, че смятат дребничкия Герхард за чудовище и шпионин, госпожа Герхард можеше да спи спокойно нощем с убеждението, че писаното във вестниците не се отнася до Герхард и нея. Но забеляза, че мъжът ѝ престана да ги чете и ги отбутва с ръка, когато се случеха до него в мъничката всекидневна с тапети на едри цветя. Може би той по-ясно предусещаше надвесилата се катастрофа. Синът ѝ Дейвид започна да работи, момичетата ходеха на училище. Така се проточиха първата зима и пролет на войната. През времето, което ѝ оставаше от многобройните задължения, госпожа Герхард плетеше чорапи за „нашите бедни момчета, мръзници в окопите“, но Герхард вече не търсеше да върши разни дребни работи по къщите на съседите. Според госпожа Герхард той си „въобразяваше“, че на тях това няма да им е приятно. В ранна пролет тя взе да живее у тях една глуха вуйна. Тя, разбира се, не им беше кръвна роднина, но бедната жена нямаше къде другаде да отиде и тъй като тя не можа „да откаже на бедното същество“, преместиха Дейвид да спи на канапето във всекидневната. Един априлски следобед, докато переше чаршафите, съседката, госпожа Клайърхю, дребна слаба женица, цялата очи, скули, коса и решителност, се втурна задъхана и възбудена:

— Госпожа Герхард, чухте ли? Потопили са „Лузитания“. Казвам на Уил: „Какво ужасно нещо!“

А госпожа Герхард, по пълничките ръце на която се стичаше сапунена пяна, отвърна:

— Колко страшно! Бедните хора са се издавили! О, боже господи!

— Тези фрицове! Бих изпозастреляла всички, истина ви казвам!

— Те са зли! — откликна госпожа Герхард. — Това, което са направили, е наистина ужасно!

И едва в пет часа, когато Герхард се върна бледен като платно, тя осъзна, че тази катастрофа ги засяга.

— Нареккоха ме германец — бяха първите му думи. — Доли, те ме нарекоха германец.

— Ами че ти си германец, мили — рече госпожа Герхард.

За нейна голяма изненада той и отвърна разпалено и възбудено:

— Ти не можеш да разбереш! Казвам ти, че тази „Лузитания“ ще ни изяде главата. Ще ме приберат. Ще ме вземат отгук. Във вестниците вече пише: „Да се интернират фрицовете!“

После седна на кухненската маса и зарови лице в ръцете си, от които още излизаше миризма на кожа. Госпожа Герхард застана до него с неестествено разтворени очи.

— Но, Макс — му рече тя, — какво общо имаш ти с това? Да не би ти да си го направил, Макс!

Герхард вдигна очи, побелялото му лице с широки скули и остра брадичка бе разстроено.

— Какво ги интересува това? Нали името ми е Макс Герхард? Какво ги интересува, че мразя войната? Аз съм германец. Това е достатъчно. Ще видиш!

— О, не, не може да са толкова несправедливи — промърмори госпожа Герхард.

Герхард вдигна ръка, хвана я за брадичката. За момент се вглеждаха напрегнато един в друг, после той каза:

— Не искам да ме вземат, Доли. Какво ще правя далеч от теб и децата. Не искам да ме прибират, Доли!

С ужас в сърцето и с весела усмивка на уста госпожа Герхард отвърна:

— Не бива да си въобразяваш разни неща, Макс. Сега ще ти направя чаша хубав чай. Положението не е чак толкова тежко, има и по-лошо от това!

Но Герхард потъна в онова мълчание, което в последно време я хвърляше в ужас.

Тази нощ чупиха витрини, зацапваха немски фирми. Герхардови нямаха магазини, нито пък фирма и това не ги засегна. В печата и парламента се разрази нова бясна кампания против „фрицовете сред нас“, но що се отнася до Герхардови, съдбата не бързаше. Герхард ходеше на работа както обикновено и тяхното тихо трудово ежедневие

остана ненарушено, но госпожа Герхард не можеше да разбере дали фактът, че нейният мъж става все по-мълчалив и по-мълчалив се дължи на това, че „си въобразява разни работи“ или това се дължи на поведението на съседите и на неговите колеги. Човек би казал, че е глух като грохналата вуйна — толкова трудно стана да се разговаря с него. Вероятно продължителният му престой в Англия и това, че неговите работодатели наистина го ценяха като много добър работник го запазиха за известно време, но иззад ъгъла Съдбата точеше остри зъби.

Прибраха Герхард заедно с други възрастни мъже, чието единствено престъпление се състоеше в това, че са се родили в Германия, едва през 1916 г., когато се вдигна нов шум по повод на някакви въздушни нападения. Направиха го внезапно и може би стана по-добре, защото ако го бяха наблюдавали дълго как мълчаливо страда, близките му щяха да се разстроят и нямаше да са в състояние да си мислят, че „има и по-лошо“, успокоителната максима, от която при нужда госпожа Герхард винаги черпеше сили.

След като един едър и съчувствено настроен полицай го отведе заедно с това, което госпожа Герхард успя набързо да събере, тя се забърза към полицейския участък. Там се отнесоха внимателно с нея. Обясниха ѝ, че щели да бъдат добре и тя нямало за какво да се безпокои. Е, ако искала, можела да отиде в Министерството на вътрешните работи, да разбере дали може нещо да се направи. Но на нейно място те не биха се надявали. Госпожа Герхард реши да изчака да мине нощта, взе при себе си малката Вайолет и плака, заровила лице във възглавницата. На сутринта, облечена в най-хубавите си дрехи, отиде в Хуайтхол, в най-голямата сграда, в която някога беше влизала. Чака два часа, ненатрапчива, с широко, тревожно разтворени очи и гънка между веждите. На всеки половин час ставаше и бодро питаше разсилния: „Надявам се, че не сте ме забравили, господине. Нали ще имате грижата?“ Държанието ѝ се хареса на разсилния и той ѝ каза:

— Добре, госпожо. Много са заети, но ще гледам някак си да ви вкарам.

Накрая, когато той успя да я „вкара“ при един сериозен господин с очила, тя беше така смазана от изключителната важност на момента, че загуби дар слово.

„Божичко мой! — мислеше тя, а сърцето ѝ пърхаше като на пиле. — Никога няма да ме разбере! Няма да успея да го накарам да ме разбере!“ Видя мъжа си, потънал в безнадеждно отчаяние, децата си недохранени, изоставена глухата вуйна, която вече не ставаше от леглото, допълнителната работа, която щеше да се струпа върху единствения член от семейството, останал да печели пари. И като се задави малко, каза:

— Наистина много съжалявам, че ви отнемам времето, господине, но съпругът ми го отведоха, а ние сме женени вече двадесет години, а той е в Англия повече от двадесет и пет. Много добър човек и работник е. Струва ми се не са знаели това, а също, че имаме три деца и една роднина на легло. Разбира се, германците постъпват много лошо, самият Герхард винаги го е казвал. Но той не е шпионин и си мислех, че ще можете да направите нещо за нас, господине, още повече, че аз съм англичанка.

Господинът, който гледаше покрай нея, отвърна уморено:

— Герхард, ще проверя. Но ни се налага да правим някои много неприятни неща, госпожо Герхард.

Дребничката госпожа Герхард, която не беше толкова глупава да не разбере, че това е краят, каза настойчиво, а вълнението разтвори още повече и без това големите ѝ очи:

— Съзнавам, разбира се, че се е вдигнал голям шум и вестниците настояват за това, но хората от нашата улица нямат нищо против него, господине. Той винаги им е правил дребни услуги и ми се струва, че в неговия случай може да се направи някакво изключение.

Забеляза, че господинът присви устни при думите „голям шум“ и вече гледа нея, а не стената.

— Несъмнено Комисията е разгледала неговия случай, но ще попитам. Довиждане.

И свикнала да не се натрапва, госпожа Герхард стана. По страната ѝ се изтъркаля една сълза, но потъна в благата усмивка.

— Благодаря ви, господине. Наистина ви благодаря. Довиждане, господине.

И излезе. В коридора срещна разсилния, който я спря:

— Е, госпожо?

— Не зная — отвърна му тя. — Искам да си мисля, че има и по-лошо от това. Довиждане и ви благодаря за услугата.

После се обърна и тръгна. Чувствуваше се като пребита.

„Има и по-лошо от това!“ не означаваше обаче завръщането на дребничкия Герхард и той остана съответно задържан в името на националната сигурност. Подчинявайки се на нуждата от икономии, госпожа Герхард престана да купува любимите си вестници, защото имаше смътното чувство, че по някакъв начин те са отговорни за станалото. Наложил се да шие в къщи, защото държавната помощ възлизала на около четвърт от онова, което Герхард печелеше. И макар помощта да не стигаше, тя смяташе, че трябва да е благодарна за нея. Но колкото и да е странно, тя не забравяше, че е англичанка и ѝ се струваше необяснимо защо, след като достатъчно страда от раздялата със съпруга, с когото никога преди не се бе разделяла даже и за една нощ, трябва да работи два пъти повече и да яде наполовина само затова, защото той е оказал чест на нейната родина, като я е предпочел пред своята собствена. Но в края на краищата много други скърбяха с далеч по-голямо основание и тя непрекъснато си повтаряше, че има и по-лошо от това особено когато, сама или придружена от малката Вайолет, ходеше в „двореца“, където, както с голямо облекчение прочете в любимите си вестници, се отнасяха с мъжа ѝ като с „принц“. Тъй като не беше богат, го държаха на мястото, наречено „баталиона“, и свижданията им ставаха на базара, където излагаха за продан предметите, изработени от „принцовете“. Господин и госпожа Герхард заставаха пред някоя кукла, преспание, календар или бастун и хванати за ръце, се стараеха да забравят, че са заобиколени от други съпружески двойки, а малката Вайолет се щураше насам-натам и от време на време се хващаше за крачола на баща си. Докато стоеше там, госпожа Герхард мислеше, че има и по-лошо от това и обясняваше на Герхард колко добре върви всичко, как той не бива да се тревожи за тях, колко любезни били полицаите, как вуйната все питала за него, как Мини щяла да получи награда, как той не бива да унива, а да се храни и да си мисли, че положението не е чак толкова лошо и може да има и по-лошо от това. Герхард пък казваше с усмивка, която я пробуждаше като нож в сърцето:

— Няма нищо, Доли. Аз съм добре.

Изсвирваше сирената, той целуваше малката Вайолет и двамата потъваха в мълчание, загледани един в друг. После тя казваше със спокойствие, което не би могло никого да заблуди:

— Е, трябва да тръгвам вече. Довиждане, старче.

А той отвърщаше:

— Довиждане, Доли. Целуни ме.

Целуваха се и, стиснала за ръка малката Вайолет, тя се втурваше през навалищата, като се стараеше да не гледа назад, защото се боеше да не би в някакъв миг да загуби увереността, която ѝ даваше мисълта, че има и по-лошо от това. Но месеците се изтъркаляха, станаха година, година и половина, две години, а тя все така продължаваше да ходи на свиждане при нейния „принц“ в неговия „дворец“. Това посещение се превърна в най-тежкото от всички трудни задължения през седмицата. Защото тя беше не само героиня, но и реалистка и виждаше бръчките на отчаяние не само по лицето, но и в душата на своя „човек“. Отдавна вече не ѝ казваше: „Аз съм добре, Доли“. Имаше потиснато изражение, слабееше, оплакваше се от главоболие.

— Толкова е шумно — непрекъснато разправяше той. — Боже мой, колко е шумно. Нито миг тишина. Никога не си сам. Никога... никога... никога! И ни дават много малко ядене, дажбите са намалени вече, Доли.

Тя започна да му носи скришом храна, но и то не беше кой знае колко, защото в къщи нямаха достатъчно — цените непрекъснато растяха, а и без това намалените ѝ приходи си оставаха същите. Направили въпрос вестниците — това ѝ каза той, — че ги тъпчели като гъски, докато „фрицовете“ потопявали параходите. Герхард, който и без това не беше пълен, отслабна с десетина килограма. По природа пълничка, тя също слабееше, но не го забелязваше, заета по цял ден с работа и погълната от мисли за мъжа си. Голяма мъка беше да го гледа как, като се точеха седмица след седмица, месец след месец, той все повече губеше надежда, а още по-мъчително ѝ беше да прикрива тази своя мъка. Отдавна вече не намираще успокоение в „има и по-лошо“, но не го признаваше, защото иначе щеше да се срине. Внимаваше да скрие от Герхард това, че Дейвид не може да навакса на боя си, защото тя няма с какво да го нахрани както трябва, че вуйната престана да става от леглото и, най-лошото от всичко — все по-голямата студенина и въздържаност на съседите. Може би не искаха да се държат така, а може би пък искаха, защото бяха така устроени, че не можеха да удържат на натиска на масовата психоза, нарушеното спокойствие, висенето по опашки, страха от въздушни нападения, натрупаното

възмущение, породено от разкази за зверства, били те верни или неверни. И въпреки всички добрини, които им беше правила, започнаха да се отнасят с нея по този начин, защото нервите ѝ не издържаха и един-два пъти каза, че е срамота да държат мъжа ѝ, който никому нищо лошо не е направил и по този начин да го карат все повече и повече да се поболява. Даже и нейното самообладание, а тя беше жена, която чудесно умееше да се владее, не издържа на напрежението да го гледа как линее седмица след седмица, докато найсетне престана да приема като оправдание това, че правителството имало да се справя с големи трудности, както непрекъснато я уверяваше госпожа Клайърхю. Така един ден тя употреби думите „честна игра“ и веднага се разпространи, че имала „симпатии към немците“. Оттук нататък тя беше осъдена. Тези, които бяха видели добро от нея, побързаха първи да се държат студено, защото им бе засегнато самочувствието. Гордостта, която живее у всеки човек, макар да е търпелив обитател на Путни, трудно понася мисълта, че е получавал дребни услуги, например когато е бил болен, от някой, който има „симпатии към немците“. Обладавайки духа на истинска англичанка от народа, госпожа Герхард можеше да го понесе, когато се отнасяше до нея, но не когато засягаше децата ѝ. Дейвид се върна насинен и не пожела да каже как е станало това. Мини не получи наградата си в училище, макар явно да я заслужаваше. Това стана точно след началото на последната немска офанзива, но госпожа Герхард не можеше да я приеме за уважителна причина. Мъничката Вайолет два пъти ѝ зададе въпрос, с който ѝ късаше сърцето: „Аз англичанка ли съм, мамо?“

Отвърна ѝ:

— Разбира се, че си англичанка, миличка.

Но обърканата главичка на детето очевидно не се изпълни с убеждение.

А после взеха Дейвид в британската армия. И това накара чашата на търпението в душата на госпожа Герхард да прелее и тя избухна пред своята, останала последна, приятелка, госпожа Клайърхю:

— Според мен това е жестоко, Елиза. Държат бащата като опасен „фриц“ в продължение на години, после вземат момчето му в армията, за да се бие против него. А как ще се оправя без него съвсем не зная.

Дребничката госпожа Клайърхю, шотландка с глостършърски акцент, ѝ отвърна:

— Но ние трябва да ги победим. Те са такива изверги. На теб положително не ти е леко, но ние трябва да ги победим!

— Но ние нищо лошо не сме направили — извика госпожа Герхард. — Не ние сме лошите. Никога не сме искали война. Тази война ни донесе само злини. Трябва да ми върнат или мъжа, или сина — единия от двамата.

— Трябва да влезеш в положението на правителството, Дора, налага им се да вършат неща, които не са приятни.

Госпожа Герхард погледна към приятелката си с трепереща брадичка:

— Съчувствувам им — рече тя най-сетне с тон, който остави у госпожа Клайърхю впечатлението, че Дора е „озлобена“.

И понеже не можеше да забрави това, тръскаше глава всеки път, когато се споменаваше за бившата ѝ приятелка. Госпожа Герхард, която остана без приятели, ако не се брои глухата и болна леля, за която нямаше значение дали има война или не и какво правят германците, стига да ѝ дават да яде, понесе тежко този удар.

Горе-долу по това време настъпи обрат и германците започнаха да търпят поражения. Даже госпожа Герхард, която вече не четеше вестници, научаваше ежедневно за това и сърцето ѝ се отпускате, а в нея малко по малко започна да се връща увереността, че „има и по-лошо“ и че „лошото“, струпало се върху нейния дом, най-после ще се свърши. Смяташе, че вече няма защо да се отнасят така сурово с нейния „човек“, както тогава, когато всички се страхуваха, а може би войната щеше да свърши, преди да изпратят момчето ѝ на фронта. Но Герхард я озадачаваше. Той не се развесели. Изглежда, всичко това го беше наранило твърде дълбоко. И при едно посещение в базара госпожа Герхард мина край отворената врата и мерна за миг причината. Пред смаяния ѝ взор се разкри същински лагер — кафяви одеяла, метнати или свити как да е, отделяха едно от друго безброй мръсни легла, които бяха наредени почти плътно едно до друго, острото ѝ обоняние улови полъх на струпани хора, а до ушите ѝ достигна равномерен шум. Значи тук, в това мръсно и шумно място, претъпкано с мръсни мъже като тези, които виждаше да се търкалят по леглата или да седят приведени по тях, заети със своята работа,

прекара тридесет месеца нейният мъж. Той поне се бе запазил спретнат, а може би това ставаше само в дните, когато тя идваше на посещение. И все пак той живееше по този начин! Когато тръгна към къщи сама — вече не водеше малката Вайолет на свиждане с бащата-германец, даде воля на скръбта си. Разбрала бе, че каквото и да стане с него оттук нататък, даже и да се върне при нея, той никога няма да може да се освободи от преживяното през тези месеци.

А после дойде онази утрин, когато тя, заедно с останалите обитатели на Путни излезе навън от вратата при звука на сирените с мисълта, че има въздушно нападение и като видя усмивка на беззъбата уста на една от стариците съседки, чу радостните възгласи на момчетата от училищата на съседната улица и разбра, че е дошъл мирът. Тогава сърцето ѝ преля, влезе вътре и се отпусна на един лъскав стол в празната всекидневна. Лицето ѝ се сви, бликнаха сълзи и тя заплака, сама в студената стая. Плачеше от облекчение и неимоверна благодарност. Свърши се! Най-после се свърши! Очакването, продължителното страдание — копнежът по нейния „човек“, скръбта по всички тези бедни момчета в калта и страшните ями от снаряди, боевете и нарастващият ужас и тревога по собствения ѝ син — с всичко това се свърши! Сега ще пуснат Макс, Дейвид ще се върне от армията, хората вече няма да са нелюбезни и зли с нея и децата!

Така си мислеше една обикновена лондончанка, която свързваше мира с добрата воля. Пресуши сълзите си и се изправи, вгледа се в евтиното огледало над празното огнище. Лицето и се беше сбръчкало, косата ѝ — посивяла. Вече повече от две години нейният „човек“ не я бе видял без шапка. Какво ли ще каже той? И тя започна да разтрива, да разтрива страните си, за да ги направи отново гладки. После я загриза съвестта и изтича горе в стаята, където лежеше глухата вуйна. Взе саморъчно изработената мида, която Герхард беше направил за „вуйна“, преди да го приберат, и викна в нея:

— Мир, вуйно, мирът дойде! Помисли само, мирът дойде!

— Какво, какво? — попита глухата.

— Мир, вуйно, мир!

Глухата дама се понадигна и в черните ѝ безизразни очи, сред сбръчканата кожа, проблесна някакво съзнание:

— Така ли? — рече тя с дървения си глас. — Толкова съм гладна, Доли, не е ли време да ми донесеш да ям?

— Точно това щях да правя, миличка — отвърна госпожа Герхард и се забърза надолу по стълбите, за да приготви на глухата жена паница с хляб, пипер, сол и лук, а мислите се надбягваха из главата ѝ.

През целия ден, и на следващия, и на по-следващия тя отново и отново с успокоение си мислеше, че положението не е чак толкова лошо, че има и по-лошо и чакаше деня, за да посети своя „принц“ в неговия „палат“. Намери го в някакво странно и жалко състояние на духа. Новината бе предизвикала прекалено силни и разнообразни чувства сред тези хиляди мъже, струпани на куп и отделени в продължение на толкова месеци от нормалния живот. През целия този час и половина, който имаше на разположение, тя отчаяно се опитваше да го убеди, че всичко вече е свършило, че можеше да бъде и по-лошо, но той беше изпълнен с прекалено силен страх и съмнение, така че тя си отиде оттам усмихната, но напълно изтощена. И постепенно, докато минаваха седмиците, тя разбра, че всъщност нищо не се е променило. Изпълнена с надеждата, че всеки ден Герхард може да се върне, тя се погрижи да са готови чехлите и дрехите му, поддържаше в готовност и мъничката баня, за да може той да се окъпе както трябва. Даже купи шише бира и някои от неговите любими туршии, като отдели пари от собствената си храна, и започна отново да купува вестника, готова да забрави станалото. Но той не се връщаше. И много скоро вестникът я осведоми, че английските пленници се връщали — повечето били в толкова ужасно състояние, бедничките, че от сърцето ѝ закапа кръв и тя се изпълни с бурен гняв срещу онези жестоки хора, които са се отнасяли с тях по този начин, но той също така я осведоми, че ако зависи от редакцията, в бъдеще в страната няма да търпят нито един „фриц“. Употребени бяха думите: „Изпратете ги всичките там, отдето са дошли!“ Отначало не разбра, че това се отнася и до Герхард, но когато то достигна до съзнанието ѝ, пусна вестника като опарена. Да не му разрешат да се върне в собствената си къща, при семейството си, да не го оставят да живее тук, след всичко, което направиха с него, а той нищо не им е направил! Да не го оставят тук, а да го пратят в онази ужасна страна, която почти е забравил през изминалите тридесет години, след като има жена англичанка и деца англичани! Това беше ужасно! То беше толкова лошо, че тя никак не можеше да си представи какво по-лошо би могло да има. Излезе навън. В тъмното

югозападният вятър подкарваше пред себе си дъжда. Вдигна поглед към вечерното небе и тихо простена. Не можеше да е вярно и все пак, каквото казваха в нейния вестник винаги излизаше вярно, като това, че прибраха Герхард, че му намалиха дажбата. И от далечното минало изплува споменът за господина от голямата сграда на Хуайтхол, как той сви устни и рече: „Налага ни се да правим някои много неприятни неща, госпожо Герхард.“ Защо трябва да ги правят? Нейният „човек“ никога на никого зло не е сторил! И в нея се надигна океан от горчивина и почти я задуши. Тези господа във вестниците — защо трябва да пишат такива неща? Нямаха ли сърца, нямаха ли очи да видят нещастията, което доवлякоха на главите на обикновените хора? „Нищо друго не им пожелавам — само да им се случи това, което донесоха на мен и на него, нищо друго не им пожелавам!“ — неистово помисли тя.

Дъждът я шибаше по лицето, мокреше посивялата коса, охлаждаше парещите очи. „Не трябва да се озлобявам“ мислеше тя и като се наведе в тъмното, докосна стъклото на мъничкия парник, прилепен до топлата стена на кухнята, сгряван хитроумно от тръбата с топла вода, която нейният „човек“ инсталира там едно време, когато се занимаваше с такива полезни неща. В нея имаше една роза и няколко немощни дребни хризантеми. Пазеше ги за празничната трапеза, когато той се върне у дома, а сега! Какво да прави сега, след като той няма повече да се върне? Вдигна се. Див и мрачен, над мокрите покриви минаваше черен облак, но на едно място небето беше чисто и там блестяха една-две звезди. В тъмното те изглеждаха още по-ярки. „Трябва да си мисля, че има и по-лошо, или няма да мога да го понеса“, помисли тя и влезе да приготви кашата за вечеря.

За нея зимата премина в страхотна тревога. „Репатрирайте фрицовете!“ Този повик продължаваше да наднича от вестника като някакъв призрак от ужасяващ, повтарящ се кошмар. Ежеседмичните посещения при Герхард също й даваха солидни основания за ужас. Той понасяше всичко много тежко и понякога тя мислеше, че с него става „нещо“. Беше доловила това, което лекарите биха определили като начало на мозъчно размекване. Възможността да го изпратят в родната му страна го хвърляше в паника.

— Няма да издържа, Доли — казваше той. — Какво ще правя там, ако изобщо вече мога нещо да правя? Нямам приятели. Нямам

къде да отида. Направо ще се загубя. Страх ме е, Доли. Как ще дойдете там ти и децата? Няма да мога да ви изхраня. Аз и себе си няма да мога да изхраня.

А тя му говореше:

— Горе главата, старче! Има и по-лошо! Помисли за останалите!

И макар че ѝ беше жал като гледаше всичките тези бедни „принцове“ и техните семейства, като си представяше техните страдания, това, че има и по-лошо ѝ помагаше да понесе своето собствено страдание. И той поклати глава:

— Не, аз повече няма да те видя.

— Ще те последвам — отвърна му тя. — Не бой се, Макс, ще работим на полето и аз, и децата. Все някак ще се оправим. Съвземи се, миличък! Всичко скоро ще свърши. Няма да те оставя, Макс, хич не се страхувай, но те няма да те изпратят, няма да направят това.

Но изведнъж сякаш парче лед притисна сърцето ѝ при мисълта: „Ами ако го направят? Вуйна! Момчето! Момичетата! Как ще се справя, ако го направят?“

После започнаха да се появяват дълги списъци и големи групи от хора бяха изринати като с лопата обратно в страната, чийто език някои от тях бяха почти забравили. Името на Герхард все още не се появяваше. Окачваха списъците в деня след ежеседмичното посещение на госпожа Герхард и тя настояваше в случай, че името му наистина се появи там, да протестира против репатрирането. Само след дълго увещаване успяваше да го накара да събере достатъчно енергия да обещае.

— Има и по-лошо, Макс! — го увещаваше тя. — Ти имаш син в британската армия. Те никога няма да те изпратят. Няма да са толкова жестоки. Не се давай, старче!

Името му се появи, но го махнаха и въпросът остана висящ, а ужасяващото напрежение продължаваше. Кошмарният призрак преследваше госпожа Герхард от страниците на любимия ѝ вестник. Не престана да го чете, защото, доколкото това беше възможно при нейното добро сърце, тя го мразеше. Той бавно убиваше нейния „човек“ и всичките ѝ шансове за бъдещо щастие. Мразеше го и все пак всяка сутрин го прочиташе. Розата и мършавите кафяво-червени хризантеми бяха последвани от пролетни цветя — няколко издръжливи

януарски кокичета, после едно след друго започнаха да се появяват сини теменужки и бледи нарциси, наречени „ангелски сълзи“.

Мирът се забави, но цветята израснаха много преди времето си в мъничкия парник до кухненската стена. И един прекрасен ден госпожа Герхард получи едно странно писмо, с което ѝ съобщаваха, че Герхард се връща. Няма да го изпращат в Германия! Той се връща у дома! Днес, още днес, всеки момент той може да бъде отново при нея! Ако не се броят ежеседмичните писма на сина ѝ, който все още беше в армията, тя отдавна не получаваше нищо. Когато го получи, мажеше с маргарин филията на вуйна си за закуска. Поради голямото вълнение я намаза дебело, ужасно дебело и прахоснически, после пусна ножа и изхлипа, засмя се, склочи ръце на гърдите си и без причина и рима запя: „Чуй как пеят ангелите-вестители!“ Момичетата бяха отишли вече на училище, вуйна ѝ горе в стаята не можеше да чуе, никой не я чу, нито пък я видя как внезапно се свлече на дървения стол и с ръце протегнати от двете страни на чинията с хляб и маргарин, изплака сърцето си на бялата чиста маса. Връща се в къщи, връща се в къщи, връща се в къщи! Край на лошото! О, небе!

Мина четвърт час, преди да е в състояние да отговори на чукането на вуйна ѝ по пода — знак, че старицата очаква с нетърпение закуската. Бързо направи чая и се качи горе при нея. Дългото посивяло лице на жената лакомо просветна, като видя колко дебело е намазан маргаринът, но дребничката госпожа Герхард не каза нито дума за повода на това пиршество. Само гледаше единствения си приятел как яде, а от очите ѝ продължаваше да се процежда влага и да се стича по зачервените страни и още продължаваше да тананика на ум:

*„Мир и милост добра
носи на земята детето Исус...“*

После, без да каже дума, изтича навън и постави чисти чаршафи на леглото, в което спяха двамата с нейния „човек“. Беше като на тръни, не можеше място да си намери и цяла сутрин чисти. Към пладне излезе навън в градината и откъсна всички цветя, които растяха под стъклото — кокичета, минзухари, „ангелски сълзи“, почти две дузини цветя. Занесе ги във всекидневната и разтвори широко

прозорците. Слънцето блестеше и лъчите му осветиха пръснатите по масата цветя, в очакване да бъдат превърнати във венец на победното щастие. Докато стоеше и ги опипваше, късаше нежно по мъничко от стеблата им, за да траят по-дълго във водата, долови, че някой я гледа през прозореца на улицата. Вдигна поглед и видя госпожа Клайърхю. Забрави станалото, огорчението от измяната на приятелката ѝ я напусна и тя подвикна:

— Влез, Елиза. Виж ми цветята!

Госпожа Клайърхю влезе, облечена в черно, с издължени скули, с отпуснати коси и уголемени от страдание очи. Госпожа Герхард видя как в тях се появиха сълзи и започнаха да се стичат по страните ѝ и извика:

— Но защо? Какво е станало, мила?

Госпожа Клайърхю се задави:

— Детето!

Госпожа Герхард изпусна „ангелската сълза“, която държеше, и се спусна към нея:

— Какво се е случило? — извика тя.

— Умря! — отвърна госпожа Клайърхю. Умря от инфлуенца. Днес ще го погребваме. Не мога... не мога... — неудържимо хлипане прекъсна думите ѝ. Госпожа Герхард я прегърна с една ръка и притегли главата ѝ на рамото си.

— Не мога... — изхлипа отново госпожа Клайърхю — не мога да намеря цветя. Като видях твоите и се разплаках.

— Но ето на, вземи ги! — викна госпожа Герхард. — С най-голямо удоволствие ще ти ги дам, миличка.

— Не бива! — задави се госпожа Клайърхю. — Не заслужавам.

Госпожа Герхард започна да събира цветята.

— Вземи ги! — рече тя. — Просто да не повярваш. Детенцето! Вземи ги! Хайде не плачи! Отървал се е от много мъки. Има и по-лошо, миличка.

Госпожа Клайърхю отметна глава:

— Ти си безкрайно добра, същински ангел!

И като сграбчи цветята, забърза навън. Черната ѝ фигура затъмни за миг слънцето в прозореца.

Госпожа Герхард стоеше права до празната маса и си мислеше:

— Бедничката. Радвам се, че ѝ дадох цветята. Много добре стана, че не ѝ казах за връщането на Макс!

Наведе се и взе от пода „ангелската сълза“, която бе изпуснала, сложи я в чаша с вода и постави чашата там, където падаше слънчевата светлина. Все още стоеше загледана в бледото и стройно цвете в грубата чаша, когато чу да се чука на вратата на всекидневната и отиде да отвори. На вратата стоеше нейният „човек“ с голям пакет, завит в кафява хартия. Стоеше тихо, с наведена глава, с посивяло лице.

— Макс! — извика тя, а през главата ѝ се мярна мисълта: „Той почука на вратата! Та това е неговата врата... Той почука на собствената си врата!“

— Доли? — рече той. В гласа му прочете някакъв въпрос.

Прегърна го, притегли го в стаята и като затвори вратата, се вгледа в лицето му. Да, това беше неговото лице, но в очите му блуждаеше нещо, просветваше, угасваше, просветваше, угасваше!

— Доли — рече отново той и стисна ръката ѝ.

Тя го притегли към себе си и зариде.

— Не съм добре, Доли — промърмори той.

— Разбира се, че не си добре, миличък мой, но скоро ще се оправиш. Сега си си в къщи и при мен. Ела на себе си, човече!

— Не съм добре — повтори той.

Взе му пакета от ръцете и като грабна „ангелската сълза“ от чашката, му я закачи на сакото.

— Ето и за теб едно пролетно цвете, Макс. Пролетно цвете от твоя собствен мъничък парник. Ти си си отново у дома, отново си у дома, мили мой. Вуйна е горе, момичетата скоро ще се върнат и ще обядваме.

— Не съм добре, Доли — рече той.

Изпаднала в ужас от това повтаряне, тя го притегли на мъничкото канапе и седна на коляното му.

— Ти си си у дома, Макс! Целуни ме, миличък мой! — притисна главата му към гърдите си и започна да го люлее назад-напред. Копнееше да види лицето му, а в същото време се боеше, че ще зърне там това блуждаещо „нещо“ да просветва и гасне. — Виж какво, миличък. Приготвила съм ти бира. Искаш ли чашка бира?

Устните му се помръднаха, чу се звук, който странно напомняше на мяскане. Ужаси се. Толкова малко живот имаше в тази реакция.

Той се притисна към нея и немощно повтори:

— Да, след ден-два ще бъда добре. Те ми разрешиха да се върна... Не съм добре, Доли — и се пипна по главата.

Тя го притисна още по-силно към себе си и като се люлееше, заедно с него, повтаряше шепнешком, както котката мърка на котенцата си:

— Всичко е наред, миличък мой... скоро ще се оправиш... скоро ще се оправиш! Има и по-лошо, Макс!

1919 г.

---

[1] Квартал в Лондон. — Бел.пр. ↑

СТРАННО НЕЩО

Неотдавна бях в съвсем непозната за мен част от Западна Англия и една хубава, но доста студена мартенска утрин излязох на дълга разходка, обезсърчен, изпаднал в едно от онези отчаяни настроения, които периодично потискат писателите, изпразнени от идеи и увереност. Борбата с тях, споделя един приятел, прави професията на перото „мъжествена“. „Да — мислех аз, — макар да беше свеж въздухът и слънцето да светеше, нищо не ми идва напоследък, няма ги проблясъците на светлина, внезапно очертали се видения, които развеселяват и стоплят човеку душата и пускат в действие неговите мисли, неговото перо. Лоша работа!“ А погледът ми се плъзгаше по височинките и долчинките, горите, пустоша и скалите на тази чудесна местност, възприемаше нейната хубост с дълбоката незадоволеност на човек, който вижда красотата и чувствава, но не може да я предаде. Високият плет покрай пътя беше наскоро подкастрен и се виждаше далеч из нивите, из безлистните гори, оцветени от розово-кафявите клонки на букака и брезите и тъмнооранжевото на листвениците. Изведнаж нещо ярко, някакво черно-бяло раздвижване на въздуха привлече погледа ми. „Аха — помислих, — сврака. Две! Хубаво! Това знамение ли е?“ Птиците се вдигнаха от края на една нива. Тези птици имат най-красив полет — летяха с извивки и пърхаха и скоро се загубиха в гората отсреща, но оставиха нещо у мен, в сърцето ми. Изпълних се с повече надежди, бях по-малко склонен да мисля за духовната си немощ, повече в състояние да попивам местността, през която минавах. Като превах следващата височина по виещия се път, чух бодрия звук на камбани и след по-малко от триста метра стигнах до селски площад. Там имаше събрани групички мъже, облечени в тъмни дрехи, светли връзки и меки шапки и жени, пременени в пълния блясък на празничната селска премяна. Стояха и приказваха пред една стара, сива черква с квадратна камбанария.

„Какво ли има — се питах. — Не е неделя, нито рожденият ден на владетел, а освен това тук не празнуват така празниците на

светците. Трябва да е сватба. Е, това е късмет! Да влезем и да видим!“ Минах покрай групите чакащи, влязох в черквата и продължих по централната пътека между столовете. Много от хората бяха обърнати към вратата, чуваше се шум и шепот, който е присъщ и допустим на сватбена церемония. Когато преди векове са градили черквата, изглежда, и тук са се ръководили от божията повеля „Плодете се, множете се!“, както е било навсякъде в отдалечените енории. Цялото население можеше да се събере на четвърт от наличното място. Имаше висок таван, вътре миришеше на меча лой и възбудата сгорещяваше хората. Такава възбуда не ми се е случвало да видя на село.

Камбаните, които дотогава биеха с някакво вяло веселие, изведнаж забързаха и затрещяха — признак, че се задава булката и хората, край които минах на идване, започнаха да се стичат вътре. Зърнах един млад мъж, почти момче, който, ако се съди по това, че се правеше на незаинтересован и кършеше облечени в ръкавици ръце, а и по стеснителната усмивка на хубавото му и открито лице, очевидно беше женихът. Хареса ми, защото нямаше вид на недоद्याн селяк, а лицето му имаше непринуден и благ израз. Но на него никой не обръщаше ни най-малко внимание. Всички чакаха булката. Възбудата обхвана и мен. Как ли ще изглежда младото момиче? Обикновена селска девойка с червендалесто лице и заешки очи, с опънати по тялото дрехи и груб воал, или пък като онова девойче, което срещнах веднаж в планините на Уелс и по-хубаво от него не бях видял. Наведох се и запитах една жена с червено като ябълка лице, която седеше на съседната пейка:

— Бихте ли ми казали, кое е момичето?

Тя ме огледа предпазливо със сивите си кръгли очи, както човек гледа непознати хора, и ми отвърна:

— Та не знаете ли? Нашата Гвен Мара — най-хубавото, най-умното момиче по тези места — и като посочи с палец забравения жених, добави: — Това момче има късмет. Тя наистина е слънчево и добро момиче.

Това обяснение не ме задоволи особено и се приготвих за най-лошото.

Вълнение, раздвижване, шумолене на дрехи!

Както всички други и аз се обърнах съвсем непристорено да я видя. Тя идваше по пътеката, облеганата на ръката на човек със сурово,

малко циганско лице, облечен в празнична селска носия.

Мога да ви кажа само, че докато я гледах да върви към мен по средата на тази сива черква, сред всичките тези облечени в тъмни дрехи хора, ми се стори, че оттам преминава игрив слънчев лъч. Не бях виждал такова щастливо, сладко и лъчезарно лице. Усмивната, развълнувана, почти забравила това, което я заобикаляше. Грубият воал не можеше да скрие златото в косите ѝ, игривите ѝ очи бяха ясни и тъмни като дълбок вир — тя беше прекрасна гледка. Идваше ми на ум да я сравня с младо ябълково дърво, с огрени от пролетното слънце цветове. Нейното веселие беше заразително, защото идваше от неподправената ѝ доброта. Испитах голямо облекчение, че ми бе харесало лицето на младото момче и имах чувството, че отива в добри ръце.

В черквата имаше само ранни жълти нарциси, но тези първи деца на слънцето особено подхождаха за сватбата на момичето. Когато излезе, я обсипаха с тях и онези жалки конфети, без които, изглежда, и най-обикновените хора не могат да поемат пътя на щастието. Има неща в нашия живот, които ни карат да се чувствуваме добре — слънчевата светлина, музиката в повечето случаи, всички цветя, много деца, някои животни, облаци, планини, песента на птиците, синьото небе, танците и тук-там лицето на някое младо момиче. Тогава имах чувството, че всички присъстващи там бяхме в приятно настроение само затова, защото я зърнахме.

След като тя си отиде, се намерих до един куц старец с бакембарди и чудесни очи, който продължаваше да се усмихва след като файтонът съвсем изчезна. Може би забеляза, че и аз се усмихвам, защото каза:

— Чудно нещо! Когато се жени такова момиче, нещо те кара цял да се разтрепериш — видя ме да кимам и добави: — Чудесно момиче, сигурно ще ни липсва. Нямаме си друга като нея.

— Това баща ѝ ли беше? — попитах, просто за да кажа нещо, но той ме изгледа доста изпитателно и поклати глава:

— Не, тя няма родители. Господин Мара ѝ е така да се каже вуйчо. Не, тя си няма родители — повтори той и в гласа му се четеше хем неудобство, хем някакво самодоволство, сякаш знае неща, които не иска да каже.

И понеже нямаше повече за какво да чакам, отидох до селската кръчма и си поръчах хляб и сирене. Вътре мъжката част от паството си смазваше шумно вътрешностите, а на мен като чужденец ми предоставиха верандата. Приключих с простия си обяд навън на мартенското слънце, платих и отново поех. Хванах напосоки един от трите обточени с дървета селски пътища, които излизаха от дъното на площада и закривуличих по него между високите ридове, в щастливо неведение за това къде ще ме изведе той. А това е съществена част от удоволствието на такива разходки на село. Не минах край нищо и никого, ако не се смята една къща в долчинката и една ферма горе на високото. По тези места пролетта идва късно и дърветата не бяха напъпили. От време на време между припламванията на слънчевата светлина вятърът носеше наоколо снежен прах. При група борове пътят рязко извиваше и се спускаше надолу към дълга селскостопанска постройка, навътре в един двор, в който имаше три каруци и празна кола с надлъжни седалки, с щръкнали нагоре стръки. На седалките имаше смачкани нарциси, а по пода конфети и това ми показва, че без да искам, съм се натъкнал на къщата на невястата, където без съмнение вече седяха на сватбен обяд.

Задоволих любопитството си само донякъде, като огледах покритите с лишеи камъни и сламения покрив на постройката, гълъбите, прасетата и кокошките, пуснати на свобода из двора, и продължих по пътя, който извиваше нагоре и надясно покрай малък поток. От лявата ми страна имаше дълга гора от лиственици, а отдясно — неравни ниви с много дървета. Пътят свършваше при един вратник под стръмно бърдо със скалист и остър връх. Застанах облегнат на най-горната летва, като се колебаех дали да се изкача горе или не. Повечето от орловата папрат бяха окосили през есента. На по-малко от сто метра горяха преципа. Ниските, кървавочервени пламъци и синия дим, жълтите цветове на преципа, слънчевата светлина и отделните снежинки, които прехвърчаха, се примесваха в едно удивително съчетание от цветове.

Реших да се изкатеря на върха и вече минавах през вратника, когато забелязах някаква жена да седи на един камък под стената, която минаваше покрай дърветата. Държеше с ръце главата си и се клатеше напред-назад. Навярно очите ѝ бяха затворени, защото не ме забеляза. Носеше синя рокля от шевиот, беше сложила шапката до себе

си, а тъмната ѝ коса се пилееше по лицето, лице подпухнало и червено, диво и сащисано. Лице, което някога е било красиво, а сега вече загрубяло от живота и подпухнало от силното вълнение. Покъртителна гледка. Облеклото, шапката, прическата — всичко напомняше на град и на това неназовимо, присъщо на жените, чиято работа е да привличат мъжете. И все пак в нея имаше нещо циганско, сякаш не винаги е била в града.

Тази обезумяла от жал жена, скрита сред природата, беше една покъртителна гледка, пред която човек не може да остане безразличен. Стоях там и не знаех какво, за бога, да направя, а тя продължаваше да се клати напред-назад, корсетът ѝ проскърцваше, от устата ѝ излизаха слаби стенания. Внезапно клюмна, ръцете ѝ се свлякоха отстрани, сякаш припадна. Как да продължа разходката си и да я оставя в такова състояние? Но пък и как да се намесвам в нещо, което не ми приличаше на обикновено физическо страдание?

Стоях разколебан и я наблюдавах. Този кът беше доста заветен, слънцето почти пареше и в миговете на пълно безветрие до нас достигаше дъхът на горящите тръни. Дълго време тя не помръдна даже с пръст, докато накрая започнах да си мисля, че наистина е припаднала и отидох при нея. От отпуснатото ѝ тяло лъхаше на пот и стара теменужена пудра. Източният вятър беше зачервил страните ѝ, но по тях все още личаха следи от червило. Под предизвикателната външност всъщност имаше един похабен от живота човек. Задъхваше се и хлипаше.

Събрах смелост и я докоснах по ръката. Тя вдигна глава и погледна нагоре. Най-хубавото у нея бяха очите. Навярно някога са били много красиви, а сега, зачервени от вятъра, ме огледаха диво и сащисано, но след миг придобиха особения полусмел, полупотаен израз на жените от известен вид. Мълчеше. В смущението си извадих плоската с портвайн, която винаги нося със себе си на разходка и изпелтечих:

— Моля да ме извините... Не се ли чувствувате добре? Бихте ли...? — и като отвих капачката поднесох плоската.

За момент тя гледаше, без да разбира, после я взе и рече:

— Много мило от ваша страна, май имам нужда от такова нещо — поднесе плоската към устните си и отпи с отметната назад глава. Дали заради издайническата мекота на гласните, или пък заради

естествено силните очертания на наведеното назад тяло, но сякаш от нея внезапно се смъкна перушината на градската птица.

Подаде ми изпразнената до капка плоска, усмихна се недружелюбно и каза:

— Като ме видяхте да седя така, сигурно си помислихте, че нещо не съм в ред.

— Помислих, че сте болна.

Засмя се без следа от веселие и промърмори:

— Съвсем не бях на себе си, а? — после добави с някакво ожесточение. — И имаше защо. След толкова години отново видях родното място.

Виното като че проясни тъмните ѝ очи и им даде кураж да ме оглеждат от горе до долу, да си припомнят дали някога не са ме виждали и да ме преценяват какво ли представлявах от себе си. После каза:

— Тук съм родена. От тези места ли сте?

Поклатих глава:

— Не, от другия край на Англия съм.

Засмя се и след като помълча малко отсече:

— Бях на сватба. За първи път от момиче.

Някакъв инстинкт ми подсказа, че трябва да замълча.

— Бях на сватбата на собствената си дъщеря и никой не ме позна! Пък и как ли да ме познае!

Седнал бях срещу нея на един камък в завета на стената и при тези думи я изгледах с нескриван интерес. Тази загрубяла, похабена, подозрително напарфюмирана проститутка — майка на сладкото, слънчево дете, което току-що бях видял да женят? И отново някакъв инстинкт ме накара да премълча, че съм бил на сватбата. Само промърморих:

— Струва ми се, че като минавах по пътя видях конфети в двора на онази къща.

Отново се засмя.

— Конфети — онези мънички розови и бели, и сини нещица? Да, от тях имаше много — и с ожесточение добави: — Собственият ми брат не ме позна, камо ли моето момиче. Пък и как да ме познае? Не ме е виждала от мъничка. Беше такова засмяно дребосъче... — тя гледаше покрай мен с израз, който четем в очите на хора, вторачени в

отдавна миналото. — Сигурно сме се смели, докато сме я зачевали. Беше точно тук... през лятото. Онази нощ имаше нещо в кръвта ми... — погледна ме и добави: — Понякога с момичетата се случва такова нещо и почти винаги то ги разсипва. Сега съм само на тридесет и пет години и съм почти свършена. И какво друго може да се очаква? Аз съм жена за забавление. Наистина онази нощ ми видя сметката. И баща ѝ е мъртъв.

— Искате да кажете, че заради детето?

Кимна.

— И така би могло да се каже. Накараха ме да заведа дело срещу него. Той не искаше да плати, та отиде да се запише войник, а след две години го убиха в Боерската война. Значи може да се каже, че и него това го свърши. Но тя е жива и здрава. Чудно момиче! По-хубава няма от нея! Не е ли странно това?

Загледа се пред себе си и потъна в мълчание. Аз не намирах какво да кажа, само бавно осъзнавах колко странна беше тази история. Това момиче, този слънчев лъч, за което хората говореха сякаш за светлината на своя живот, е довело с появата си на бял свят провала на тези, които са я създали!

Жената продължи монотонно разказа си:

— Странно как научих, че ще се жени! Каза ми един селянин, който идва при мен редовно, когато ходи на пазара в Ексетър. Открай време зная, че живее близо до моето родно място. „Във вторник ще има сватба, ми разправя той, бих желал да съм на мястото на младоженеца. Това е най-хубавото, най-слънчевото момиче, което съм виждал.“ Каза ми и откъде е тя и така разбрах. Този следобед му се сторих малко особена. Но не ме знаеше коя съм, макар че сме ходили заедно на училище, а аз за нищо на света не бих му казала — поклати глава. — Не зная защо ви разказах всичко това. Днес не съм на себе си, ама съвсем не съм.

И ме изгледа подозрително и едновременно с това умолително, та аз побързах да кажа:

— Няма нищо страшно. Не познавам никого наоколо.

Въздъхна.

— Много мило беше от ваша страна. Понякога ми се ще да говоря. И така, след като си отиде, си рекох: „Ще си взема почивка и ще отида да видя как се жени дъщеря ми“ — засмя се. — По мене

никога никой не е хвърлял такива розови и бели, и сини нещица. За мен с това се свърши през онази нощ, когато луната влезе в кръвта ми. Имах много суров баща. Не ми беше лесно, докато родих, но после, когато не можах да накарам бащата да се ожени за мен и той се измъкна и избяга, те направиха живота ми непоносим — баща ми и мащехата. Как съм плакала! Олеле божичко, как съм плакала! Тогава бях мекушава, така и не съм си лягала със сухи очи. Никога! Жестоко е да караш едно младо момиче да плаче!

— Значи избягахте? — я попитах тихо.

— Най-смелата постъпка в живота ми. Сърцето ми се късаше, че трябва да оставя детенцето си. Но или трябваше да го направя, или да се удавя. Мекушава бях тогава. Избягах с един младеж — устройваше обзалагания по спортни състезания. Луд беше по мене, но не ме взе за жена. Намери се друга, която повече го заслужаваше. Посочи с ръка горящия прецип и добави: — Като малка идвах тук да им помагам да го подпалват — и се разплака. Но това не беше така мъчително и тревожно както първия ѝ израз на отчаяние, защото, изглежда, вече ми се струваше нормално.

Отстрани на коловоза край портата имаше захвърлен стар ботуш. Втренчих се в него, за да не я гледам. Сред камъните и дивите растения, разнебитеният черен предмет беше в този ден на странно смесена красота, така не на мястото си, както нещастната жена, която се връщаше към своята младост. И във въображението ми изникна същото онова място така, както сигурно е изглеждало в онази нощ, когато „в кръвта ѝ е влязла луната“ — странна фраза — и двете млади тела във високата папрат в топлата и тъмна тишина, поддали се на повика на кръвта си. От все още синьото небе започнаха да падат и да се въртят снежинки и да минават над главите ни по посока на кървавочервените пламъци и дима. Те посипаха косата и раменете на жената. Тя изхлипа и едновременно с това се засмя, вдигна ръка и започна да ги лови като малко дете.

— В странен ден се жени моето момиче — рече тя. После добави с ожесточение. — Така и няма да знае за майка си. И има късмет! После грабна от земята шапката с пера и стана — Трябва да тръгвам, за да хвана влака, иначе ще закъснея за една среща.

Сложи шапката на главата си, разтърка лицето, изтупа и приглади дрехите си и постоя така, загледана в горящия бурен.

Покрита отново с градската перушина, възстановила обичайната напереност, тя приличаше повече от всякога на захвърления ботуш — не подхождаше на местността.

— Глупаво постъпих, че дойдох, само се разстроих, а човек не бива да се разстройва повече, отколкото му се налага, ама наистина. Довиждане и благодаря за пиенето — то ми развърза езика съвсем, нали?

Погледна ме, но не със своя професионален, а със съвсем по човешки удивен взор. — Казах ви, че моето дете си беше едно засмяно дребосъче. Радвам се, че все още си е такава. Радвам се, че я видях — за момент устните ѝ потрепераха, после кимна с престошена дързост. — Сбогом! — и мина през вратника надолу по тесния селски път.

Поседях там на слънчевата светлина още няколко минути, след като си отиде. После станах и отидох при горящия прецип. Люлеещите се пламъци и синият дим бяха живи и красиви, но оставяха след себе си обгорели скелети.

„Да — мислех си аз, — след седмица или две мъничките зелени тревички ще набодат навън към слънцето. Така върви светът! Новото идва за сметка на старото. Странно нещо!“

1916 г.

БІВШІЯТ НОМЕР 299

I

Управителят беше объркан. Човекът се усмихваше така особено. Няма и съмнение, че с образовани затворници, като доктори, адвокати и свещеници, не можеш да се разделиш без известно неудобство. Тук няма как да отпратиш с обикновеното: „Дай си ръката! Надявам се, че ще вървиш по правия път и ще имаш късмет!“ О, не! С изтичането на присъдата джентълменът възприемаше отново равноправно държане, преставаше да е само един номер, преставаше да е име без обръщение, към което законът и вестниците, с тяхното безпогрешно чувство за редно и нередно, го свеждаха веднага след, а понякога даже и преди обвиняемият да бъде осъден. Номер 299 беше отново доктор Филип Рейдър, облечен в костюм от тъмносив туид, строен и гъвкав, със стоманеносива коса, пусната навреме да порасне, за да е готов за външния свят, с дълбоко хлътнали бляскави очи и особена усмивка. Изобщо труден случай. И управителят внезапно реши да каже само едно „Е, довиждане, доктор Рейдър!“, но установи, че протегнатата му ръка не влиза в допир с каквото и да е.

Значи така, а — този излиза предизвикателно настроен. Управителят сметна това за прекалено, след като онзи е прекарал при него повече от две години, и мислено се върна назад в спомените си за затворника: Незаконен аборт! Необщителен. Поведение — примерно. Сведенията на свещеника: с този нищо не става, или нещо подобно. Работата — в книговезницата. Точно така! Но над всичко оставаше споменът за една висока, гъвкава фигура, с широка вълча крачка по време на разходка. Ето го сега пред него! В този момент високият управител се почувствува някак странно недорасъл. Прибра ръката си от не дотам гордото ѝ уединение и с един жест сложи край на срещата. Устните на номер 299 се раздвижиха:

— Това ли е всичко?

Свикнал докрай да го наричат „господине“, управителят почервеня. Но тонът, с който му говореха, бе толкова изискан, че реши да не прави въпрос.

— Да, това е всичко.

— Благодаря! Довиждане!

Очите блеснаха изпод веждите, устните се свиха в усмивка под дългия, тънък и леко извит нос, човекът се отправи с широки леки крачки към вратата. Не се чудеше къде да си дене ръцете. Излезе безшумно. По дяволите! Този тип сякаш искаше да му каже: „Нещастнико жалък!“ Управителят огледа кабинета си. Много особена професия имаше, ама наистина! На прозорците имаше решетки, защото рано сутрин тук водеха непокорните затворници. Пъхна ръце в джобовете и свъси вежди.

Отвън, облечен в сива униформа, строен и посивял, главният надзирател тръгна пред номер 299 със сноп ключове в ръка.

— Всичко е наред — рече той на облечения в синя униформа портиер. — Номер 299 излиза. Има ли кой да го чака?

— Не, господине.

— Добре. Отваряй!

Ключът изщрака в ключалката.

— Довиждане — рече главният надзирател.

Освободеният затворник се усмихна и кимна. Обърна се към портиера, отново кимна и мина между тях, като си слагаше меката сива шапка. Ключът отново щрака в ключалката.

— Усмихнат! — отбеляза портиерът.

— Хладнокръвен тип — отвърна главният надзирател. — Но казват, че бил умен човек.

В гласа му се четеше недоволство, даже изненада, сякаш казвайки това, е останал длъжен на бившия затворник.

Освободеният затворник вървеше, без да бърза, по средата на тротоара с ръце в джобовете. В този октомврийски ден слънцето светеше притулено. Улиците бяха пълни с хора, тръгнали да търсят къде да обядват. Тези от тях, които случайно спираха поглед върху този минавач, отместваха веднага очи, също както пръстът отскача от нагорещено желязо.

Този ден свещеникът на затвора беше свободен и отиваше в града. На перона той видя едно лице, което му се стори познато под сивата шапка.

— Точно така — рече някакъв глас. — Номер 299, Рейдър.

Свещеникът се изненада.

— О, а! — запелтечи той. — Струва ми се, днес трябваше да излезете. Надявам се, че...

— Благодаря, много благодаря!

Влакът пристигна с трясък. Свещеникът влезе в едно третокласно купе. Бившият номер 299 го последва. Свещеникът почувствува шок. Помисли си: съвсем непривично за един затворник! А този затворник, до когото не бе успял да стигне през двете изминали години, винаги го караше да се чувствува неудобно. Ей го на, отсреща. Седи, обръща страниците на вестника си, пуши цигара, сякаш са съвсем равни. Като отпусна надолу собствения си вестник, свещеникът се загледа през прозореца, като се опитваше да избере някаква линия на поведение, а после почувствува, че го оглеждат, и хвърли бърз поглед към човека отсреща. Лицето на онзи сякаш казваше: „Чувствуваш се малко неудобно, а? Но не се тревожи! Към теб нямам лошо чувство. И на теб не ти е лесно.“

Като не можа да намери подходящ отговор на погледа, свещеникът забеляза:

— Приятен ден. Хубава местност, нали?

Бившият номер 299 обърна своите бляскави очи навън към местността. Въпреки усмивката си, човекът изглеждаше гладен и свещеникът попита:

— Ще вземете ли сандвич?

— Благодаря...

— Извинете, че ви питам — рече след малко свещеникът, докато издухваше трохите от коленете си, — но какво ще правите сега? Надявам се, че ще...

Как да го каже? „Ще обърнете нова страница?“ „Ще се поправите?“, „Ще тръгнете по правия път?“ Никак не вървеше и затова взе цигарата, която му предлагаше бившият номер 299. Човекът също говореше. През цигарения дим думите идваха бавно, сякаш все още нямаше навика да говори на този език.

— Тези две години бяха безценни.

— Да? — каза свещеникът с надежда в гласа.

— Чувствувам се великолепно.

Свещеникът се обезсърчи.

— Искате да кажете, че не съжалявате... че не сте, ъ...

— Безценни.

Този израз на лицето отсреща изпълни свещеника със съжаление. Беше хладен, странно усмихнат. Никакво смирение. Той ще разбере, че обществото не понася такова отношение. В никакъв случай! Ще го постави на мястото му.

— Боя се — каза меко той, — ще се убедите, че обществото не прощава лесно. Имате ли семейство?

— Жена, син и дъщеря.

— Как ще ви посрещнат?

— Не мога да ви кажа. Просто не зная.

— А приятелите ви? Искам само отчасти да ви подготвя за това, което ви очаква.

— За щастие имам собствени средства.

Свещеникът бе поразен. Какъв късмет! Или пък нещастие?

— Ако се пречупвах, вашият затвор щеше вече да ме е пречупил. Още една цигара?

— Не, благодаря.

Свещеникът много се опечали. Винаги е казвал, че докато волята им не се пречупи, с тях нищо не може да се направи. Колко жалко е да видиш човек, посрещнал голямата поука така непреклонно. И като вдигна вестника, той се опита отново да чете. Но тези очи пробиваха сякаш дупки през хартията. Неприятно. Съвсем неприятно!

II

1

Във вътрешната стая на малка къща близо до Кралската ботаническа градина госпожа Филип Рейдър стоеше вторачена в телеграмата, която държеше в ръката си. Сякаш държеше паяк, а от паяци тя имаше вроден ужас. Синът ѝ, който до скоро седеше срещу нея, бе скочил, а дъщеря ѝ внезапно престана да свири Вариациите на Брамс по тема на Хайдн.

— Казва, че тази вечер!

Момичето отдръпна ръцете си от клавишите.

— Тази вечер! Аз смятах, че другия месец. Съвсем в стила на баща ми — без никакво предупреждение!

Синът извади механично лулата си и започна да ѝ лъска чашката. Имаше свежо лице, руса коса и малка глава.

— Защо не ни предупреди да го чакаме в Лондон? Той трябва да разбере, че е необходимо да постигнем някакво споразумение.

Дъщерята също стана и се облегна на пианото — беше дребничка, с гъста, тъмна, късо подстригана коса.

— Какво ще правим сега, мамо?

— Джак трябва да отиде и да предупреди Мейбъл и Родерик да не идват тази вечер.

— Това добре, ами ако той остане тук? Той знае ли, че и двамата с Берил сме сгодени?

— Струва ми се, му писах в последното си писмо.

— А ти мамо, какво ще правиш?

— Толкова е внезапно... просто не зная.

— Това е непочтено! — рече момчето с ожесточение.

Сестра му вдигна падналата на пода телеграма и погледна откъде е изпратена.

— Та той може всеки момент да дойде. Джак, побързай! Не може ли да разбере, че тук никой не знае за станалото?

Госпожа Рейдър се обърна към огъня.

— Баща ви знае само себе си.

— И все пак той трябва да разбере, аз ще го накарам...

— Доктор Рейдър, госпожо.

Бившият номер 299 стоеше усмихнат при вратата, която слугинята затвори след него.

— Е, Берта? — рече той. — Е, Берил! Е, Джак!

Отвърна му само дъщерята.

— Е, татко! Можеше да ни предупредиш по-рано.

Бившият номер 299 се вгледа поред в лицата им.

— Горчиво лекарство се дава без предупреждение. Как сте?

— Съвсем добре, благодаря. А ти?

— Никога не съм се чувствувал по-добре. Животът в затвора е много здравословен.

Като насън госпожа Рейдър пресече стаята. Подаде непохватно ръка. Бившият номер 299 не я пое.

— Тук е доста приятно — рече вместо това той. — Може ли да се измия.

— Джак, заведи баща си в тоалетната!

— В банята, ако обичаш!

Синът, който стоеше при прозореца, погледна усмихнатото лице на баща си и тръгна пред него.

Първа заговори госпожа Рейдър — слаба, бледа, тъмнокоса жена:

— Бедният Филип!

— Невъзможно е човек да го съжалява, мамо. Никога не е било възможно. И не забелязвам особена промяна, ако не се смята това, че няма мустаци. Аз тебе съжалявам. Той просто не може да остане тук. Та нали всички знаят, че си вдовица.

— Хората обикновено знаят повече, отколкото показват, Берил.

— С нищо не са го проявили. Не можа ли да ни попита.

— Такова нещо и през ум не му е минало.

— Той не помисли за нас, когато извърши онова ужасно нещо. А излиза, че го е направил съвсем безвъзмездно, освен ако... Мамо, понякога съм си мислела, че той просто е бил принуден да го направи. Освен неин лекар, той е бил и неин любовник!

Госпожа Рейдър поклати глава.

— Щеше да ми каже. Баща ви винаги е бил прав за себе си.

— Какво да правя с Роди?

— Трябва да почакаме.

— Ето го Джак. Е?

— Къпе се с толкова гореща вода, колкото може да понесе. Каза ми само: „Това е първото нещо, което прави човек, когато влиза в затвора и първото, което прави, когато излиза оттам. Има симетрия, нали?“ Трябва да му занесе чаша кафе. Това е истинско безобразие! Прислугата няма как да не се сети, че един доктор Рейдър, който, пристигнал-непристигнал, влиза в банята, е баща ни.

— Комично, нали?

— Така ли? Той просто не знае какво е това срам. Готов е на покрива да се качи и да се разкрещи. А аз си мислех, че положително ще замине за чужбина.

— Всички така смятахме.

— Човек би го съжалил, ако е сломен. Но той изглежда ужасно горд със себе си. А неговото престъпление е така отвратително — как да го кажа на Мейбъл? Ако ѝ кажа, че е бил в затвора, тя ще помисли сигурно, че е направил нещо още по-лошо. Мамо, моля ти се настоявай веднага да си отиде. Можем да кажем на прислугата, че е някакъв чичо, който... който е бил в контакт с едра шарка.

— Мамо, ти му занеси кафето... О боже, ти не можеш да направиш това, ако наистина ни е чичо! Джак, кажи му, че никой наоколо не знае и мама няма да може да го понесе. Побързай! Вече е шест и половина.

Синът прекара пръсти през гладко сресаната си назад коса. По младото му лице се четеше отчаяние.

— Наистина ли?

Госпожа Рейдър кимна.

— Кажи му, че ще тръгна с него, където и да отиде, че винаги съм предполагала, че ще уреди нещата по този начин, че така всичко е... много тежко... — тя сложи ръка на устата си.

— Добре, мамо! Ще не ще, ще го накарам да разбере. Но недей казва нищо на прислугата. Ами ако трябва ние да си отидем? Тази къща е негова.

— Наистина ли, мамо?

— Да. Купих я с негови пари, с пълномощното, което ми остави.

— О, колко ужасно е това!

— Всичко е много ужасно, но ние трябва и за него да мислим.

Момичето разтърси къдри.

— Наистина не може да се каже, че го приехме особено топло. Но татко винаги е бил много затворен в себе си. Не трябва да очаква от нас да започнем да се лигавим около него. Не само той е преживял тежки моменти. И ние страдахме.

— Да отивам ли?

— Да, занеси му кафето. Побързай, момчето ми, и бъди мил с него.

Синът каза с младежка непреклонност:

— О да, ще бъда много мил с него! — и излезе.

— Мамо, не гледай така.

— Ти какво искаш? Да се смея ли?

— Не се усмихвай така, защото започваш да приличаш на него.

Изплачи си мъката.

Бившият номер 299 седеше във ваната и усмихнато гледаше през парата и дима от цигарата към палеца на крака си. Той се подаваше малко над нивото на водата и нокътят беше почернял от удар — някаква тежест бе паднала върху него. Взе кафяната чашка от сина си.

— Цели две години и девет месеца съм копнял точно за такова нещо, но това надминава всички очаквания, Джак.

— Татко... аз трябва...

— Хубаво кафе, тютюн, гореща вода... най-големите блага, които може да ти предложи животът. Прекарваш половин час така и вече си пречистен — телом и духом!

— Татко...

— Да? Имаш ли да прибавиш нещо?

— Ние сме тук от две години.

— По-малко, отколкото аз прекарах там. Харесва ли ти тук?

— Да.

— А на мен там не ми хареса. Медицина ли следваш?

— Не. Ботаника.

— Хубаво. Така няма да имаш работа с хора.

— Обещават ми да ме вземат на работа в Ботаническата градина в началото на идущата година. Аз съм... сгоден съм.

— Прекрасно. Според мен хората трябва млади да се женят.

— И Берил е сгодена.

— А майка ти случайно да е сгодена?

— Татко!

— Драги мой, човек очаква да го изоставят. Защо да смята, че неговите роднини са по-добри от останалите. Нали така?

Като гледаше как горещината изтласква затворническата бледнина от усмихнатото лице, поставено на необикновено жилест врат, момчето изпита угризения на съвестта.

— Така и не успяхме да ти кажем колко много те съжалявахме. Само че и досега не можем да проумеем защото го направи.

— Щях ли да го направя, ако знаех, че ще ме открият? Една жена отиваше към гибел, рискът за мен беше малък... и ето докъде стигнахме. Никога не спасявай другиго с риск за себе си, Джак. Нали си съгласен с мен?

Момчето силно се изчерви. Как да изрече това, което трябваше да каже?

— Нямам намерение да свивам опашка между краката си. Може ли да вземеш тази чашка?

— Искаш ли още, татко?

— Не, благодаря. Кога вечеряте?

— В седем и половина.

— Услужи ми с бърснач. Тази сутрин се бърснах с нещо като птича човка.

— Сега ще ти дам.

Веднаж откъснал се от усмихнатия чужденец във ваната, младежът се отърси. Ще каже това, което трябва.

Когато се върна с принадлежностите за бърснене, баща му лежеше опънат, дълбоко потопен, със затворени очи. Младежът се облегна на вратата и изтърси:

— Тук никой не знае. Смятат мама за вдовица.

Очите се отвориха и усмивката отново взе власт над положението.

— Убеден ли си в това?

— Убеден съм. Сигурен съм, че Мейбъл, момичето, за което съм сгоден, съвсем не подозира. Тя ще дойде на вечеря, а също и годеникът на Берил — Роди Блейдз.

— Мейбъл и Роди Блейдз — радвам се, че научих имената им. Бъди така добър и ми подай онзи, големия пешкир. Ще си измия главата.

Момчето му подаде пешкира и се обърна. Но на вратата се спря:

— Татко...

— Точно така. Естествените връзки са неотменимо установени.

Момчето се обърна и побягна.

Долу при стълбите го чакаха майка му и сестра му.

— Е?

— Нищо не излиза. Просто не мога да му кажа, че искаме да си отиде.

— Така е, миличък. Разбирам те.

— Но мамо... Джак, ти трябва!...

— Не мога! Ще отида да им кажа да не идват — и като грабна шапката си, той побягна.

Тичаше между малките къщи, във вечерната омара, и се мъчеше да измисли какво да каже. Позвъни на звънеца на последната от редицата малки вили.

— Мога ли да видя госпожица Мейбъл?

— Облича се, господине. Ще влезете ли?

— Не, ще я почакам тук.

В тъмния вход той се опитваше да репетира. „Ужасно съжالياвам! Някой дойде... неочаквано... по работа! Да? По каква работа?“

— Здравей, Джак!

Едно видение в рамката на вратата — руса коса, розово, кръгло лице, със сини очи над пухкава яка.

— Виж какво мила... Затвори вратата!

— Защо? Какво се е случило. Случило ли се е нещо?

— Да. Има нещо много лошо. Не бива да идваш у нас тази вечер, Мейбъл.

— Не стискай така силно! Защо да не бива?

— Тъ... има причина!

— Зная. Баща ти е излязъл.

— Какво? Как?...

— Ами, разбира се. Всички знаем за това. Трябва да сме много мили с него.

— Да не искаш да кажеш, че Роди и всички... А ние си мислехме, че никой не знае!

— Разбира се, че сте си мислили. Някои хора гледат на въпроса по един начин, други по друг. Аз гледам по другия.

— Знаеш ли какво направи той?

— Да. Намерих вестника. Четох всичко за процеса.

— Защо не ми каза?

— А ти защо не ми каза?

— Всичко беше така отвратително. Е?

— Смятам, че с него са постъпили безобразно.

— Но такава нещо не бива да се допуска.

— А защo не?
— Какво ще стане тогава с прираста?
— Та ние сме пренаселени. Всички го разправят.
— Това е нещо съвсем различно. Има си закон.
— Виж какво! Ако искаш да спориш, ела вътре. Студено ми е.
— Не искам да споря. Трябва да отида и да кажа на Роди. Ти така ме успокои, мила. Само че... само че ти не познаваш баща ми.
— Значи не бива да идвам?
— Тази вечер не. Мама...
— Вярно. Предполагам, че тя е ужасно щастлива.
— Ъ? Да, да! Тя... да!
— Добре, лека нощ. И виж какво, връщай се. Аз ще кажа на Роди. Недей! Ще ми смачкаш роклята.

Докато тичаше обратно между малките къщи, момчето си мислеше: „Господи божичко! Колко странно! Всичко е обърнато наопаки! Тя... тя!... Ужасно съвременна работа!“

Бившият номер 299 седеше на светлината на огъня. До него имаше чаша, а между устните му — цигара. Въглените пукаха, часовникът удари единадесет! Хвърли угарката в пепелта, протегна се и стана. Качи се по стълбите и отвори първата врата. В стаята беше тъмно. Някой тихо попита:

— Филип?

— Да.

Той светна лампата. Жена му седеше на леглото с бледо лице и треперещи устни:

— Тази вечер... трябва ли?

Бившият номер 299 се приближи до леглото. Устните му все още се усмихваха, очите му жадно блестяха.

— Съвсем не. В затвора човек се научава на въздържание. Никакви долни контакти? Добре. Лека нощ!

Гласът от леглото бе тих:

— Много съжалявам, Филип. Всичко стана толкова внезапно, затова... аз... аз...

— Моля, моля — ключът на лампата щракна. Вратата се затвори.

Три души лежаха будни, един спеше. Будните си мислеха: „Само да допускаше хората да го съжаляват! Да можеше човек да го обича! Неговото самообладание спира всекиго. Той просто не е човек! Той трябва да търси нашето съчувствие. Той трябва да се отнася с разбиране към нас. Като че ли не изпитва съчувствие към себе си, към нас, към никого. А какво ще стане утре? Невъзможно е да се живее повече тук! Ще можем ли да го понасяме в къщата и въобще около нас? Той е ужасяващ!“

Спящият лежеше за първи път в легло от хиляда и една ноци. Очите му бяха скрити между веждите и кокалестите скули, лицето му беше изваяно сякаш от слонова кост, устните все още се усмихваха на мекото легло.

На развиделяване будните заспаха, а спящият се събуди. Очите му потърсиха познатите очертания на малката пирамида с

принадлежности на полицата в ъгъла, лъскавите тенекии долу, кръглата шпионка, линията туткална боя по протежение на стената, затворената солидна масивност на малката килия. И сърцето му се сви. Нямахте ги! Сън ли е това? Цялото му същество търсеше реалността. Наистина се намира в стая и светлината идва през прозорци, покрити с кретонени пердета. Ръцете му не са голи, а това е чаршаф. За момент потрепери, несигурен в каквото и да е, после се отпусна на гръб и се усмихна на покрития с тапети таван.

III

1

— Мамо, това не може да продължава повече! Просто не може. Винаги, когато съм с него, се чувствавам като абсолютен червей. Ще се махна като Берил. Той сякаш има една-единствена цел в живота — да накара всекиго да се чувствава жалък и подъл.

— Помни какво е преживял!

— Не виждам защо ние трябва да сме част от неговото отмъщение. Нищо не сме му направили, само страдахме заради него.

— Той не иска да наскърби нас, пък и когото и да е.

— Във всеки случай пред него хората загубват дар слово, сякаш ги вцепенява. Това е напаст.

— Човек може само да го съжалява.

— Мамо, та той е съвсем щастлив. Връща си на хората.

— Стига първата вечер...

— Опитяхме се. Нищо не излезе. Той няма никаква нужда от когото и да е. Какво ще кажеш за утре вечер?

— Джак, не можем да го оставим на връх Коледа.

— Тогава ще трябва да го водим у Берилони. Не мога да издържа тук! Ето, гледай го!

Бившият номер 299 мина покрай прозореца. Крачеше широко и леко с книга под ръка.

— Няма как да не ни е видял. Сякаш не съществуваме!

Бившият номер 299 влезе с книга под ръка в ботаническата градина и седна на една пейка. Дойде гувернантка с поверените ѝ деца и се настани до него.

— Питър, Джон и Майкъл — съвсем по модата — каза бившият номер 299.

Гувернантката неспокойно се размърда. Джентълменът имаше много странна усмивка!

— А на какво ги учите?

— Четене, писане, аритметика, господине, а също и библейски случки.

— Възприемат ли?... Аха, не особено. Послъгват ли? Да! Всички деца послъгват.

Гувернантката закърши пръсти:

— Питър! — рече тя. — Къде е топката ти? Трябва да вървим да я търсим.

— Но тя е тука, госпожице Сомърс.

— О, така ли? Във всеки случай тук вятърът е много остър и не можем да останем повече. Тръгвайте!

Бившият номер 299 продължи да се усмихва. Дребно кученце, което се опъваше на каишката си и дърпаше пред себе си пълна, стара дама, подуши крачолите му.

— Точно така, имам котка — каза бившият номер 299. — На кучетата и котките им прави удоволствие...

Пълната стара дама грабна кученцето, притисна го под лакътя си като гайда и се забърза като подплашена гъска.

Минаха няколко минути. Дойде работник с жена си. Седнаха и се загледаха в пагодата.

— Странна сграда! — рече бившият номер 299.

— Японска била, казват — отвърна работникът.

— Китайска, приятелю. Чудесни хора са това китайците — не ценят човешкия живот.

— Това пък какво е? Чудесни ли казахте?

— Точно така.

— Ъ?

Жената надникна иззад работника:

— Хайде, Джон! Тука ми свети в очите слънцето.

Работникът стана.

— „Чудесни“ казахте, нали? Чудесни!

— Да!

Жената дръпна работника за ръката.

— Не влизай в спорове с непознати. Хайде!

И работникът бе отмъкнат от пейката.

Някакъв часовник удари дванадесет. Бившият номер 299 стана и излезе от градината. Повървя малко между къщичките и позвъни на страничния вход на едно магазинче. Отвори му младо момиче.

— Ако баща ви е все още сляп, дошъл съм да му почета.

— Моля ви се, господине, той ще си остане сляп.

— Така и предполагам.

На канапето, под сноп червено боядисана трева от пампасите, седеше нисък масивен човек и дялкаше дървена фигурка. Той подуши и обърна слепите си очи към посетителя. Всяка черта и гънка на четвъртитото лице сякаш казваше: „Мене няма да сломиш!“

— Какво ще правите? — попита бившият номер 299.

— Бъдни вечер е, господа бога дялкам. Много хубави ги правя. Искате ли да ви дам този?

— Благодаря.

— Не е като да не е мислил за себе си нашият бог, нали? „Обичай ближния си, както обичаш себе си!“, което означава, че трябва себе си да обичаш. И според мен той го е правил, и то не против божията воля.

— Като че ли е по-лесно да обичаш ближния си, когато не можеш да го видиш, а?

— Това пък какво е? Имате ли нещо против да опипам лицето ви за малко? Много ми помага в резбарството. Правя ги като живи, разбирате ли?

Бившият номер 299 се наведе и слепецът започна да изучава чертите му с върховете на пръстите си.

— Високи скули, очи хлътнали навътре, много особена форма на надочните ръбове, доста ниско чело, което завършва с гъста коса. Надолу две дупки под скулите, нос — леко извит, брадичка —

остричка, без мустаци. Усмивхате се, нали? И зъбите са си вашите? Трябва да ви кажа, че сте един доста добър модел. Не одобрявам тези, дето разправят: „Винаги съм имал брада“. Как искате фигурката — да виси от кръст, или да носи кръста?

— Както искате. Използували ли сте понякога и вашето лице за модел?

— Не, защото съм... всъщност за държавници и герои го използвам. Направих фигурка на капитан Скот по моето лице. Моето има доста войнствен вид, докато вашето е остро, малко кисело, подходящо за светци, мъченици и тям подобни. Само още веднаж да го опипам, а после ще го възпроизведа. Тънък врат, едното рамо малко издадено напред, ушите леко вирнати. Вие сте възвисок, възслаб човек, нали? И когато ходите, изнасяте краката си напред със замах, нали? Дайте ми за малко ръката си. Аха, виждам, че си гризете ноктите. Очите ви са сини, а... остър поглед, да? Косата ви е била червеникава, преди да се прошари — така ли е? Благодаря ви, много ви благодаря. А сега, ако искате, почетете, а аз ще се заема с тази работа.

Бившият номер 299 отвори книгата.

„... Но най-сетне, с течение на времето, Хедлибърг има нещастие да предизвика един непознат странник, вероятно, без да знае това и положително без да се интересува, защото Хедлибърг можеше да се справя с всичко сам и хич не се интересуваше от странниците и тяхното мнение. Но в този случай би било добре да направи изключение, защото човекът беше непримирим и отмъстителен.“

— Аха! — вметна замислено слепецът, — ето ти на. И тъй като говорим за чувства, какво ви кара да ми съчувствувате, ако смея да запитам?

— Приятелю, аз мога да ви гледам, без вие да ме виждате.

— Така ли? А другите хора?

— Те могат да ме гледат, без аз да ги виждам.

— Разбирам! Мизантроп. Имате ли основание да сте такъв?

— Затвор.

— Охо. Прогонен и отхвърлен от хората.

— Не. Точно обратното.

Слепецът престана да дялка и дълбае.

— Обичам независимите хора — рече той. — Харесвам хората, които могат сами да вървят по пътя си. Забелязали ли сте котките? Повечето хора са като кучетата. Рядко ще срещнете хора, които да са като котките. Ако въпросът ми не е удобен, бихте ли ми казали какъв сте били? Данъчен агент?

— Лекар.

— Какво помага на киселини?

— Къде?

— Вятър и мъгла, нали? Но виждам какво имате предвид. Отначало, когато си загубих зрението, ми беше много тежко, но го превъзмогнах. От това полза няма. По-лошо не може да ти се случи. А тази мисъл създава у човек чувството, че е застрахован.

— Прав сте — рече бившият номер 299 и стана да си ходи.

Слепецът вдигна глава едновременно с него.

— Усмивате ли се? Само ми дайте възможност още веднаж да опипам усмивката ви, може ли?

Бившият номер 299 доближи лицето си до протегнатите пръсти.

— Да, с вас е същото — опрели сте до дъното. Следващият път, като дойдете, ще ви покажа нещо, което според мен ще ви хареса. Благодаря за четенето.

— Кажете, ако ви досаждам.

— Ще ви кажа — рече слепецът и проследи, без да шавне, шума от стъпките на посетителя, които постепенно заглъхнаха.

3

Коледна вечер, неспокойна и ветровита. По улиците плющи силен дъжд. Бившият номер 299 върви на две крачки пред жена си, синът им върви на две крачки зад майка си. От един вход ги наблюдава крехка фигура, завита до носа с кожи.

— Хайде, мила. Съжалявам, че трябваше да го вземем.

— Разбира се, че ще го вземете!

— Виж. Та той даже да върви заедно с мама не може. Това е напаст. Днес ходи на черква и през цялото време не отдели поглед от свещеника — бедният старец, само дете не умря.

— За какво говореше?

— Братската обич. Мама казва, че го правел неволно — но това е също като... как беше онова, дете си стои така вторачено?

— Базилиск.^[1] Опитвам се да се поставя на негово място, Джак. Сигурно е трябвало да преглъща много неща там — почти три години да те командуват като куче разни прости хора. За да не се пречупиш, трябва да престанеш да си човек. По-добре така, отколкото да беше излязъл пълзешком оттам.

— Може би. Я гледай какъв дъжд! Ще ти вдигна качулката.

Дъждът плющи, шепотът заглъхва.

Осветен, отворен вход, червено преддверие, висящ сноп имел, под него момиче с гъста коса...

— Честита Коледа, татко!

— Благодаря. Искаш ли да те целуна?

— Както искаш. Е, мамо миличка! Хей, вие двамата, здравейте! Влезте! Роди, вземи палтото на татко!

— Как сте, господине? Отвратително време!

— Това е едно от преимуществата на затвора. Нас никога не ни безпокоеше времето. Изписваха „Мир и любов“ с плодовете на бодливата зеленина! Чудесно нещо! Закачаха ни ги ей тук. Не смятате ли, че християнството е една забележителна измама?

И отново четиримата на улицата, камбаните бият за полунощна служба.

— Каква вечер!

— Нека поне отминат напред, за да не ни чуват, Джак.

— По-лошо от всякога. Господи! С този поглед може да накара и млякото да се пресече! А аз мислех, че алкохолът ще го направи поносим. Той си пийна доста.

— Нищо! Остават само още няколко дни, а после!...

— Съгласна ли си с мама, че той не го прави нарочно, Мейбъл?

— Разбира се, че да!

— Как седи само и се усмихва! Защо не вземе да се отпусне?

— Може би точно това прави...

---

[1] Баснословно животно, със змиеобразно тяло и златен гребен на главата, като на петел. — Бел.пр. ↑

— Ето ви го! — каза слепецът. — Най-доброто, което мога да направя при тези обстоятелства. Кръстът ме позатрудни. Боя се, че го направих малко тежичък, но си помислих, че ще предпочете да го носите.

— Истински шедьовър!

— Сериозно ли говорите? — попита слепецът. — Можете да купите кутия бои и да го направите още по-хубав, повече да прилича на човек.

— Ще го направя.

— Не пипайте лицето, нито пък кръста. Оставете ги с цвета на дървото, но косата и дрехата и кръвта от трънения венец ще освежат малко фигурката. Как е човекът, който разврати Хедлибърг?

Бившият номер 299 отвори книгата.

... Гудсън го огледа от горе до долу, като че търсеше по него място, което най-много да презира, а после рече: „Значи вие сте анкетната комисия, така ли?“ Саулсбъри отвърна, че той май е нещо такова. „Хъм! Подробности ли искате, или смятате, че мога да отговоря по-общо?“ „Ако искат подробности, ще дойда отново, г-н Гудсън, сега засега ще се задоволя с общия отговор.“ „Добре тогава! Кажете им да вървят по дяволите. Предполагам, че това е достатъчно общо казано. И ще ви дам един съвет Саулсбъри — когато се върнете за подробностите, вземете и кошница, за да занесете в къщи това, което ще остане от вас.“

Слепецът се засмя.

— Божичко! Колко ми харесва този Марк Твен. Чудесно чувство за хумор — нищо сладникаво!

— Реже, нали?

— Направо сече — отвърна слепецът. — А вие какво мислите за човешката природа?

— Не особено хубави неща.

— И все пак у човека има и хубави неща. Вижте себе си и мен. Имаме своите неприятности и все пак сме весели и жизнерадостни! Човек трябва да е независим. В противен случай много ще страда. Така мислите, нали? Или ми се стори само, че кимнахте?

— Кимнах. Вие сякаш виждате с очите си.

— Святкат, нали? Ние двамата с вас много пъти сме могли да седнем и да плачем, та очите си да изплачем, нали? Но не сме го сторили. Ето защо ви казвам, че у нас има нещо хубаво. Постави разстояние между себе си и света и дръж челото си вдигнато! И едва тогава, когато не можеш да се сетиш за нещо още по-лошо от това, което вече ти се е случило, ще си щастлив. Не по-рано. Вярно ли е?

— Напълно.

— На мен ми бяха необходими пет години. А на вас?

— Близо три.

— Е да, вие имате предимството, което ви дава произходът и образованието. Познавам по гласа ви. В него има някаква остра подигравателна нотка. Работех в бръснарница. Бедата дойде от една маша за коса. Това, което най-много ми липсва, е възможността да ходя за риба. Няма кой да ме заведе. Не ви ли липсва това, че не можете да кълцате хората?

— Не.

— Е да, предполагам един джентълмен никога не се пристрастява към нещо. Аз пък се бях пристрастил много към рибарлъка. Не пропусках неделя, даже и да вали. Затова се научих и на това резбарство. Трябва да имам някакво хоби, та да минава времето. Готвите ли се да пишете книга за вашия живот? Не съм се излъгал, поклатихте ли наистина глава?

— Поклатих. Моето хоби е да гледам как се разиграва представлението.

— Беше време, когато това можеше да ме задоволи — обичах да гледам как реката тече надолу. Малко философ падам. А вие, според мен, не.

— Защо не?

— Имам чувството, че прекалено много ви се иска животът да подвие опашка пред вас. Може би в това се състои неудобството от това да се роди човек джентълмен. Прав ли съм?

Бившият номер 299 затвори книгата, стана и рече:

— Гордост!

— Аха — рече слепецът и затърси с очи. — За вас това е душа и свят. Така си и мислех. Елате пак, ако не ви дразня.

— Да ви заведе ли на риба?

— Наистина ли? Ще го направите ли? Дайте си ръката!

Бившият номер 299 подаде ръка. Старецът я намери с напипване...

— В сряда пак, нали, колега? Ако не ви е неприятно, разбира се.

— Да, в сряда.

Слепецът постоя малко на вратата на своята къща с „улова“ в сламена торба, заслушан в шума от отдалечаващите се стъпки на своя партньор, после с опипване намери пътя си до канаето под снопа трева от пампасите. Зави студените си крака в одеялото, въздъхна дълбоко и заспа.

Бившият номер 299 мина между оголените акации и люляци на малките вили. Влезе в къщи, отиде в кабинета си и седна, протегнал крака към огъня. Като подуши, че мирише на риба, котката скочи на коленете му.

— Филип, мога ли да вляза.

— Можеш.

— Прислугата предупреди, че ще напусне. Искам да те попитам имаш ли нещо против да оставим всичко и да отидем заедно някъде в чужбина?

— На какво дължим тази неочаквана саможертва?

— О, Филип! Защо правиш всичко толкова трудно. Какво всъщност искаш да направя?

— Да вземеш половината от доходите ми и да се махаш.

— Какво ще правиш сам.

— Ще наема приходяща жена. Ние двамата с котката много обичаме приходящи чистачки.

— Филип!

— Да?

— Няма ли да ми кажеш какво ти е на сърцето. Завинаги ли искаш да останеш самотен?

Бившият номер 299 вдигна очи.

— Действителността няма стойност за тези, които не живеят с нея. Аз живея с действителността.

— Но защо?

— Мила ми Берта, така, струва ми се, се казваше, нали?

— О, господи! Ти си наистина ужасен!

— А какъв би предпочела да съм — хленчещ червей? Да се гърча пред хората, които презирам, да пълзя от едно двусмислено положение към друго? Или пък искаш покаяние? Какво искаш?

— Искам да си човек.

— Тогава получаваш точно това, което искаш. Аз съм толкова човек, че ще оставя света да отиде по дяволите, преди да приема неговото съжаление, или да ям от ръката му! Остави ме на мира! Така съм спокоен.

— Нищо ли не мога да направя за теб?

— Можеш. Не стой между мене и огъня!

6

Две фигури стоят в тъмното пред прозореца. Пердето не е дръпнато.

— Виж, Мейбъл!

— Внимавай! Може да ни види. Шепни!

— Прозорецът е затворен.

— Защо след като ще стои така, не дърпа пердетата?

*Пустиня тъмна и безмълвна,
ни капчица вода, троха храна,
навсякъде безкрайната тъма пустинна.*

— Джак, аз го съжалявам.

— Той не страда. Само тези, които обичат хората, могат да страдат. Той има всичко, каквото иска. Погледни го!

Светлината на огъня осветява лицето — неговите издатини и вдлъбнатини, бляскавите очи, неговата неподвижност и напрежение, усмивката и котката, наместила се в извивките на топлото тяло. И двама млади се измъкват, минават между малките къщи, хванати за ръце.

1923 г.

Издание:

Автор: Джон Голсуърти

Заглавие: Първите и последните

Преводач: Цветан Петков

Език, от който е преведено: английски (не е указано)

Издател: Профиздат

Град на издателя: София (не е указано)

Година на издаване: 1978

Тип: сборник разкази

Националност: британска (не е указано)

Печатница: ДП „9 септември“ — София

Излязла от печат: 25. XII. 1977 г.

Редактор: Георги Митев

Художествен редактор: Лиляна Басарева

Технически редактор: Лиляна Недевска

Художник: Любка Рашкова

Коректор: Кръстина Велчева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4916>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.